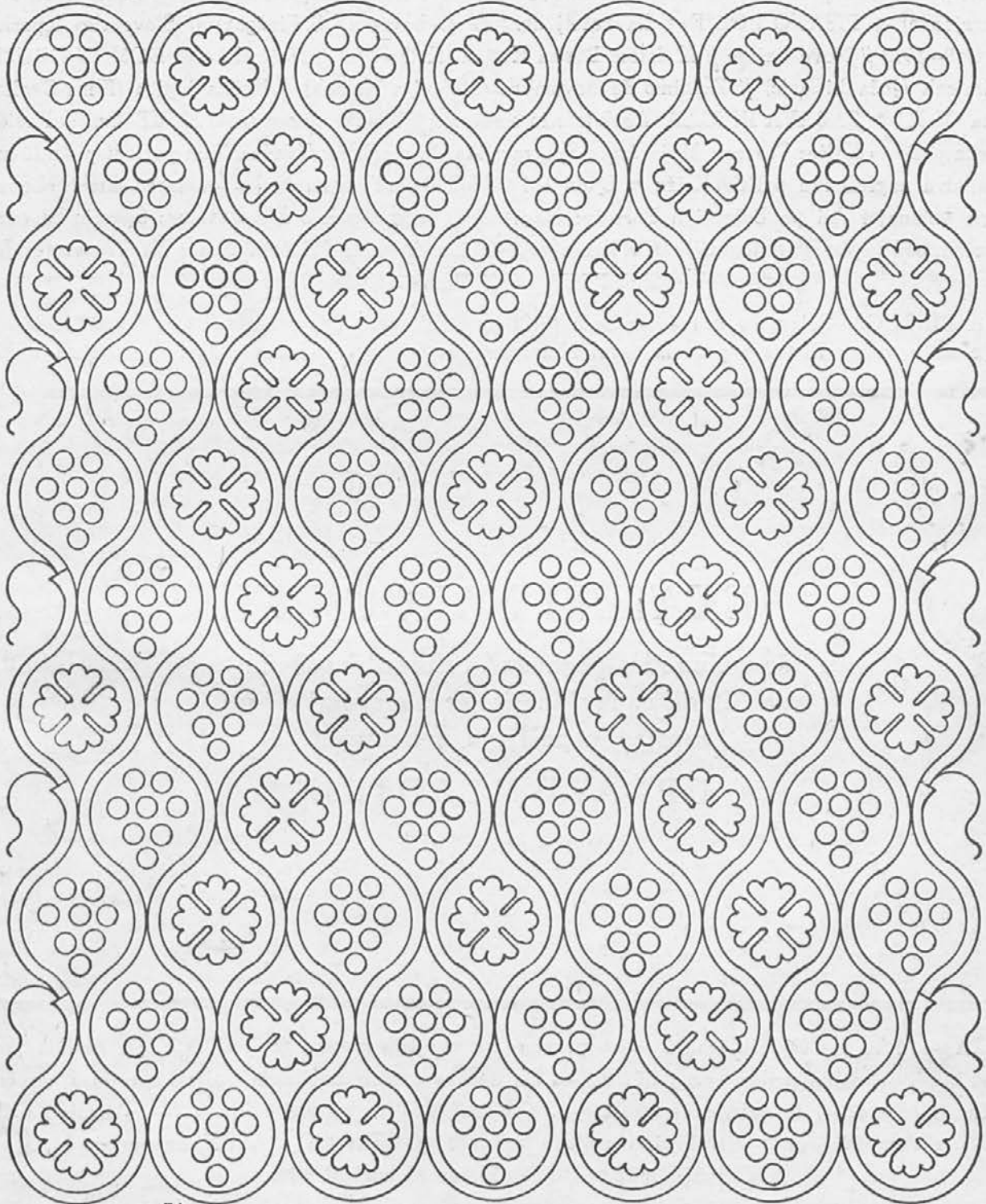

M · L · A · D · I · K · A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
NOVEMBER · 1938 · LETO XIX

VSEBINA NOVEMBRSKÉ ŠTEVILKE

LEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // Srečanja s Smrtjo (Vinko Žitnik) // Po 'martinčke' (Francè Kunstelj) // Posmrtninsko zavarovanje (Jože Dular) // Štirinajst dni po Bolgariji (Silvo Kranjec) // Bela kača (Joža Likovič) ★ PESMI Pesem (Leopold Stanek) // Borovci in bratje (Vid Škerjanec) ★ PISANO POLJE † Ravnatelj dr. Jože Debevec (F.S. Finžgar) // Slovensko leposlovje v letih 1918—1958 // Nove knjige // K delom Borisa Kalina (K. Dobida) // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Po počitnicah (Joža Likovič) // Začnimo že novembra (Štefanija Humek) // Nočna jopica (Eliza Skalický) Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Anekdote in smešnice // Uganke in mreže ★ SLIKE Ernest Kreidolf: Bolničarka // Boris Kalin: Portret; Moja žena; Splavar; Mati z otrokom; Trudna leta; portret p. dr. Romana Tomınca; dva nagrobnika pri Sv. Križu v Ljubljani // Holbein ml.: Smrtni ples — starec, kmet, skopuh // K članku Štirinajst dni po Bolgariji: Plovdiv; Kazanlik; Prelaz Šipka s spomenikom; Spominška cerkev in samostan pod Šipko // Fotografije (Fr. Krašovec): Za mrtvih dan; Pri treh farah; Na Vse svete; Jesen pri Sv. Primožu nad Kropo // † Ravnatelj dr. J. Debevec

KROJNA PRILOGA Pripombe o ročnem delu // Članki: Vsi sveti; Čas pred božičem; Poceni in izdatno; Otrok je slabe volje; Konec o pravem času; Miza; Če nos odpove; Domača halja; Nasveti za kuhinjo

NEKATERI NAROČNIKI

še vedno niso poravnali celotne naročnine za Mladiko. Nujno jih prosimo, naj nam zaostanek pošljejo nemudoma

UPRAVA MLADIKE

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

25.

Toplo je bilo v sobi in Agata je gledala snežinke, ki so se lovile zunaj po zraku. Fanta sta bila v šoli, Burovžek pa je ob njej počasi prekladal igrače in nekaj brbljal. »In spet bo božič kakor lani in predlanskim. Kako nam je bilo dobro in lepo! Bog ve, kako je z Matejem? Zakaj se ne vrne?« Tako je razmišljala.

Burovžek jo je prijel za roko in jo vlekel k stolu, ki mu je bil za mizo; na njem je imel odprto knjigo s podobami. »Sedi,« ji je dejal in pokazal na pručico. Agata je sedla, se nasmehnila in ga hotela vzeti v naročje. »Glej: ia, ia,« je kazal veselo oslička — bil je beg svete Družine. Potem se je zamislil, stekel k zofi, vzela blazino in pokazal Agati, naj vstane. Dal je blazino na pručico in spet pokazal: »Sedi!« Agata je sedla in toplota doma in otroka je objela njeno dušo. Burovžek ji je zlezal v naročje in si njene roke ovil okrog telesca. Agata ga je narahlo stisnila k sebi. »Povej!« je rekel in kazal sliko. Agata je vedela, da hoče, naj mu pove o Mariji, Jožefu, Jezuščku in osličku, kako so bežali pred Herodežem. In mu je pripovedovala. Burovžek pa je kazal s prstkom zdaj tega zdaj drugega, kakor bi hotel oživiti sliko.

Mara ju je bila zmotila. Prišla je s pismom v roki in rekla: »Spet od Matejevega odvetnika, to je že tretjič.«

»Odpri,« je dejala Agata Mari in končala pripovedovanje. Potem je otroka posadila na pručico, sama pa sedla k mizi na zofo. »Beri,« je rekla Mari. Poslušala je in, ko je Mara končala, je dejala:

»Tega pisma ni Matej naročil. To dela France, Matej ne,« je kakor pribila Agata.

»Morda je res. In tožil bo! Menda res ne Matej, ki je v življenju otrok, pa bi se zdaj pehal po sodišču s tožbami! Če bo tožil, bo tožil France.«

»Rada bi vedela, če mati ve za vse to. Pa že mora vedeti, saj ga je vzela k sebi. Kaj ne ve, da je Matej v življenju otrok, ki bi zažgal vas z vžigalico, če bi mu jo dali za igračo.«

»Pa bi šla do nje, da se razgovorita,« je dejala Mara.

»Mati bi govorila to, kar govori France. Potem bi morala govoriti tudi s Francetom. In kaj naj

mu rečem? Saj veš, da iz njega kriči le: denar, denar!«

»In kaj boš naredila, če pride do tožbe?« je vprašala Mara, ki sama ni vedela izhoda.

»Če bo tožba?« je dejala Agata počasi in mirno. »Tožariti se ne morem. Ne morem vendar hoditi po sodišču, da bi obtoževala svojega moža, očeta svojih otrok, ali da bi se zagovarjala pred kakim sodnikom, ki naj sodi moje življenje.« Agata je prenehala in gledala Burovžka, ki je gledal zdaj njo zdaj Maro z odprtimi usti. Ko ga je poklicala, je zavzdihnil, kakor da je za njim nekaj težkega, se zasmel in poskočil na zofo.

»Potem mu boš dala vse?«

»Vse mu dam, tako sem se odločila.«

»Hvala Bogu!« je dejala Mara in sklenila roke. »Bala sem se, da se boš pravdala. To je nizko in umazano. To ni za nas.«

Agata je stopila z otrokom k oknu. Pristopila je tudi Mara. Gledali so vsi trije padajoče snežinke.

*

Tina je danes otroke nekaj hitreje spravila spat in prisledla k svojemu možu. Bral je časopis; vedela je, da ga sedaj ne sme motiti. Vzela je drugi del časopisa, ki je ležal na mizi, in še sama brala, vendar pa nestrpnost čakala, da se prične pogovor.

»Agata je bila pri meni,« je rekel Jože malomarno prav zaradi ženine radovednosti, ki jo je zapazil.

»In pri meni je bil Matej,« je Tina hitro izdala, kar je nosila v sebi že ves večer.

»In zdaj se bosta tožila.«

»Matej je bil prav zato pri meni, da bi se Agata vdala in ločila brez tožbe — da bi bila ločitev sporazumna.«

»Prav to je tisto, na kar Agata ne pristane. Saj veš — njeno katolištvo!« Jože je zasmehljivo zategnil usta in isto se je odzrcalilo na Tini.

»Kako je omejena!« je rekla.

»Hotela je, da bi bil jaz njen zastopnik, pa tega ne morem, saj sem tudi Matejev prijatelj.«

»Pa zakaj kljub temu nisi sprejel, morda bi ju spravil in umiril brez tožbe?«

»Zato je tudi ona hotela, da jo zastopam.«

»To bi bilo dobro,« ga je Tina gledala in hotela hitreje iztrgati iz njega, kako je zdaj z Agato.

»Dobro za vas ženske, ki vidite le to, kar vam je pred nosom! Za moškega je to drugače. Za jurista spet drugače. Zame, ki poznam ozadje, je pa to povsem nemogoča zadeva.«

»Povej no, kakšna je Agata zdaj. Mora biti vsa iz sebe, tako zase je živela, zdaj pa stoji razgaljena in umazana na prizorišču sodišča. To mora biti strašno. Jaz bi rajši podpisala sporazumno ločitev.«

Jože je brskal po mizi krušne drobtine na kupček in razmišljal. Ni mu bilo povsem prav, da je Agati odrekel zastopstvo.

»Rekla je, da mu je hotela dati vse, da bi se vrnil, zdaj pa so oni prijeli najprej ločitev — to so napravili nápak! In tako se je premislila za vse in se bo tožila.« Utihnil je in spet govoril: »Njeni znanci so ji ubili v glavo, da je njena dolžnost, da se bori za vse zaradi otrok. Tudi so ji rekli, da bi bilo blazno, če bi mu dala dom in ga s tem vrgla v vodo, kamor je potem najbolje da gre še sama z otroki.«

»To je grozno.« Tina je vzdihnila. Jože pa je vstal, vtaknil roke v žepe in hodil po sobi.

»Pošlji po vino,« je rekel. Tina je šla, da naroči.

»To je življenje!« je dejal na glas sam sebi.

»In kakšna je Agata?« je vprašala Tina.

»Skrbi jo, če bo dobila odvetnika, ki bi obdržal v tožbah dostojno obliko. Pravi, da se bo sama branila, da ne bo obremenjevala Mateja. Njej je za lepo obliko; pravdanje je pa vse nekaj drugega.«

»Ali si ji to povedal?«

Sédel je in pokusil vino. »Udarila sva se zaradi papeštva. Tudi vero bodo izrabili zoper njo. Zdaj niso časi za njeno katolištvo.«

»In kaj je rekla?«

»Vprašal sem jo, če ve, kdo jo toži.«

»In ve?«

»Ve, da France in da je Matej v tej igri lutka. In da bi jo videla tedaj, ko sem ji rekel, da si jaz ne upam v boj s Francetom, ki mu ni mar življenj! Čisto mirno je vstala in v njenih očeh se je zalesketal ogenj. ‚Vem,‘ je rekla, ‚vem pa tudi, da je Bog, in trdno verujem, da se bo France zlomil to pot ob naši družini!‘ Rekel sem ji, da ne bo zmaga. Pa mi je dala roko, se trpko nasmehnila in rekla: ‚Ne jaz, tukaj bo spregovoril Bog‘ in odšla. To dopoldne nisem mogel več delati, čisto mi ga je ubila.«

»Kako drugačen je Matej,« je dahnila Tina. »Tako brez moči je, brez stanovitnosti, tak slabič. Veš, da se je jokal pri meni? Vendar se mi smili.«

»Najbrž je bil pijan! Zdaj ga ne srečaš več treznega; zdi se, da hoče vse utopiti v vinu!«

»Pa je videti tako svež in kako se zdaj lepo oblači! Kaj ima kako novo ljubezen?«

»Tudi to so mu narekovali, da bi Agato še bolj bolelo.«

»Podlo!« se je zgrozila Tina. »In dekle?«

»Je mlado in neumno. -- Jaz grem spat.«

*

Bil je tisti čas, ko se maj razdiši v cvetju. Tedaj je dobila Agata v štirinajstih dneh tri tožbe. V glavi se ji je zavrtel ves ustroj sveta.

»Ali ni prav njegova dolžnost, da me štiti? A prav on toži! Dal me je iz svojih rok v roke sodišču! In kdo sem zdaj jaz? Toženka!« Agata je gledala skozi odprto okno cvetje jablan in si ponavljala: Toženka... V duhu je zagledala dolgo vrsto kaznjencev.

Sapa je zapihala in zadišalo je preko vrtov do nje.

»Bog ve, ali Matej vidi to cvetje. Ali zadiši maj tudi do njega? Bog ve, ali Matej ve, da toži svojo ženo, mater svojih otrok? Ali sploh ve, kaj se pravi tožiti, izročati sodišču, javnosti lastno življenje? Zakaj vse to?«

Agata si ni vedela odgovoriti. Ponavljala si je:

»O Bog, zakaj?«

Zagledala se je v nebo, kakor da bi terjala in pričakovala odgovora. Srce ji je udarjalo: »Kaj nima Matej niti enega človeka, ki bi mu dopovedal: Če nimaš srca, imej vsaj pamet! Kaj delaš s seboj, z ženo in otroki!«

Agata je občutila svojo nemoč. Roke so ji visele ob negibnem telesu.

Slišala je, da je prišla z Maro in otroki gospa Grolova. Slišala je, da vprašujejo po njej. Pa kakor da je iz kamna, ni mogla premakniti nog in ni mogla spraviti iz sebe glasu.

Burovžek, ki je begal iz sobe v sobo in jo klical, je obstal z odprtimi usti pred njo, kakor da ne ve, ali je ona ali ni. Ko se mu je nasmehnila, jo je spoznal, jo prijel za roko in vlekel prav do gospe Grolove. Potisnil jo je poleg nje na zofo in sam zlezal v njeno naročje. »I-hot, mama!« je poskočil in Agata se je spet nasmehnila in trpko dejala: »Le poženi, Burovžek, le.«

»Agata, prišla sem, da grem s teboj k odvetniku. Ali si že mislila, kdo te bo zastopal? Ali ti smem svetovati?«

Agata jo je gledala in v grlu jo je stisnilo, vendar je določno odgovorila: »Odvetnik? Moj odvetnik in sodnik je Bog! Našega primera ne

Ernest Kreidolf: Bolničarka. (Bern, Umetnostni muzej.)

more urediti ne sodišče ne odvetnik. To ni pravda za denar, za zločin, za čast ali kaj vem kaj vse spada pred sodišče, to je pravda med dobrim in zlim. Tega, tega pa ne more urediti sodišče tega sveta, to bodo uredili tam zgoraj.«

Grolova je premislila Agatine besede in rekla: »In vendar bodo pravde tekle na sodišču.«

»Bodo,« je Agata odgovorila kratko.

Molčali sta. Burovžek je skočil na tla in stekel k bratoma v sosednjo sobo.

»Potrebno je, Agata, da poveš več, da te razumem,« je Grolova toplo dejala Agati.

»To so stvari, ki jih jaz sama ne razumem, le udarec čutim na obrazu. Z mene trgajo meso,

lomijo mi kosti, da mi je nepopisno hudo.« Agata je skrila obraz v roke. Grolovi so pritekale solze po licu.

Agata se je sklonila naprej, kakor da se bo prelomila na dvoje, in rekla počasi: »O, da bi vedeli, kako sram je mater pred otroki, ki jih je oče zapustil, postavil njih mater na sramotni oder in jim hoče vzeti še gnezdo! Ko bi to občutili vsi tisti, ki razdirajo domove in družine! Kako divja je ta bolečina!«

»Agata, Agata!« je gospa spet zajokala in prijela Agato močno za roko: »Naj te tolaži zavest, da tega ni napravil tvoj mož, to je delo drugih. In proti tem se moraš boriti.«

»Vem, a tudi vem, da me vendarle Matej napada in da bom morala odbijati njegove sulice. In to boli in mora boleti tudi njega, drugi pa se bodo pri tem zabavali.«

»In Matej in njegova mati? Še danes moram, moram govoriti z obema. Agata, upanje imam, z njegovo materjo se dogovoriva. Zaupaj!«

Gospa je vstala in mudilo se ji je, da prinese Agati odgovor. Potrta Agata ni zaprla vrat temu upanju.

26.

Grolova je stopila v tramvaj, pa ji je tudi ta prepočasi vozil. Gledala je obraze ljudi, ki so se vozili z njo, in pomislila: »Tako vsakdanje sedimo in kaj vse je v naših dušah in srcih! Drug mimo drugega hodimo, v sebi pa nosimo svetove in vendar je vsak zase tako sam s seboj.«

Izstopila je in hitela, da je vsa zasopla postala pred vrati stanovanja Matejeve matere. Potem je pozvonila. »Skoraj mora biti poldne,« je pomislila.

Mati ji je odprla in pogledali sta druga drugi v oči.

»Gospa Grolova, vi ste,« je dejala mati, ji ponudila roko in Grolovo potegnila, da je vstopila.

»In Matej? Je doma?« je vprašala Grolova in sedla na ponujeno mesto.

»Zdaj pride h kosilu.«

»Zaradi njegove družine sem prišla. Tako hudo mi je, da je družina razdrta in so otroci brez očeta. Prišla sem iz prijateljstva do rajne Agatine matere k vam, ki ste mati Mateja, z upanjem, da z vami urediva to nesoglasje. Gospa, pomagajte, da zaceliva te rane, ki razjedajo družino.«

»Zame bi bilo pač najbolje, da se Matej vrne,« je dejala mati vsakdanje, »jaz sem že stara in bi že rada imela nekaj miru. Pa kakor vem, je bila Agata premalo ljubezniva z Matejem in tudi ne-

uklonljiva. Tudi zaradi denarja in hiše je z Agato težko: Matej plačuje, ona si jo prilašča! Naj se ukloni! Saj glava družine, mož, gospodar je le Matej.«

»Kakor vem,« je pričela Grolova, »mu je Agata ponudila vse, samo da se ne razdere družina.«

»To mi ni znano, vem le to, da je bila Agata visoka pred nami vsemi,« je dejala mati prav tako mirno.

»Temu ne bom ugovarjala, a ni taka le pred vami, taka je z vsemi, dela pa vse le za družino. Dela in mislim, da ni nikogar, ki bi jo za to obsojal. Tudi Matej ne.«

»Če sami vidite, da je Agata taka, potem veste, da je težko Mateju pri njej. Posebno težko, ko hoče pomagati svojemu bratu, pa Agata noče,« se je mati zavzela za svojega sina Franceta.

»Morda je Agata v tem pretrda, vendar moramo uvideti, da je tudi njej denarni položaj težak, da si je nadela veliko breme in velike skrbi; dobro vem, da se mora držati tudi sama tesno na uzdi, da ne propade. Morda je Matej pri računih prestrog, preoster in jo obsoja.«

»Ne gre le za denar,« je presekala besedo mati, »tudi ljubezni pogreša Matej pri Agati.«

»Tega ne verjamem,« je dejala Grolova. »In vendar, če bi bilo vse to res, bi kljub temu ne smeli razdirati družino. Vame in v mojega moža so se viharji vse burneje zaganjali, vendar nikomur niti na misel ni prišlo, da bi zapustil družino. Saj sta mož in žena eno in to se ne dá prelomiti kakor kos kruha, za katerega je vseeno, ali je večji ali manjši. Saj sta mož in žena eno drevo, ki iz njega raste življenje. To življenje potrebuje vendar sokov, ki sta mu jih dolžna dajati oče in mati. Otroci so tu in v imenu teh vas prosim, naj se Matej vrne.« Grolova je sklenila roke in prosila. Zapazila je, da ima mati solzne oči.

Mati je rekla: »Tudi jaz imam otroke. Tudi France je moj otrok.«

»Pa je tudi Matej vaš sin; če mu hočete dobro, ne dovolite, da mrje brez svojega življenja; njegovo življenje je družina. Ne on zase, ne Agata zase, ne otroci zase; vsi skupaj so eno življenje in brez tega tudi Matej ne more biti srečen.«

Mati je spet dejala: »In prav zato, ker je tudi Matej moj otrok, mu ne morem zapreti vrat in ga pahniti z doma. Tudi družina je bila za naše čase drugače potrebna kakor danes. Zdaj služijo ženske kakor moški. Tudi Agata bi bila lahko v službi in bi lahko preživljala otroke brez Mateja. Koliko

moških je brezposelnih, a so njih žene zaposlene in živé moža in otroke; tudi Agata bi v marsičem lahko razbremenila Mateja, ali pa si bo morala pomagati sama. Zdaj so drugi časi in po teh prilikah živimo.«

Slišale so se stopinje in obe sta prisluhnili. Nato je vstopil Matej.

Grolova je vstala in vzkliknila: »Matej! Moj dragi Matej, vrnite se k družini, vrnite otrokom očeta!« Prijela ga je za obe roki in jih krepko stisnila, polna milobe do njega.

Matej je temno pogledal in dejal: »Rajši umrem, kakor da se vrnem!« Odšel je v drugo sobo in mati je rekla: »Vidite, tako je.«

Grolova je odšla in bilo ji je, da bi še bolj tekla od tam, kakor je hitela tja.

★

Pri kosilu pa je France zmagoslavno dejal: »Kaj nisem vedel, da Agato tožbe pritisnejo in iztisnejo iz nje trmo, da pride in ti položi na mizo vse, kar boš hotel, samo da se vrneš.«

»Saj ni bila Agata tu,« je odvrnil Matej zamišljeno. Želel je, da bi dosegel zmago vsaj pred domačini. Pri tem pa se je bal, da bi prišlo vse Francetu v roke.

»Ne vem, ali si tako omejen ali nočeš priznati Agati na ljubo, da je ona poslala Grolovo k tebi?«

France se je veselo zasmel, Matej pa je vzel časopis in se zagledal vanj. Mati je molčala.

★

Agata je bila kakor jetnik. Malo je govorila, jedla skoraj nič, noči so bile brez spanja. Dnevi so tekli in dan razprave za ločitveno tožbo je grozil Agati kakor giljotina.

»Še vedno se mi zdi, da vse to ni res, da so le sanje. In trdno pričakujem, da se zgodi karkoli že, da razprave ne bo in pride Matej nepričakovano domov,« je dejala otožno izmučena Mara.

»Kaj ni sodišče kakor arena, kjer se doigra tožba, sodba in obsodba kogar koli že, Mateja ali mene. Kaj ne vidim ondi naše družine razgaljene, umazane in razbičane?«

»O, velik si, satan!« je pridušeno in grozno izgovorila Mara. »A Križani je večji in močnejši od tebe.« Stisnila je pesti.

Agata je počasi vstala, pogledala na vrt za Blažkom, ki mu zdaj niso nič več rekli Burovžek, in dejala: »Če mi preoblečeš Blažka, da se opravi sama, greva, da se poslovim od gospoda iz hiše s kučmo.«

»Zakaj poslovit, saj ne umrješ,« je vprašala Mara in se zagledala v Agato.

»Tudi njemu ni prizanesel ta razrvani čas. Glej, zdi se mi, kakor da doživljamo poedinci vse dobe prevratov, nasilja, revolucij, da igramo na slepo srečo, nestrpljivo in vse na kredit. In banke so prazne. In naslovi za terjatve se kopičijo.«

»Pa kaj je z gospodom?«

»Potreba državnega življenja, da gospoda ni tukaj, in tako odpotuje.«

»Tako? In kam odpotuje?« je vprašala Mara.

»Kamor se zdi državi potrebno. Zdaj ne izprašuj nič več,« je dejala Agata in šla po Blažka na vrt. Ko sta odhajala, je vprašal Blažek:

»Kaj mi boš kupila?«

»Miško, ki teče, če jo naviješ.« Agata se je zasmejala.

Ko sta res kupila miško, je dejal Blažek: »Zdaj pa brž domov!« Tiščal je miško v žepu in vlekkel Agato za roko.

»Kupila sem ti, da greš zdaj še z menoj in boš priden,« mu je rekla Agata. »Greva h gospodu.«

»K ateju?«

»Ne, drugam. Ali boš priden pri gospodu?«

»Ali mi bo kaj dal? Ali ima konja, ki se guga?«

»Morda. Boš vprašal.«

»Ali je tisti konj velik?«

»Saj ne vem, ali ga ima. Če ga ima, je velik.«

»Pa bom smel jahati tistega konja?«

»Boš prosil.«

»Ti boš prosila.«

Za mrtvih dan. (Fot. Fr. Krašovec.)

Boris Kalin: Portret.

»Dobro, če boš zdaj tiho in boš tam priden.«
Nekaj časa sta hodila tiho in sta mislila vsak zase; Blažek je hodil možato in resno. Pa je spet vprašal: »Ali je tisti konj šimel?« Agata se je morala zasmejati, ko je slišala, da je uporabil novo besedo, ki mu jo je Bernard razložil. »Morda mu gredo konji po glavi prav zaradi tiste besede in zato si želi konja,« je pomislila in rekla: »Zakaj pa naj bi bil šimel? Kaj pa je to?«
»Saj veš.«
»Ne vem.«
»Zares ne veš? Bel konj je to.«
»Takim rečemo belci.«
»Saj si rekla, da ne veš. Bernard ve.«
»Bernard se je zmotil, belim rečemo belci.«
Razmišljal je in se domislil, da je truden.
»Sama pojdi,« se je ustavil.
»Zakaj?«
»Truden sem.«
»In če greva v to hišo, potem nisi več truden?«
»Ali greva v to?«
»Zdaj pa tiho in po prstih, tukaj še vsi spijo,« je rekla Agata. Hotela ga je pripraviti, da bo spodoben. Šla je po prstih in opazila, da jo Blažek posnema. Ko je zgoraj potrkala, si je dala prst na usta; Blažek je videl, se namuzal in si dal še on prstek na usta. Agata je slišala glasove, ki so se bližali vratom. Vrata so se hrupno odprla in zagledala je njega in še nekega gospoda. Poslovala sta se in pristopil je k njima:

»In ti si?« je vprašal Blažka, ko se je sklonil k njemu in mu ponudil roko. Blažek mu je dal roko in ga gledal nedolžno in prisrčno naravnost v obraz. Namesto njega je rekla Agata: »Blažek.«

»Ti si Blažek. Kje imaš še Pavla in Bernarda?«

Vodil ga je za roko v sobo in Agata je šla za njima in spet odgovorila namesto Blažka: »V šoli sta.«

»Čakaj, zdaj poiščeva kaj zate,« je dejal, ga odvedel k omari in jo odprl. »Izberi,« je dejal Blažku, ki se mu je zasvetilo v očeh in se je oglašil: »Ti daj.« Agata je sedla in se zasmejala.

»Za zdaj poskusiš to,« je dejal dalje, vzel iz omare krožnik s piškoti, da ga neseta k mizi. Pa je Agata vstala in previdno postavila krožnik na mizico. Ko se je ozrl po stolu za Blažka, ga je že Agata dvignila na stol, sama pa sedla na naslanjač, nekaj korakov stran.

»Vzemi, tvoje je,« je dejala Agata Blažku, vstala in odlomila še zase košček.

»Kdo pa si ti?« je vprašal Blažek, zazrt v gospoda.

Gospod je pogledal Agato in odgovoril: »Tvoj prijatelj. Ali imaš še kakega prijatelja.«

»Imam. Mitka.«

»Pa naj pride še Mitek, da se spoznamo.«

Blažek je gledal gospoda važno, resno in radovedno. Potem je vzel piškot, globoko zavzdihnil in jedel. Nenadoma pa je stekel k Agati, jo objel in zmagovito pogledal po gospodu.

»Rekel si, da boš priden,« je rekla Agata.

»Ko nisi nič vprašala za konja,« ji je šepnil v uho in se ozrl po gospodu. Ko je videl, da ni hud, se je spustil na tla in ga gledal:

»In kaj bi zdaj rad?« ga je vprašal gospod. Blažek ga je prijel za roko in potegnil, da se je sklonil, sam pa se je dvignil na prste in se dotaknil z ustnicami njegovega ušesa:

»Ali imaš konja?«

»Konja? Imam!«

Gledala sta se, Blažek navzgor, oni navzdol.

»Gugal bi se,« je rekel Blažek in nekam zamišljen povesil pogled.

»Takega pa nimam.«

»Pa si rekel.«

»Imam živega konja.«

»Pokaži!« ga je Blažek gledal zvesto v obraz.

»Pa pojdiva,« je dejal gospod in ponudil Blažku roko.

»Ali dovoli tvoja mama?« je Blažek še vprašal.

»Nimam mame.« Gledala sta se kakor oba majhna in pri tem je Blažek povesil pogled.

Potem je še vprašal: »Ateja imaš?«

»Tudi nimam.«

Blažek je nekaj mislil. Otipaval je miško, jo naglo potegnil iz žepa in jo ponudil gospodu: »Ná miško.« Obrnil se je k Agati, jo prijel za roko in rekel: »Pojdiva.«

Gospod in Agata sta se spogledala in zasmejala. In Agata je vprašala: »Odpotujete?«

»Še ne vem.«

»In vas to nič ne moti?«

»To je življenje.«

Agata je vstala, da se poslovila.

»In kako je pri vas in z vami?«

»Vse to je strašno hudo,« je iztisnila iz sebe.

Gospod je dejal počasi: »Kjer je volja, je pot in tam je tudi izhod.«

Spremil jo je do stopnic. Agata se je z Blažkom še enkrat ozrla in zaslišala: »Blažek, z Bogom!« Še isti dan je bila hiša s kučmo za dolgo brez svojega gospoda.

★

Po kosilu sta Bernard in Pavel odšla vsak po svojo šolsko torbo in prinesla dijaški knjižici; treba ju je bilo zaradi slabih redov podpisati. Bernard je rekel: »Izprašaj me, znam do konca leta, še tisto, česar nismo še vzeli!«

»V slovenščini si videla, da imam vse naloge odlične, le dve prav dobri; enkrat nisem znal pesmi na pamet.«

»Jaz pa vem le to, da je moja bolečina največja, če so vajini uspehi slabi.«

»Moji redi so krivični,« je dejal Bernard, Pavel je molčal. Agata je to potrlo bolj, kakor jo je moglo raniti vse, kar je doživljala zaradi Mateja. Redkokdaj se je jokala, zdaj pa se ji je skremžil obraz in bolečina ji je izsilila ploho solzá. Tudi Pavel se je nakremžil in odšel iz sobe, Bernard pa je gledal temno in maščevanje se mu je za-bliskalo v očeh.

»Komu pokažeš? Sebi pokaži, da boš znal, kadar si vprašan,« ga je posvarila Mara.

Drugi dan je šla Agata v šolo. Slišala je isti odgovor od vseh profesorjev za oba fanta: »Se ne uči in je najbrž brez nadzorstva.« Vedenje profesorjev je bilo zviška navzdol, kratko in brez vsakega spoštovanja do nje. Ko je govorila s profesorico francoščine, ji je dejala, da je Bernard komaj za v hlev in ne za v šolo. Agata je prišla domov potrta, kakor more biti ubita le mati malo-pridnega otroka.

»Čemu se prav za prav borim in čemu živim?« je dejala Mari. »Govorili so mi o otrocih, kakor da so prepuščeni cesti. Potemtakem sem kot mati za nič in naš dom je kakor cesta. Vse, kar delam, ne pomeni nič.«

Boris Kalin: Moja žena.

»Bernard, povej vendar, kaj počneš v šoli, da mi pravijo, da si za v hlev?« je vprašala pozneje fanta.

»Mama, kdo ti je rekel?«

»To je vseeno, kdo. Povej!«

»Potem ti ne morem povedati, če ti ne poveš. Ali je bila profesorica francoščine?«

»S čim ji nagajaš?«

»Če bi bila ti v šoli, bi napravila prav isto, kar sem naredil jaz. Nisem slišal, kaj razlaga, nisem vedel, kaj pripoveduje, venomer sem gledal le njene pobarvane ustnice in dolge rdeče nohte. To me je tako dražilo, da sem si namazal svoje nohte s črnim in jih pokazal. Ves razred se je krohtal, pa me je zapisala v razrednico in nato me še vprašala. Seveda nisem nič odgovoril.«

Agata se je ugriznila v ustnice, da se ni na ves glas zasmejala. Ko se je umirila, je rekla: »Ali veš, da te za to lahko izključijo, in kaj naj potem počnem s teboj? Treba je, da se ji opravičiš. Tudi zame je sramota, da si tak.«

»Tudi tebi se studijo take ženske.«

»Tudi, pa jih zato ne sramotim, najmanj pa je dovoljeno dijaku, sramotiti profesorja. Toliko si pa že velik, da bi moral to vedeti.«

Ko je pripovedovala vse to Mari, se je ta od srca zasmejala in rekla: »Rekla sem ti, da so fantje dobri.«

Iz Agate se je izvil globok vzdih: »Teško je biti pošten.«

(V drugo naprej.)

SREČANJA S SMRTJO

Vinko Žitnik

V črnem molčanju nespečih noči, ko se srce, zapuščeno od vsega, zastonj ozira v temò in čaka toplega žarka, da bi posijal vanj, ga razsvetlil in ogrel, tedaj se prikaže bela senca Smrti in se ustavi ob mojem zglavju. Šklepetanje kosti vznemiri gladino molčanja; vsa soba rahlo zasije od mrzlo sevajoče beline kosti; preko rame se blešči v krvavem blesku ostrina kose; v globokem kotu votlin pod čelom se ji zaiskri kakor z onstran groba v skrivnostnem zelenkastem soju. Srce občuti in ve, kdo je ob meni, oči pa strmé v široke brezzobe čeljusti in čakajo silnih besed.

Smrt stoji ob meni kakor prikazen, nekaj časa strmi vame, nato pa sede na stol poleg zglavja in molči, kakor da čaka mojih besed.

»Ti, sestra Smrt!« vzdihnem, a v tem vzdihu ni prav nič groze.

Smrt me pogleda ljubo kakor mati otroka, nagne se mi nad vroče čelo, da ga njen mrzli dih poboža in ohladi; potem mi položi koščeno roko na levo stran in reče: »Prišla sem, brat, da se pogovorim s teboj. Saj vidim, da ne moreš spati; vidiš, jaz pa prinašam spanje — preblaženo, nesmrtno spanje v Gospodu, a vi smrtniki se tega spanja tako bojite! Tebe sem že malo navadila gledati name, zato lahko govorim s teboj. Tako velika in silna sem, tako strašna in dobra! Kadar jemljem — dajem, kadar zaklepam — odpiram in kadar pogubljam telo — rešujem duhá. Zadnje spoznanje sem, zadnja tolažba in zadnji pokoj. Ali še veš za trenutke, ko si si me želel in me klical, pa nisem prišla, ker moja ura še ni bila; pa le nič se ne boj, ne boš me zgrešil, ker tvoje

H. Holbein ml.: Smrtni ples.
(Starec.)

življenje je pot k meni, meni je dan ključ do vseh skrivnosti. Nocoj sem prišla k tebi, da se pomeniva, kako sva se že srečala, kako se seznanjala in skoraj že sprijaznila...«

Glas prihaja iz nje kakor šumenje uvelega listja od nekoč daleč, besede so ji tako težke in zrele; moja duša jih sprejema kakor sadove, ki niso od tega sveta; kosó prisloni na zid in se nagne nadme.

»Ali se še spominjaš, kdaj me je tvoje srce prvokrat srečalo?«

Davni in daljni spomin mi oživi, kakor bi bil poklican iz groba. Trileten otrok sem stal sredi domačega vrta na skali in slišal zvoniti mrliču. Vprašal sem starejšega brata, zakaj zvoni. Povedal mi je, da zvoni mrliču, da je mrlič mrtev človek, da ga pokopljejo v zemljo, da strohni, se spremeni v zemljo in ga ni več — da bomo morali umreti vsi, tudi jaz. Obšla me je temna groza, vame se je naselilo nekaj sivega in mrzlega in na mah zatemnilo sončnost v meni. Zaželel sem si, da bi bil skala, na kateri sem stal, da bi mi ne bilo treba umreti.

Spomnil sem se, kako sem gledal umiranje svojega bratca. Nisem razumel, kar sem slišal, toda moje oči so videle, kako se je krčilo mlado telesce od bolečin. Iz vseh njegovih poslednjih gibov je pršla bolečina na vse strani; tudi meni se je natekla v podzavest in je šele zdaj oživela. Dva dni nato je bratec umrl in bil pokopan. Ko sem na vrtu s skale gledal pogreb in videl črno oblečene ljudi, kako potrto stopajo za krsto, ko sem poslušal pridržani jok, se mi je pred dušo jasno in neizogibno pokazal konec in me pretresel do dna.

»Tudi jaz bom umrl!« mi je šlo mrzlo skozi srce. Starejši brat mi je bil povedal, da bi bil tudi jaz kmalu umrl, da sem že dva dni umiral, pa sem nazadnje le ozdravel. To me je navdajalo z grozo zlasti ob večerih, ko se je mračilo in je bilo vse tiho in prazno. Tudi čez dan sem se včasih nenadoma sredi igranja spomnil tega in je veseli smeh onemel v zamišljenost.

»Res je, takrat si bil še premlad za srečanje z menoj. V tebi je tičala le moja senca, a kaj sem hotela, ko pa si bil tako radoveden. Preveč si se navezal na življenje, zato te je tako prestrašila moja prikazen. Vi vsi gledate v meni samo konec in uničenje, v resnici pa sem rojstvo brez smrti, začetek brez konca. Da bi me prav spoznal, sem se hotela srečati večkrat s teboj. Obiskala sem te v deški dobi na bolniški postelji; obisk te je tako presunil, da si po sili zapiral oči in srce, da bi me ne videl in ne čutil.«

Smrt je umolknila. Strmel sem ji v obraz in misel mi je potovala v otroška leta. Soba je bila zadržana, skozi režo ob straneh se je razlivala v sobo rožnata večerna svetloba kakor curki mlade krvi. Ležal sem na postelji in se pogrezal iz zavesti v nezavest. Starši so bili na polju, bratje pa so se igrali na vasi. Strmel sem v otožni somrak po sobi, tipal z očmi skozi razpoke zagrnjenih oken v svet in ujel ozek trak pomladne sinjine. Slišal sem vriske in smehe svojih bratov in vrstnikov, topotanje bosih nog po segreti zemlji, njihovo veselje. Vse to sem tako živo občutil kakor doslej še nikoli. Presunila me je misel, da se bom moral kmalu in za vselej posloviti s starši, brati in vrstniki, pa tudi z lepoto brezmejnega pomladnega neba, s travo in soncem in dišečim zrakom — z vsem, vsem svetom, ki se mi je lesketal v mladem srcu. Čutil sem se tako neskončno samega in zapuščenega. Oči sem od groze široko razpiral in tedaj sem zagledal življenje v vsej varljivosti, zapeljivi omami; senca smrti je počasi légala na vse in v tej senci so imele vse stvari tisti neizrekljivo mili izraz, ki ga ima obličje ljubljene osebe ob slovesu.

Prebujanje iz zavesti v nezavest sem občutil kakor padanje v neznano, črno, umazano in brezdanjo globino. Krilil sem z rokama in se hotel česa oprijeti in se ustaviti, toda zaman! Hotel sem živeti, živeti za vsako ceno, v meni je bila le ena misel in občutek: ne umreti! Življenje mi je bilo na mah tako nebeško lepo, tako dragoceno, odhod od tod nasilen, surov in strašan! V meni se je obudila volja; vstal sem s postelje z zadnjimi močmi in hotel samemu sebi dokazati, da nisem bolan, da sem zdrav in da se mi vse to le sanja; prestopil sem se nekajkrat po sobi proti vratom, tako sem si zaželel, da bi videl nebo in večerno sonce na mladi travi, pa sem omahnil in kriknil po materi; čutil sem, kakor da se mi bliža smrt in da bom moral umreti sam, brez kogar koli ob sebi. Kriknil sem še enkrat in se z grozo umiranja privlekel do postelje. Nikogar ni bilo k meni; somrak se je zgostil v črn žamet in glasovi od zunaj so prihajali v izbo, kakor od nekod daleč, daleč, iz drugega sveta ter mi budili blazno hrepenenje po življenju, po zdravju in pomladni lepoti tam zunaj. Splazil sem se nazaj v posteljo in občutil, da so starši brezsrčni, ker se ne zmenijo za moje gorje. Čez dolgo se je vrnila mati s polja. Prvi njeni koraki so vodili k meni; zaduhal sem prijeten domači vonj njene obleke, dišala je po prsti; dotik njene raskave in prstene dlani na čelu me je potolažil, čutil sem se tako vdanega in močnega, da bi bil v tistem hipu ob njej umri brez strahu.

Prijazno me je spraševala, kako mi je in kaj hočem, da mi skuha. Jaz pa ji od ganjenosti nisem mogel odgovoriti, tako dobro mi je bilo in tako močnega sem se počutil, da me je bilo sram vsake tožbe. Gledal sem ji v črnojavo, dobre oči, v suhi, trpeči in ožgani obraz in molčal. Mati me ni razumela in je užaljena odšla po opravkih. Vesel sem čutil njeno bližino in ves zlomljen ležal v naraščajoči temi kakor v brezčasnem prostoru izven tega sveta.

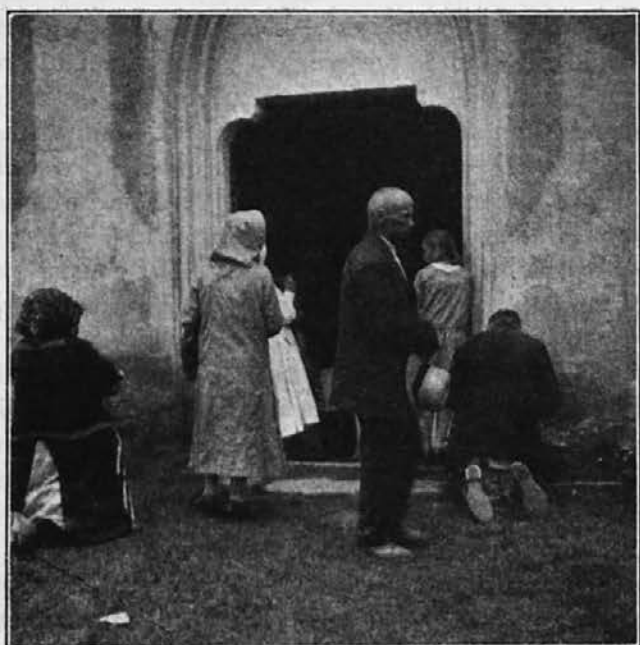
»Tisti večer in nekaj noči potem, ko so te zavijali v mokre rjuhe, sem stala pri tebi. Pripravljena sem bila, da te popeljem s seboj, toda Gospod življenja in moj zapovednik mi je dal znamenje, naj te pustim. Videla sem tvojo grozo, tvoj trepet in čutila, kako ti je srce povezano s tisočeri nitkami s stvarmi tega sveta. Bilo je prav, da sem bila ob tebi; rada bi te bila navadila, da bi me gledal brez strahu, toda bil si še preveč otrok, zato te je omamljalo obilje tega sveta. Nisi bil še zrel za na pot, zato sem te hotela preskusiti drugače — vzela in odpeljala sem ti bila brata...«

Smrt je umolknila, kakor da je zadela v živo in ji je tega žal. Pogledal sem jo in videl, da se ji je čeljust razmaknila v smehlaj; votline so ji zagorele v zelenkastem blesku, skozi pa je udarjal rdečkast odsev kakor od kapelj krvi. Utonila sva oba v molčanju kakor v črnem tolmunu.

Zdajci sem se spomnil na zadnji večer in zadnjo noč bratovega življenja, na njegovo zamorjeno mladost in neuslišane krike srca, na njegovo veliko trpljenje in nasilno slovo od tod. Tisti večer, ko je umiral in pojemajoč grgral, da noče umreti, ko je planil s postelje in čudno velik in

H. Holbein ml.: Smrtni ples.
(Kmet.)

Pri Treh farah. (Fot. Fr. Krašovec.)

ves žolt v obraz begal po izbi, mi je bila smrt tako rabeljska in strašna; za njó sem čutil božjo roko — in tudi ta se mi je zdela tako neusmiljena in hudodelska. Sedel sem pri mizi, strmela v brata, v njegov voščeni, mrliški obraz in v njegov obupni boj s smrtjo. Drugi so jokali in vzdihovali, jaz pa sem sedel kakor uročen, brez besede in giba — groza pa je bučala v meni kakor grom, kakor vihar na širokem morju. Videl sem, kako so vse stvari plesale okoli njega in se mu izmikale ter odtujevale, kako se je oddaljeval od vsega in kako je bil njegov pogled že ves onostranski. Videl sem, kako so se vsi bratovi občutki stekali v en sam krik: živeti! Toda smrt je neusmiljeno segala po njem in mu zmerom neizprosneje velevala: z menoj! Šel sem ven, se zgrudil na mokra tla in v temi zimske noči rotil Boga, naj ga pusti živeti, naj rajši mene pokliče od tod. Tisti trenutek se je v meni utrnilo spoznanje, da je življenje prav za prav muka, polno negotovosti in varljivega pričakovanja. Tako malovredno, prazno in zlagano se mi je zazdelo vse, kar me je bilo dotlej priklepalo nase. Toda vse moje prošnje, rotitve, molitve in kriki srca niso pomagali: čez tri dni se je nad bratovim mladim telesom bočil griček rdečkaste prsti. Bratov odhod me je spremljal vsepovsod — podnevi in ponoči, pri delu in počitku, bedečega in spečega; čutil sem, da se mi je nekaj odtrgalo od srca, da je moj svet postal temen in prazen. Prihajal sem ponoči v mesečini na bratov grob in mislil na njem o bežnosti vsega; misel na smrt je bila še zmerom polna groze, saj sem vedel, da mi prej ali slej vzame vse, kar mi je

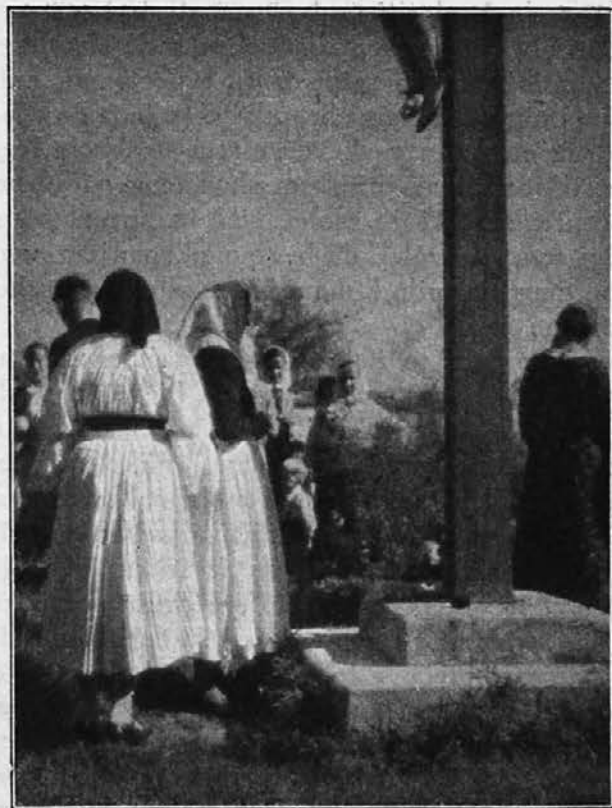
počasi postajalo zopet drago in me priklepalo nase. Odslej je vse na sebi nosilo beli pečat smrti in tudi, če bi še tako podaljšal svoje življenje, je na koncu njega stala smrt in strmela v prepad večnosti. Konec, konec, povsod je name prežal konec! Mislil sem: »Če bi bil Adam prav do te ure živel, pa bi zdajle moral umreti — bi se njegovo življenje izteklo, kar pa je končano, nima več časovne razteznosti in je vse podobno trenutku.« Moje misli so bile vse bolne od tega strupa — presilna je bila prikazen, ki je neprestano hodila pred menoj in je zdaj imela bratov obraz.

»Tvoja groza in strah sta bila samo znamenje, kako zavérovan si bil v življenje,« mi reče Smrt; besede so polne blagosti. »Hotela sem ti s svojo nemo govorico povedati, da sem usmiljena, da razbremenjujem in odjemljam vsako muko od telesa, da je bratu bolje kakor tebi in da so miki le videz; hotela sem, da bi svoje življenje tukaj začel gledati s prave strani, pa si bil tako neupogljiv. Zakaj si si bil tolikokrat želel spoznanja, če si pozneje bežal pred njim? Ali si mislil, da je spoznanje sladkost in veselje, kakor si želel? Ne! Bolečina razodetja je, da je vse nično in prazno razen Stvarnika samega. Jaz sem poslednje spoznanje; kdor skoz me pogleda življenje in svet, ga vidi takšnega, kakršnen je in kakršnega zagleda ob mojem prihodu prav vsak. Dà, dà, ti si bil mlad, tako mlad in neveden in tvoje srce je bilo tako žejno, žejno vsega, ne samo spoznanja. Uslišala sem te in ti ponudila iz svojega gorjupega vrča. Hotela sem se ti približati, biti dobra s teboj in ti pregnati grozo pred menoj; čutila sem tvoje sovražne poglede na sebi, toda nisem se zmenila zanje. Vem: videl si studente in vrče, videl ljudi, kako so si natakali, pili in rajali, videl si njé, a mene, ki sem stala za njimi, nisi videl; hotel si médnje, pa te nisem pustila; položila sem ti roko na rahlo zdravje, hotela sem te imeti blizu sebe, zato si stal proč od tistih, ki si jih blagroval in si tako želel mednje...«

»Vem, vem...« ji šepečem in se spomnim svojih temnih in bolnih mladostnih dni. Misel mi poišče bridki čas mojega šibkega zdravja, mojega bolehanja in groze, ki je bila v njih, čeprav sem jo vsem skrival. Spomnim se, kako so me vsi začudeno gledali in spraševali, kaj mi je, zakaj bleđim in medlim; govorili so, da sem jetičen in da ne bom dolgo. Tudi jaz sem čutil, kako mi je pojemala moč. Dolge noči so mi minevale brez spanja, misli pa so kolovratile po času in prostoru vsepovsod in hotele najti smisla usihajočemu in nepomembnemu življenju; malo pred dnevom sem

se pogrezal v omotičen spanec, vstajal zbit in truden. Vse v meni je medlelo in hiraló — vse, razen misli in srca. Toda čim bolj sem čutil, kako mi gineta zdravje in moč, tem bolj me je žejalo po polnem in zdravem življenju. Misel na smrt me je spet začela navdajati s tiho, mrzlo grozo, ki pa je nisem nikomur zaupal. Noči sem si krajšal z dolgimi sprehodi po polju in gozdih ter pogovori s cveticami, z zvezdami in ljudmi, ki so bili veliki in so živeli davno pred menoj, s tistimi, ki so me gledali iz knjig in zgodovine; pravi, živi, tisti majhni in vsakdanji ljudje pa so bili mrtvi zame. Moje misli in sanje so prestopile ozki krog vsakdanjega življenja in sveta; svet duha se je širil okoli mene v vedno večjih kolobarjih in zajemal tuje kraje in dežele, narode, oceane in celine. To življenje tam za gorami rodne kraja me je začelo vabiti v svoj veliki tok, rad bi bil planil v to valovanje in pljuskanje in plaval, ne da bi utonil. Sanje so imele prosto pot, korakom so bile zagrajene vse stezé. Tovariši so se veselili vsaj svojega malega vsakdanjega življenja; jaz pa sem bled in slaboten gledal tiho in brez besed, svoje žeje pa nisem nikomur razkril. Potem pa se je nenadoma v meni rodila volja. Zazdel sem se samemu sebi mehkužen, neživ, nenaraven in premalomaren. Prvo je vendar živeti, živeti!

Nekega mrzlega in jasnega zimskega večera sem stal pri oknu in gledal prekipevajoče življenje svojih vrstnikov in vrstnic na domačem vrtu v snegu; bili so rdeči od razgretosti in zdravja; skoraj letensko oblečeni so se sankali in prekopicali po zmrzlem snegu. Večer je bil mrzel, trd in tih, zrak zelenkast kakor steklo, prve zvezde so se trdno in negibno bleščale na visokem in gladkem nebu kakor kristali ledu. Zahod je še zmerom zlato drhtel kakor zrela pšenična njiva, somrak pa je bil belkast od beline snega. Ko sem jih tako gledal, sem sklenil, da moram tudi jaz biti zdrav kakor oni, da si utrdim telo zoper mraz, kakor oni tam zunaj. Nič več me ni vzdržalo v sobi; golorok in razoglav sem odšel na sprehod za vasjo. V gozdu so se belile samotne breze kakor dvignjene dekliške lahti in vabile médse. Tja sem nameril svoj korak, toda mraz me je grizel vedno globlje, koža je omrznila in prav do srca se je zajedala bolečina ohlajajoče se krvi. Hotel sem priti do gozda in mislil: krepki volji se umaknejo težave! Belina snega in mraku okoli mene je bila čudno mrliška. Ko sem bil prispel do gozda, sem se naglo obrnil in tekel domov na ves splav; tako sem se hotel ogreti, pa me je mraz vedno globlje rezal in mi slabil korak, toda volja me je vodila in siloma sem se podil proti domu. »Živeti hočem,

Na Vse svete. (Fot. Fr. Krašovec.)

živeti kakor drugi, uživati svet, naj se zgodi, kar hoče!« sem si ponavljal s šklepetajočimi zobmi. Pritekel sem do vežnih vrat in se zgrudil pred njimi. »To je moj zadnji dan!« je šlo temno skozme, nato sem se izgubil v nezavesti. Čez čas sem se zavedel, tiho odprl vežna vrata in se privlekel do vedra, kjer sem srebnil požirek vode. V izbi je bila že luč; skoz ozko razpoko v vratih je padala v podobi trske po veži; slišal sem zdravi in mirni pogovor staršev in bratov; pogovarjali so se o meni in se spraševali med seboj, kje sem in zakaj me ni večerjat. Čakal sem v veži, da se mi je vrnila moč, nato sem kolikor mogoče z zdravim obrazom stopil mednje; nič jim nisem povedal, nisem jih hotel vznemirjati, pa tudi verjeli bi mi nemara ne bili, ker so bili vajeni moje bledice.

Po tistem usodnem večeru se mi je vsak večer v postelji ponavljalo isto. Ležal sem brez spanca, poslušal mirno sopenje svojih bratov in strmel v gosto temò, ki je bila podobna sajastemu breznu; nenadoma me je spreletelo po vsem telesu, utripanje srca se je sunkoma ustavilo in šele čez čas počasi zadrhtelo. Stemnilo se mi je, čutil sem, da sem nekam omahnil in da padam; vse svoje misli in sile sem napel, da sem zadržal nezavest; bilo mi je, kakor da mi leži na srcu roka Smrti in da ga bo zdaj zdaj zagrabila in ustavila. Pomislil sem: jutri me lahko najdejo

mrtvega in še slutiti ne bodo mogli, kaj sem prestal in občutil, preden sem šel od tod! Hotel sem prebuditi brata ob sebi, da bi mu zaupal, kako mi je, pa mi je ponos ubranil. To se je ponavljalo poldrug mesec in vsak večer sem strahoma legal v posteljo; zraven nje sem skoz temo videl beli koščeni obris, ki je molčé stal in strmél vame. Tedaj sem si zaželel, da bi se med spanjem nenadoma Smrt sklonila k meni in me odvedla s seboj, da bi me rešila.

»Tako sem te neprestano vzgajala zase, da bi privadila tvojo misel nase in bi me zagledal s pravimi očmi, s takimi, ki bi pokazale, da ne samo vzamem, ampak tudi dam, veliko več dam kakor vzamem. Tako šele si me začel spoznavati kot rešiteljico in ne le kot uničevalko. Gospod življenja, ki me je postavil za izvrševalko svojih načrtov, je hotel, da sem te srečevala; vem: pri teh srečanjih si se vselej zgrozil, kadar sem prišla; jaz pa sem hotela le to, kar je hotel Gospod: da ne pozabiš name in nanj, da te pripravljenega, vrednega in čistega pripeljem pred Njegovo obličje, kadar te pokliče. Bodi pripravljen!«

»Pripravljen sem!« ji potrdim in mislim na srečanje sredi jezerske gladine. Tisti zlati sončni dan ob koncu avgusta sem popolnoma sam plaval čez jezero; ne ladje ne čolna ni bilo na njem, tudi kopalcev in plavalcev ni bilo v bližini. »Če drugi, zakaj bi jaz ne!« sem se ohrabril in pogнал čez jezero. Priplaval sem do sredine; mrzel tok vode me je zajel, spreletelo me je od srca do pete, utripanje se je ustavilo, v glavo mi je udarila kri, svet se mi je zasukal v divjem vrtincu in vsa moč mi je izginila iz udov. Pred očmi se mi je zameglilo, roke so mi obstale v zamahu plavalnega giba; vame je udarilo: konec! Ozrl sem se in daleč naokoli nisem opazil nikogar, le kopalci so se videli na obali, drobni in brezpomembni kakor mravlje. Kakor nalašč sem bil prav na sredi jezera — naj bi plaval naprej ali nazaj, povsod enako daleč! »Torej mi je usojeno, da utonem!« Hotel sem klicati na pomoč, pa nisem; nagonsko sem se zavedel, da bi s tem oplašil tudi samega sebe, in preden bi prišla pomoč, bi bil nemara že na dnu. Ozrl sem se še enkrat okrog sebe in pogled je ujel jesensko pokrajino, kakor da se poslavljaja za vselej; okolica jezera je bila v prvem nežnem nadihu jeseni, milo rumena kakor zarja, in večerno nebo nad njo in jezerom se je lesketalo v mirnem, rahlem zlatu kakor daljna jesenska pokrajina. Toliko mile in ganljive lepote je bilo povsod okoli mene! Zdelo se mi je, kakor da se vse stvari zadnjič ozirajo vame in da me gledajo kakor ljubeča mati na odhajajočo ladjo. Nato se

mi je odprl nov, strahoten svet in me vabil vase. Vse to je trajalo le nekaj trenutkov, pa se je že dvignilo v meni in me napolnilo s pogumom, voljo in močjo. Misli sem zbral v eno samo hotenje, ki me je trgalo in dvigalo iz strašnega položaja. »Samo še dva metra imam do obale — in to mi bo vendar lahko preplavati!« Obdržal sem se na vodi, dihal počasi in globoko, da bi se mi vrnila moč in zavest. Ukazal sem sodelovanje vsem silam v sebi; zaprl sem oči, da bi ne videl strašne resničnosti okoli sebe — polovico jezerske gladine, ki sem jo moral še preplavati. Tako sem komaj gibno plaval in odganjal obup, ki mi je hotel požreti zadnje moči; plaval sem in plaval, plaval prav nalahno in vedno me je krepila zavest, da sem že prav blizu obale, da se mi nič ne mudi in da ni nevarnosti. Minute so se raztezale v večnost, jaz pa sem pozabil na vse, razen na plavanje in na obalo. Udje so mi hromeli, moč mi je pohajala, jaz pa sem zapovedoval samemu sebi: »Moraš, moraš! Boš, ker hočeš!« in bruhal iz ust vodo. Občutil sem mrzlo in umazano globino pod seboj; ta odhod se mi je zdel premalo pripravljen in prezgoden. Bojeval sem se z vodo z zadnjimi silami in se po dolgem upanju, veri vase in plavanju na pol mrtev privlekel na breg.

Na obali sem se zgrudil in od sreče poljubil zemljo pod seboj; čutil sem, kakor da so vse stvari pritekale k meni in se z menoj zveselile življenja. Z enim samim pogledom sem objel vse — tanko zlato zarjo in umirajoče sonce na zahodu, vile in hiše, gozdove in goré, nebo, oblake in zemljo pod seboj in vse se mi je zazdelo vredno ljubezni. »Zmagal sem, živim!« je bobnelo v meni v divjem navalu veselja in najrajši bi bil objel vsako stvar posebej. Izročil sem se zadnjim poljubom zahaja-

H. Holbein ml.: Smrtni ples.
(Skopuh.)

jočega sonca, ki so mi vračali moč; jezerska gladina se je bleščala kakor zlata terasa, čéznjo pa je bila potegnjena krvava črta zahajajočega sonca. Življenje je razsmejano pljusalo po obali, letovišarji so se razhajali, meni pa se je življenje zazdelo kakor velik dar Najvišjega. Smrt je bila tako daleč!

»Tokrat si mislil, da sem pozabila nate, ali moja podoba ti je bila vtisnjena dosti globoko v srce, da me nisi mogel več pozabiti. Spremljala sem te prav povsod in te opominjala na svojo navzočnost sredi vesele družbe in sijočih obrazov. Hotela sem te vzgojiti, da bi z veseljem čakal mojega prihoda, ne pa da bi trepetal pred menoj, kakor si doslej. Hotela sem dati smisla tvoji poti skozi prostor in čas; povedati sem ti hotela, da sem jaz vrata, skozi katera prideš v večno hišo svojega Očeta; hotela sem te opozoriti na tvoje brate in sestre, da bi čutil z njimi in jim kazal, kam in kod. Tako sem ti hotela utešiti žejo po vsem, kar so videle oči, zakaj vse je le videz in nikoli ne more ugasiti žeje srca. Zakaj vse, za kar se vi tepete, preklinjate, sovražite in morite — vse je le laž in nikoli ne more zadovoljiti vaših src.«

»Vem, hvala! Zdaj mi je razodeto!« se obrnem k njej in zaslišim rožljanje njenih kosti, ko se preséde na stolu. »Zdaj so vse stvari vedno dalje od mene in mene žeja samo še po enem — po Večnem, Edinem in Neustvarjenem.«

Smrt molči, jaz strmim vanjo, v njeno okostje, kakor bi gledal svojo podobo. Mir, brezčasje, tolažba in globok pokoj vejejo iz nje in se prelivajo vame. Misel mi seže nazaj v tisto pomladno noč, ko sem se bil po strmem klancu peljal domov in vonjal mile in sladke dišave v vlažnem zraku, ki so vrele iz kipečih sokov brstečih dreves in trav, iz kopne prsti. Slutil in čutil sem, kako se vsa zemlja pripravlja za svatovanje; bilke, cvetice, silni oblaki, ptice, lahni vetrovi in maziljeni zrak so omamljali človeku srce. Zvezde nad mano so se bleščale kakor solze ganjenosti — v temo ogrnjena zemlja pa se mi je zazdela kakor mrtvaški oder, pregrnjen s črno svilo. Okoli mene je bil mir, mir, ki sta ga dihala zemlja in nebo. Kako lepo bi bilo v tem mlademu opoju zaspati za vselej in se izročiti večnemu, dobremu božjemu naročju! Tako me je vsega osvojilo to občutje, da nisem vedel, kje sem, kje se vozim in kje je tisti ostri ovinek, dokler nisem iznenada treščil s kolesa na kamnitna cestna tla. Pred očmi so mi zažarele zvezde, bilo mi je, kakor da so se nebeški duhovi

zgrnili okoli mene. »Ah, umrl sem!« me je opajala zavest smrti...

Ko se mi je vrnila zavest in sem spet zagledal ljudi okoli sebe, sem jih gledal, kakor da sem vstal od smrti.

»Kako lepo bi bilo, če bi me bila tisto pomladno noč res poljubila in odvedla s seboj! Zakaj nisi hotela uslišati tihe želje mojega srca?« sem se očitajoče ozrl v negibni, kamnitni obraz.

»Ni še prišla tvoja ura; vendar pa sem bila vesela, ko sem videla tvojo pripravljenost in gotovo je je bil vesel tudi Gospod!« mi je šepetala sestra Smrt in se sklonila nad menoj zaupno in dobrotno kakor mati nad otrokom. »Samo v Gospodovih rokah je, on odreja, kdaj je kdo zrel. Ljudje pa se me bojijo in mislijo, da se bodo tako ognili mojemu prihodu — kakor da sem le sen ali bajka! Toda stvari in iskanje samega sebe zatamnijo ljudem pogled, da ne vidijo mojega pravega bistva; vidijo samo grozotni obris, odrešilnega poslanstva pa ne vidijo in ne poznajo; kdor pa me spozna, z veseljem pričakuje mojega prihoda, zakaj jaz delim srečo, ki je ne umejo otroci tega sveta... Dolgo sem te vodila in se srečevala s teboj; zdaj me gledaš s pravimi očmi; ta pogled ti daje bogato nagrado za vse užitke, ki so ti na svetu prikrajšani. Tvoja želja ni več plamen, srce ni več brezno, duh ni več v meglenih dolinah sveta! Dala sem ti veliki dar, ki ga prejmejo po bridkih preskušnjah samo redki.«

»Dà, hvala ti, draga sestra!« vzdihnem potolažen in potrjen in vidim, kako se njena senca dvigne s stola in odhaja.

»Pridi, kadar hočeš, pripravljen sem in te čakam!« ji rečem in opazujem, ko zadene koso na ramo in se še zadnjič ustavi ob vznožju.

»Z Bogom, brat! Prišla bom in te povedla s seboj, kadar bo prišla tvoja in moja ura, ta ura pa je v rokah Gospodovih. Tokrat te bom prijela skrbno in varno kakor mati dobrega in zvestega otroka. Popeljem te k Očetu, kjer ni žeje ne lakote, ne ognja ne bolečin, ne dvomov ne mene; tam sta večna mladost in sonce brez zatona, tam je večni in veliki počitek v Resnici, Dobroti in Ljubezni!« —

Videl sem še, kako je ugasnila njena bela, koščena senca v temi; šklepet njenih kosti je utonil v gluhem molku noči in čez trudne oči so se mi spokojno in sladko povesele veke; srce mi je bilo polno nove in čiste tolažbe in zdelo se mi je, da sem ves bel in svetel in da spokojno ležim v krsti...

PO MARTINČKE

Francè Kunstelj

Drugič moraš bolj popaziti na sivko, da ne boš zelnika tako popasel. Potem ni čudno, da so te ošteli; vsak na svoje gleda, če hoče, da ne bo prazna skleda,« je mirno modroval stari Polajnar in se trudil, da bi razvedril zamišljenega pastirja Ivana. Skladala sta deteljo v kozolec. Ivan je zlagal v late, stoječ na lesenem, vegastem hlapcu. Stari oče mu je podajal; vedel je, kaj je fantu; zadnjič, ko sta klepála orehe, mu je zaupal, da bi šel rad k Sv. Martinu. Stopil je do gospodarja, do mladega, pa je bil brž ogenj v strehi. »Paglavec, glej, da mi ne boš več delal škode, osem glav si mi popasel; misliš, da bom zelje še enkrat sadil?« ga je zadirljivo nagnal, da je fant smuknil v hlev in se lotil spodkidavanja pri živini.

»Štirih ne morem držati na konopcu! Eno odženeš, drugo priženeš. Saj sem dejal, da bi letos v Klanicah ne pasli, ko je drugod zelenega na izbiro,« je porinil šop skoraj v jezi med late in si ni popravil klobuka, ki mu je zlezal na oči. Toda gospodarjeva beseda drži ko skalnat most.

»Pa bi, oče, še vi enkrat poskusili zastaviti besedo. Recite, da bom drugo leto bolj priden,« je čakal Ivan na hlapcu, da si stari oče nekoliko oddahne; neprenehano stegovanje je upehalo slabotne kosti. Čez Košace je za hip posijalo mrko sonce, a skoraj v isti sapi so ga vzele puste megle, ki so se stegovale nad mrtve laze in gole lehe.

»Bomo videli, je dejal slepi,« se je stari oče pošalil. Rad je imel fanta, rajši kot sinove otroke, ki so mu že marsikdaj spravili solzo v oči; poredni so bili, da se je vsa vas nad njimi zgledovala. »Čakaj, jutri bo najbrž že teliček v hlevu. Dimka se že ves dan pripravlja. Bo prilika.«

Spet ni bilo slišati drugega kakor šumenje detelje; že je gledal voz izpod nje. Ivanu se je spet smehljalo upanje, da pride do ‚martinčkov‘, o katerih mu je že mati tolikokrat pripovedovala in o katerih je sanjal in sanjal. Nikoli jih še ni šel brat, že sedmo leto služi pri Polajnarju, zmeraj so šli vsi drugi, njega so samega pustili doma, češ premajhen je še, da bi lazil z njimi tako daleč; letos pa mora iti, na vsak način mora! Naj ga stane, kar hoče.

»Da bi še Francka mogla, to bi bilo lepo!« mu je vstajala nova želja, ko se je domislil sestre, ki je služila v Veseli dolini. »Napišem ji, da smem, pa bo šla še ona.«

Ko sta s starim očetom deteljo zložila, sta obrnila parizar, kozolec ograbila in ograbljino potisnila h koncu. Na klancu je tedaj zaškripal

voz. Mladi Polajnar je še počil z bičem, vranca sta hrznila in sunkoma potegnili pod kozolec še drugi voz naložene detelje...

*

Stari je šel pokašljevaje preko dvorišča in pogledal h konjema, ki sta prhala in hlastala za klajo. Potem je vtaknil glavo v goveji hlev, ki je bil odprt. Krave so stoje prežvékovale, dimka je stokala.

»Ivan, kje je gospodar? Teci ponj!« mu je blisnilo z jezika. Fant je vedel, da se hlevu obeta sreča, pognalo ga je v sadovnjak, kjer je mladi trosil gnoj in ovijal drevesca za zimo. Pritekla je tudi mlada, pustila škafova za prasce pred vrati in stopila v hlev.

»Nocoj ali pa nikoli...« si je Ivan dajal poguma, ko je vrtel slamoreznico. V hlev ga niso pustili. »Da bi oče vendar ne pozabili!« ga je zaskrbelo in nehote je počasneje gonil kolo. »Da bi mi dimka dala ‚martinčke‘! O dimka, rad te bom drugo leto gonil na pašo, pa ti mi ne boš v zeljnik uhajala kot sivka, da bi jo vrag vzela, poredno sivko!« Sklonil se je nad kupom, naložil v prtovski koš in stopil proti hlevu.

»Kako je, oče?« je ustavil starega očeta, ki je pridrsal skozi vrata z latvico v roki.

»Tiho! Ne smeš noter! Junička je, redili jo bomo,« se je prestopil, ko da bi bilo njegovo, kar je stalo v hlevu. Ni se še mogel privaditi misli, da je že vse preložil sinu na ramena.

»Ne boste pozabili na ‚martinčke‘?«

»Ne, Ivan. Le pojdi proč!«

Res je bila dimka rešila zamotano vprašanje. Sreča, ki se je naselila v hlev, je mlademu omehčala srce:

»Pa še za teličko daj svetemu Martinu, da jo bo varoval. Redili jo bomo. Ivan, eno več boš pasel, veš!«

»Rad, če bo pridna.«

Nad vasjo je ležala temna noč. Od Korena sem so vlekale sape, ki so dišale po snegu. V dolini so utihnili psi, v kočah so zamežale luči.

Ivan je stopil v hlev. Zdaj je že smel, ko so opravili. Dimka je zamrmrala, ko je začutila, da se bliža teličku.

»Pridna, pridna, dimka!« je postavil petrolejko na pod in potrepljal kravo po širokem životu. Oči so mu obstale na junički, ki je ležala kakor klobko v kotu na mehki slami. Dvignila je okroglo glavico in izbuljila velike oči.

»Mičena-a-a, pridna, pridna!« je potrepljal še njo, a dimka se je nemirno prestopila, kakor bi se bala za teličko.

Boris Kalin: Splavar.

Ivan je upihnil svetilko in legel s prijetno mislijo. Vso noč je v sanjah hodil s Francko k Sv. Martinu.

*

»Čez teden dni že gremo!« je šumelo Ivanu po glavi, odkar je dobil zagotovilo, da letos sme k Sv. Martinu. Kako tudi ne? Prvič po ‚martinčke‘! Vsi gredo: Petričkov, Šobarjev, Tinetov, Slanov, še tisti Cigarov, ki je še slinast pod ustnicami. Pa bi Ivan ne šel! Pastir mora iti, gospodar mora dati vbogajme svetemu Martinu, da ne bo prihodnje leto boleznj pri živini. Taka je navada revnih ljudi. Potem pa ‚martinčki‘, ti so pa prav za prav samo za pastirje — to so odpustki, ki si jih pastirji nakupijo pri Sv. Martinu. »Bog vé, kakšni bodo letos!«

Prišla je Martinova nedelja. Prostrana poljana je črnela v pusti megli, ki se je vlekla tja čez slikovite holme in valovite laze. Nebo je bilo sivo, mrtvo in brez vsake sape.

Ivan in sestra sta se dobila, kakor sta se zmečila. Vsa vas je vstala in šla na pot. Mladež si je mela krmežljave oči, se razgledovala v dan in

razpredla glasen pogovor. Ivan in Francka sta šla sama. Za družino nista marala. Ivanu se ni prilegala nova obleka, šele v drugo jo je nataknil, rokavi so bili za ped predolgi in preširoki, tudi čevlji so nerodno poškrpavali. Francka je nosila židano ruto, ki jo je dobila mati še za birmo. V roki je tiščala oguljeno usnjeno torbico in drobila za bratom. Šele ko se je dolina spremenila v breg, sta spregovorila. Obema je bilo enako toplo pri srcu, oba sta šla prvič na božjo pot.

»Francka, ali bi ne šla v Hleviše?«

»Ne vem za pot.«

»Saj bi vprašala...«

Hleviše so daleč za Sv. Tremi kralji. Ondukaj čepi v samotnem smrečju kočica, v njej živi mati. Bog vé, koliko časa je že nista videla. Mati je le enkrat prišla v dolino. Vrečo sladkih jabolk jima je prinesla. Potem sta ji stisnila roko in se niso več videli. Kaj počne zdaj tam gori v hribih? O, saj vesta! Vsak večer poklekne, v križ upre svoje male oči in moli, moli: za Ivana, Francko, Maričko, Pepico, Tineta — vsi so šli po svetu kakor izgnanci. Bog vé, ali se bodo še kdaj vrnili...

Kod bi šla v Hleviše? Koder koli, bi že prišla. Če ne danes, pa jutri. In če jutri ne, pojutrišnjem gotovo. Mati ima v skrinji sladka jabolka. V Hlevišah vsako leto obrode. Francka, pojdiva, mati naju čaka. Lepe misli so jima obstale na jeziku, v srcu pa so hodile dalje in dalje. Molčala sta. Na vrhu hriba sta se pomešala med trumo, ki je imela isto pot.

»Ljubljana, poglejte jo!« je nanagloma udarilo iz gruče, ki se je ozrla in potihnula. V daljavi se je za silo svetlikalo, iz zaspane megle se je razločilo mesto.

»Joj, tak tam je Ljubljana!« se je zazibalo Ivanu in Francki pred drobnimi očmi. »Tam je tisto veliko mesto. Visoke hiše, cerkve, dolge ulice, ceste, bogati ljudje. Marička in Pepica služita pri njih. Francka, tudi midva bova bogata in se odpeljeva v Ljubljano.«

Še dobro uro je bilo hodá. Vreme se je od zapada sem začelo nekam emeriti, kazno je bilo za dež. Po cesti, ki se je vila semkaj od rovtarskih brd in logaških lazov, so se usipale nove gruče, se pridruževale znancem in prijazno pozdravljale. Zavili so na bližnjice in že jim je odzdravil sam Sv. Martin, ki je ždel za široko Ulako planino. Razgrnila se je pred njimi valovita ravnina. Tam v dalji so se svetili vrhovi, prvi sneg jih je pobelil.

Ljudstva je bilo že vse polno okoli cerkve. Iz visokih lin je nepretrgoma vabilo, slovesna pesem je odmevala prav v dolino, se spreletavala

nad šumno množico, še vsa božja zaplavala do mrke Ulake in se potopila v sen tam nekje za samotnim Mrzlim dolom. Vse je bilo praznično: cerkev, zvonjenje, cesta, ljudje. Vsakdo je pozabil na vsakdanjost, sveta radost je sijala iz tisočerih obrazov.

»Koliko je od tod v Hleviše?« sta ustavila možakarja, ki je šepal mimo.

»Dve uri pa še pol zraven za vajine noge, ko lahko stopita,« si ju je oni ogledal.

»Po maši greva,« sta sklenila in odšla v šumot romarjev, pastirjev, ki so se nagrmadili od blizu in daleč.

Dol od cerkvenega praga so stale številne stojnice. Kramarji so glasno ponujali svoje blago. Zada, za dolgo vrsto pisanih stojnic, je razstavila zavaljena ženica raznovrstne svete podobice, molke, svetinjice, križce, kipce. Poleg nje se je vrtelo brhko dekle, fantje so se gnetli okoli nje, dekleta so zardevala in sramežljivo izbirala 'martinčke'.

Še dalje proti mežnji se je gnetla večja gruča fantov, ki so glasno vpili, se zdaj pa zdaj na vso moč zakrohotali in spet potihnili. Loterija! Mlada gospodična z visokimi lasmi in bisernimi očmi je nastavljala številke. Čudna igra!

Boris Kalin: Mati z otrokom (les).

»Pet!« je zaklicala z lepo zvenečim glasom.

Ivan si je popravil klobuk in se preril v ospredje. Lepa gospodična je še enkrat obrazložila potek igre, oči so buljile v čudne številke in objemale predmete, viseče na žametasti steni: ure in urice, zlate in srebrne, zapestnice, ogledala z okrašenimi okviri, podobice v okviru, verižice in podobne same lepe reči.

»Deset!« se je oglasil nekdo iz gruče.

»Petnajst,« ga je drugi presekal.

Ivana je spreletelo gorko po vsem životu. Oči so zastrmele v blesketajoče se verižice, rumene ure — joj, zlata ura! Še nikoli je ni držal v roki. Kaj ko bi jo kar takole dobil? V uho mu je vendar nekaj šepetalo: ne, ne smeš teh 'martinčkov'! Ozrl se je nazaj, videl je samo Francko, ki se ga je držala za suknjič. Bila je tiha, oči so spremljale verno vse številke, ki so klicale: naprej!

»Dvajset!«

»Trideset!«

V gruči je utihnilo. Mučna napetost je plavala nad glavami. Ivan se je zdrznil.

»Štirideset!«

Vse se je ozrlo v Ivana, ki se je ogasil kakor pomotoma. Ivan jih ni videl. Poslušal je zlato uro, ki mu je tiktakala: tvoja sem. Zazibalo se je vse pred njim v veselju in fantovskem ponosu.

Nihče se ni več oglasil. Gospodična si je popravila visoke lase in sprožila. Velike črne številke so zaplesale v krogu. Zvonček je drobno, rezko zacingljaj in jih ustavil.

»Trideset!«

Ivanu se je zavrtelo pred očmi.

Izgubil. Moj Bog, kje je zlata ura z verižico?

Fantje so se škodoželjno zasmeli. Gospodična se je resno stegnila, vzela z vrvice majhno ogledalo in ga dala Ivanu. Številka trideset pa je zadela srebrno uro.

Francka ga je boječe potegnila za suknjič. Izrinila sta se iz gruče. Visok fant ju je premeril od vrha do tal.

Zamolkla pesem zvonov je za hip utihnila, si oddahnila, a kmalu zatem je v stolpu še enkrat zaječalo — zazvonilo je zadnje vabilo za božjo službo, fantje so pritisnili, izza vogala je pridrsal sivolasi gospod župnik.

»Pojdiva v cerkev!« je šepnila Francka. Oči so se ji kakor utrujene pobesile. Ivan se je komaj zavedel, v kakšnem kolobarju se vrti. Bog nebeški, vse izgubil! Vse! Niti glasu ni spravil iz grla. Nad oba se je zgrnila mrzla senca.

V cerkvi so bučale orgle, ljudje so valovili v gosti trumi in se pomikali proti oltarju. Maša je minila. Bilo je darovanje.

»Pojdi v vrsto,« ga je Francka spomnila. Roka mu je segla v žep. »Nič nimam, vse sem dal. Posodi mi!«

Gori nad oltarjem, okrašenim z rožami, je bila slika svetega Martina. Svetnikove oči so bile ve-sele in so gledale v nebo.

Ivan je mežé videl svetnika, videl nebesa in Boga, ki je stegoval dolgo roko in mršil velike obrvi, kakor bi grozil: smrt grešniku. Tam nekje je sedela tudi mati iz Hleviš, vsa objokana. Ivan jo je videl z zaprtimi očmi. Potem se je slika zameglila.

Zunaj je začelo snežiti. Od kraja bolj po ma-lem in v poigravajočem se plesu, potem pa že v razcefranih kosmih. Valoviti lazi so se potapljali v lagodno dremavico. Nebo se je sklonilo prav do trudnih poljan. Romarji so se razhajali. S seboj so nesli »martinčke«. Kramarji so pospravljali stojnice.

Ivan in Francka nista šla v Hleviš. Spustila sta se tiho v dolino. Zeblo ju je. Tista nedelja jima ni prinesla »martinčkov«, bila je vsa zasnežena, vsa mrzla za zmeraj.

PESEM

Leopold Stanek

Od mene daleč si odšla,
doseže te le pismo moje.
Premalo to je za oba,
gorjé prenašava vsak svoje.

Nekoč mordà se bo zgodilo,
da pismo, ki ga poljubila
si zame, neodprto se vrnilo
bo k tebi. Se boš kaj čudila?

Mogoče roka bo surova
okorno nanj ti napisala:
Odpotoval je brez naslova.
Boš še na drug naslov čakala?

Če bi pečat nesramen kdaj
besedo kratko ti naznanil:
Umrl — bo li spomin tedaj
na mene v tebi se ohranil?

Če hudomušno se zmotila
bi roka in pisala le: Neznani —
kaj boš tedaj me ti branila,
ki s pesmijo sem tebi vdan?

Boris Kalin: Trudna leta.

BOROVCI IN BRATJE

Vid Škrjanec

Trideset mladih borovcev
je nekje zasajenih
in vsako leto vseh trideset
je prerojenih.

Spomladi bodice bledó zelenijo,
na jésen temniijo,
iz poletnega sonca
zoriijo za zimske dni.

Med borovci so spolzke poti.
V urah nemira
so jih naše nogé izhodile.

Pod borovci prespimo noči;
vonj omamljivi smolnatih vej,
sveža kislina bodic
se vsesava nam v kri.

Vsako jutro se med borovci sprehajamo —
v svoje trpljenje se vedno bolj moško vdajamo.
(Naše trpljenje kot bor
prebridko diši
in rase navzgor.)

Še nekaj noči bomo skupaj prespali,
še nekaj juter se bomo za róke držali,
potem bomo tožni in tihi odšli
izpod borovcev na spolzke poti.

V dušah zvenela bo sladka zavest:
smolnati vonj in kislina bodic
sta povečala našo bolešt
in vsa naša pristnost in čast
sta neskaljéni ostali ko borova rast.

POSMRTNINSKO ZAVAROVANJE

Jože Dular

V soparno poletno popoldne je tanko jeknil mali zvon podružnice svetega Janeza. Kakih dvajset kratov je bronasti jezik udaril na obe plati. Potem je obstal.

»Z Gospodom gredo k Jernejčevki. Ne bo več dolgo tlačila zemlje,« so ugibali ljudje po poljih in postali pri delu.

Tedaj je jeknilo drugič. Kratko in odrezano, da so se ljudem znova vzravнали upognjeni hrbti in so se kopači oprli na orodje.

»Pri kraju je z njo. Bog ji daj večni mir,« je vzdihnila Grabarica in si popravila ruto nazaj na glavo.

»Počakaj, mogoče žvenkne še enkrat v linah. Potem je kak moški sklenil svoje račune,« je dejal stari Tončič.

Zvedavo so se vsi ozrli proti cerkvi. Nič se ni oglasilo. Cerkovnik je že krevsal od cerkve po rebri. Samo onkraj vasi se je začul dolg, zategnjen jok. Ne jok otroka, jok odrasle ženske je bil.

»No vidiš, Jernejčevka je bila,« je oponesla Grabarica. »Zdaj ji ni več sile. Očenaš za njeno dušo zmolimo, da bo laže odgovarjala nebeškemu sodniku na onem svetu.«

Z visokim glasom je začela molitev.

»Dva in osemdeset let, lepa starost,« je prvi zinil Tončič, ko so bili z molitvijo pri kraju. »Mi je ne bomo dočakali, ona pa jo je.«

»In še pri takšni hrani. Namesto belega kruha in vina, ki ga je imela izgovorjenega do smrti, je jedla po navadi le žalost in solze. Takšna hči! Strla bi jo kakor gada! Seveda, zdaj pa tuli, da gre skozi ušesa.«

»Tomaž je vsega kriv,« je merila Grčarjeva na hčerinoga moža. »Tako je, če dobiš vruga namesto zeta v hišo.«

Vse ženske so se združno spravile nad Tomaža. Samo stari Tončič in Grabar sta ga branila. Seveda, moški se zmerom za moškega potegne, kadar je v nevarnosti pred ženskimi jeziki. To pot pa sta omagala.

»Samo poglej,« je Grabarica kričala na svojega moža, »kakšne grdosti je počel Tomaž s tistim zavarovanjem. Staro je zavaroval za smrt, potlej jo je hotel pa kar prisiliti, da bi čimprej izdihnila. Seveda, dvajset tisoč dinarjev niso mačje solze. To je denar v današnjih časih, ljudje božji!«

»Saj je pustil zavarovanje.«

»Seveda, ker je Jernejčevka predolgo živela. Zato pa je ponudil Damijanu, naj on naprej pla-

čuje, in bosta po njeni smrti potegnili vsak po deset jurijev. Damijan se bo branil deliti. Tomaž mu bo pa posvetil s sodiščem ali kako drugače, če mu ne odstopi polovice. Samo to naj še počaka, da bo Jernejčevka pod zemljo. Zdaj je dočakal.«

»Lepo to res ni,« se je vdajal Tončič. »Včasih nismo poznali vseh teh zavarovanj. Človek je imel le toliko, kolikor je prislužil. Dandanes, ko je vsak dinar večji ko grajska vrata, si ljudje drugače pomagajo. Mi stari si nismo znali.«

»S smrtjo barantajo, kakšna pomoč je to!« je vzrojila ženska na koncu njive. »Čudno, da tega ne prepovedo.«

»Če nese, zakaj bi to prepovedali,« se je obregnil Grabar. »Ljudje že vedo, kaj delajo.«

»Molči, jezik! Saj tako nimaš nič vere, če sem prav slišala.«

»Kdo je kaj rekel?« je vzkipeł.

»Ljudje že vedo.«

»Kdo, pravim!« je silil vanjo in rdel v obraz.

»Tona, pusti ga! Mu bo že Bog na onem svetu naložil vic. — Ti pa glavo v vodo vtakni, da si boš jezo ohladil,« je mirila Grabarica moža in razvneto sosedo.

Ta čas je zaropotal voziček s konjem na gornjem koncu vasi. Župnik je z ministrantom hitel k Jernejčevim. Da potolaži ljudi, če drugega ne.

»Prepozno. Po toči ne pomaga zvoniti,« je siknil Grabar.

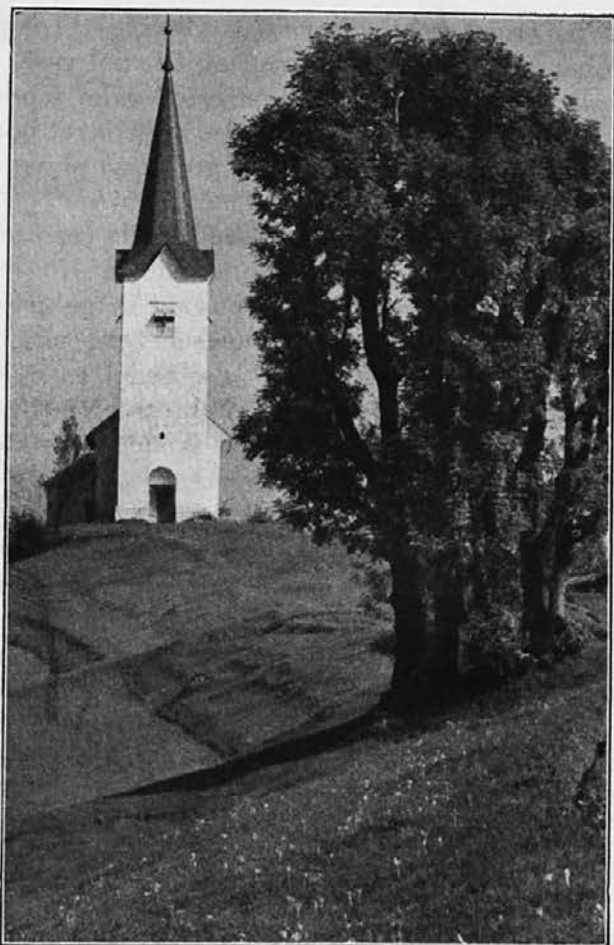
»Zato pa je tebi treba pozvoniti po jeziku!« je usekala ženska. »Kaj pa je bilo njej treba. Saj so bili oni teden gospod pri njej. Manj greha je imela ženska kot ti, ko so te prinesli od krsta.«

Zagrabila je motiko in zamahnila v zemljo. Spet so se ukrivili hrbti. Župnikov voz je utonil med drevjem na vasi. Nad ljudi je legel molk in vročina je tiščala nad poljem.

✱

Staro Jernejčevko so položili na oder. Na visoke stolice so postavili deske, nanje debelo blazino z belimi rjuhami in prti. Ob straneh so postavili sveče, na zadnjo steno navesili svetih podob, tik nad zglavjem pa prislonili sveto Barbaro, zaščitnico za srečno smrt. Okna so zastrli z naoknicami, da je nastal sredi dneva mrak in so muhe nevšečno brenčale v zatohlem prostoru, kjer se je v vencih in šopih parilo in venelo poletno cvetje. Sredi vsega pa je počivala Jernejčevka in čakala, da pojde zadnjo pot vsega minljivega na svetu.

Ljudje so prihajali, pomakali vejico v blagoslovljeno vodo, kropili rajno, spregovorili domačim nekaj tolažilnih besed, nekajkrat vzdihnil in

Jesen. Sv. Primož na Jamniku nad Kropo. (Fot. Krašovec.)

hitro odšli. Seveda, delo jih čaka in za starimi ljudmi ni vredno preveč točiti solze. Ko smrt pride, pride in starejši se zmerom umaknejo mlajšim. Vsi vendar ne morejo biti na gruntu. Tudi Jernejčevka se je umaknila v zapeček in sedaj se bo še pod zemljo. Tako je pač že od nekdanj bilo in bo vedno na tem svetu.

Prišel je občinski sluga, ki je bil obenem tudi mrliški oglednik. Domači so mu ponudili žganja in ljudje so se odmaknili od odra. Prijel je ranjko za roke. Bile so mrzle in trde. Postavil ji je zrcalo pred usta. Noben dih ga ni orosil.

»Mrtva. Le pokopljite jo,« je dejal suho.

»Kaj pa, če si se zmotil?« je hotel nekdo vedeti.

»Brez skrbi. Saj je že lani z eno nogo silila v grob.«

Preril se je do vrat in stopil v vežo.

»Koliko boste pa računali?« je vprašala skrbljivo hči rajne.

»Po zakonu kovača, za vas pa... Nalijte še enkrat!« je porinil kozarček prednjo. V dušku ga je izpraznil in jo mahnil na cesto. Za občino je z lahkoto terjal denar, zase je delal to teže, za mrliške ogledne pa dvakrat težko. Ljudje včasih še

za sol nimajo, pa bi stiskal iz njih denar za delo, ki ga skoraj nič ne stane!

Ljudje so se vrstili kar naprej. Podnevi so vstopali bolj redko, zvečer pa so prihajali v gručah in bedeli pri mrliču pozno v noč. Od ust do ust je krožila posoda z vinom.

Tretji dan so Jernejčevko odnesli na pokopališče. V materin grob so ji izkopali ležišče.

★

Ni še dogorela zadnja sveča na svežem grobu Jernejčevke, ko sta njen zet Tomaž in njegov sosed Damijan v črni obleki sedla za mizo.

»Kako je z onim?« je prvi spregovoril Tomaž in z besedami meril na posmrtninsko zavarovanje svoje tašče.

»Bo. Mislim, da bom dobil. Potreben sem denarja kot riba vode. Dvajset tisoč se bo že nekaj poznalo.«

»Kaj?«

»No, poznalo se bo, pravim. Deni jih, kamor hočeš, povsod ti prav pridejo.«

»Pa ne misliš resno, Damijan? O desetih jurjih govóri, če te je volja, drugih deset pusti v miru! Si me razumel?«

»Noriš?« se mu je široko zasmel Damijan. »O svojem bom vendar lahko govoril.«

»Lahko, a moje pusti!«

»Katero?«

»Mojih deset tisoč!«

»Si še pri pameti, Tomaž?«

»Še! Zato ti pravim, da o desetih molči. Moji so. Pa razumi vendar!«

»Nimaš pravice do njih! Pustil si zavarovanje.«

»Ti si ga vzel naprej.«

»Zato je moje! Vseh dvajset je mojih! Če bi jaz ne prevzel, bi propadlo. Vse bi vrag vzel! Niti pare bi ne imel. Si razumel, Tomaž?« je zvito govoril in tresel klobuk v rokah. »Zdaj grem. Nočem prepira v tej uri, ko se Jernejčevka skoraj še ohladila ni v grobu. Moli rajši, za njeno dušo moli, ti pravim.« Stopil je proti vratom in pritisnil kljuko.

»Damijan, pazi se!« je siknil Tomaž v onemogli jezi. »Ne podpišem ti!«

Damijan je spustil kljuko.

»Kaj praviš?«

»Ne podpišem ti! Če žena ali jaz odrečeva podpis mrliškega lista pri župniku, ne dobiš niti počenega groša!«

Damijan je spoznal, da je v precepu. Postava je taka, da mora najbližji sorodnik umrle s podpisom potrditi njeno smrt.

»No, nekaj ti bom dal. Tako umazan spet nisem.«

»Polovico daj, kakor sva se domenila.«
»Pokaži pisanje, pa ti jih deset odstopim.«
»Saj ga nisva delala.«
»Potlej me ne moreš prisiliti, da ti kaj dam.
Ne moreš me!«
»S pričami te bom. In nič ne podpišem!«
»Ne nori, Tomaž!«
»Ne podpišem!«
»Žal ti bo, pravim!«
»Nikoli!«

Damijan je planil skozi vrata. »Kesal se boš, pošteno se boš kesal!« je še zavpil, ko je stopil čez prag.

»Nikoli!« je zakričal Tomaž, da so se stresle šipe v oknih.

*

Damijan je stopil okoli hiše, šel čez vrt, nato mimo kozolcev in podov, se ognil glavni vaški ulici in prišel na pokopališče. Naglo se je ozrl po grobeh, katere je preraščala visoka trava, in nato še po zadnjem, svežem grobu Jernejčevke, na katerem še ni ugasnila zadnja sveča. Damijan je snel klobuk in pogledal za soncem, ki se je potapljal v bukov gozd na hribu. Nikogar ni bilo. Samo postovke so letale okoli slepih lin v zvoniku.

»Tukaj je ni, mogoče je v cerkvi,« je pomislil in stopil proti vratom. Bila so zaprta. Pogledal je pri oknu skozi razbito šipo, pa mu je zapoznel vonj kadila in utrjenih sveč dahnil v obraz, da se je naglo obrnil in odšel.

Za pokopališkim zidom je opazil cerkovnika.

»Ste kaj videli Tomaževko?« je urno vprašal.

»K fari je šla pogreb in maše plačat, če pravem,« je dejal kratko in odkrevsal dalje.

Damijan se je zapodil po rebri v sosedno vas. Še bližnjice po polju so mu bile predolge. Kar čez hosto jo je mahnil, da bi bil prej tam. Samo da bi Tomaževke ne zgrešil. Bi bilo hudo narobe.

Pred župniščem jo je srečal, ko se je vračala.

»Francka, še mrliški list boš podpisala.«

»Bo že Tomaž to storil,« se je branila in obrisala solzo.

»Kar ti daj, je rekel, ko si že tukaj, da sam ne bo po nepotrebnem delal pota,« ji je lagal.

»Kaj se res tako mudi?«

»Seveda. Čim prej, tem bolje. Denar nikogar ne tišči. Jutri odpošljem, do sobote pa bo denar lahko že tu.«

»Bom pa podpisala, če je res rekel.«

»Res,« je pritrdil.

Šla je v župnišče in pred župnikom podpisala, kakor ji je rekel Damijan.

*

Tisti večer je bil vihar v Tomaževi hiši. Tomaž je robantil in vpil, da so ga slišali čez pol vasi.

»Deset tisoč, pa mi jih požreš z enim samim podpisom! Boš pomnila, kdaj si se zadnjikrat podkrižala!« je kričal nad ženo, se grabil za glavo in iskal burkle v kotu.

Žena je zavriskala in v strahu planila čez prag. Nič se ni ozrla, ko je priletelo poleno za njo.

Tomaž se je spravil nad posodo in pohištvo. Šele ko se je znočilo, se je unesel. Žene ni bilo domov. Upehan in zlovoljen je obsedel za mizo. Topo je strmel v temo in skušal zbrati misli. Ni se mu posrečilo. Niti začetka niti konca ni našel. Samo jezo in obup je čutil v srcu.

Otipal je vžigalice. Da bi prižgal luč? Ne, ni vredno. Tehtal in premetaval je škatlico iz rok v roke, kakor otrok, ki ne ve, kaj dela in misli na Bog ve kaj.

Lajež psa doli v vasi ga je zdramil iz otopelosti. Škatlico je stisnil v desnico in jo lahko potresal, da so vžigalice trkale ob tanke stene. V trenutku se je nečesa domislil. Ali naj stori? Ali naj čaka tukaj zore? Spet je obsedel brez misli. Potlej se je znova zbral. Storil bo. Naj ga pomnijo. Vsi, Tomaž in sosedje.

Kukavica na steni je odkukala enajsto uro. Tomaž je sunil razbito posodo izpod nog in pogledal skozi majhno okno. Nebo je bilo temno in natrpano z oblaki, le na zapadu se je svetil ozek pas zvezd. Sédel je za mizo in stisnil škatlico z vžigalicami, da je zapokala.

»Naj bol!« je siknil skozi zobe in onemel. Samo ura je tiktakala na steni.

*

V prvih jutrnjih urah je zagorelo na Damijanovem skednju. Preden so se zbudili ljudje, je bilo vse v plamenih. Še na kolarno se je razširil ogenj. Nič niso rešili.

Damijana ni bilo doma. Ko se je v jutru vrnil iz mesta in našel namesto skednja in kolarne le kupe ožganega tramovja in pepela, je tulil od žalosti.

Na trideset tisoč dinarjev so cenili škodo. Kdo mu jo bo povrnil? Zavarovan pa ni bil dovolj.

»Seveda, stare ljudi zavaruje, na hišo in skedenj pa pozabi.«

Tako so govorili ljudje in obenem ugibali, kam je zginil Tomaž. Od onega večera ga niso več videli. Pravijo, da je pobegnil čez Kolpo na Hrvaško in naprej v bosenske gozdove, kjer drvari. Žena pa je ostala doma in joče. Sama je in otroka pričakuje. Vsak dan je v cerkvi.

O možu ne ve nič. In ne ve niti, kje je.

ŠTIRINAJST DNI PO BOLGARIJI

Silvo Kranjec

4. V Plovdivu.

Vroč popoldan je bil, ko smo se odpeljali iz Karlova proti jugu. Spotoma smo obiskali v okolici neko manjšo destilacijo rožnega olja, kjer pa takrat ni bilo dosti videti, kajti glavno kuhanje se opravi takoj po trgatvi. Nato smo se ustavili v Karlovski banji, kjer stoji skoraj na samem lepo novo kopališko poslopje. Toplice s 36°C so na glasu kot zelo zdravilne in imajo dosti obiskovalcev. Ogledali smo si moderno urejeno poslopje, nekateri so se tudi odzvali vabilu in se šli kopat. Večina smo bili pa mnenja, da nam je že brez toplíc toplo dovolj, kupili smo grozdja in posedli po klopeh in po tleh v skromni senci na novo zasajenega kopališkega parka. Toplic je na južnem robu Srednje gore še cela vrsta. Najiminitnejše so zaradi velike radioaktivnosti Hisarske toplíce, kamor smo bili tudi namenjeni. Zato smo zavili z glavne ceste, ki gre vzporedno z reko Strjemo naravnost na jug v Plovdiv, proti zahodu. Slaba cesta preko valovitega vznožja Srednje gore nas je skupaj z vročino in prahom hudo zdelovala. Posebno usodna je postala našim sopotnikom v drugem avtobusu, ki se mu je pokvaril motor, tako da so ga morali pustiti sredi ceste. Za prvo silo so se stlačili v naš voz, dokler niso po dolgem mešetarjenju dobili v Hisarju nov avtobus, ki jih je peljal z nami vred v 45 km oddaljeni Plovdiv.

Hisar je turško ime in pomeni trdnjavo; Bolgari imenujejo kraj tudi »Trojanov grad«. Ljudsko izročilo pripisuje sicer vse starodavne zgradbe po Bolgariji rimskemu cesarju Trajanu (98—117), hisarsko trdnjavo pa je menda res dal zgraditi ta vladar, bolj zaradi toplíc, ki so jih Rimljani povsod cenili, kakor zaradi strateške važnosti. Kasneje jo je dal obnoviti cesar Justinijan, Turki pa so jo pustili propasti. Uporabljali so jo za nekak kamnolom; kamne so jemali kar od spodaj ven, tako da ima zidovje danes polno odprtín, severna stran trdnjave, ki ima obliko kvadrata s 600 m dolgimi stranicami, pa je sploh porušena. Pa tudi te razvaline so veličastne; 5 do 6 m visoki in do 3 m debeli zidovi, zgrajeni na bizantinski način izmenoma iz kamna in opeke, štrle v fantastičnih oblikah kvišku. Posebno zanimiva so južna vrata, nazvana »Kameli«, ker imata obe polovici na sredi prelomljenega oboka obliko dveh velikanskih kamel.

Po številu in različnosti toplih vrelcev ta kraj najbrž nima para na svetu. Na prostoru s pre-

merom 2 km izvira dvajset toplíc s toplino 40 do 48°C, od katerih so jih pet zajeli in obzidali že Rimljani. Danes je krog in krog zasajen lep park, ne manjka tudi boljših hotelov in vil, tako da prihajajo gostje ne le iz bližnjega Plovdiva in ostale Bolgarije, ampak celó iz Grčije in Turčije. Ker je bilo ravno v nedeljo popoldne, smo prišli tudi v silno živahno vrvenje. V zdraviliškem parku so se prerivali najrazličnejši ljudje; poleg plovdivske gospode ni manjkalo kmečkega ljudstva v lepih narodnih nošah, vmes pa so se dostojanstveno sprehajali črnobradi popi in elegantni oficirji. Ob straneh je mrgolelo raznih prodajalcev, pravi semenj je bil pa sredi trga. Pri tem prometu naša družba ni zbudila dosti pozornosti, vendar se nam je kmalu pridružil mlad gospod, ki nas je slišal govoriti. Bil je študent domačin, ki študira v Zagrebu živinozdravništvo in je bil zelo vesel, da se je mogel z nami pogovoriti.

Mrak se je že bližal, ko smo se spustili proti jugu v plovdivsko ravnino. To je prav za prav le trikotni gornji del obširne Trakijske nižine. Najnižji, najrodovitnejši, pa tudi najbolj vroči del Bolgarije je bil pred nami. Ob robih sami vinogradi in tobačni nasadi, po sredi žitna in riževa polja, v zahodnem delu goje tudi konopljo, proti vzhodu pa vedno več bombaževca. Cela nižina ima pri ljudstvu še staro zgodovinsko ime Romanja, nastalo iz grškega Romania (= rimska država), kakor so Grki pa tudi Arabci, Slovani in Italijani nazivali bizantinsko cesarstvo do njegovega konca. Iz tega so napravili Turki za evropski del svoje države ime Rumili in pod imenom Vzhodna Rume-lija je Trakijska nižina, kot smo že omenili, v dobi od leta 1878 do leta 1885 živela na pol samostojno politično življenje.

Njena prestolnica v tisti dobi je bilo njeno naravno središče Plovdiv, ki leži ob sedmih sienitnih gričih na južnem bregu Marice. Čez dolg most smo se že v popolni temi pripeljali v mesto, ki je vse bolj živahno kot Sofija. Vidi se, da smo na jugu in v orientu. Minareti mošej, starinske hiše, pisane noše, mnogi turški in ciganski obrazi, »kafane« z godci na prostem, vse to me je spominjalo na naše Skoplje. Kljub vsej utrujenosti smo napravili kratek sprehod po glavnih ulicah, pravo ogledovanje pa smo odložili na drugo jutro. Nikdar na vsej poti nisem bil tako potreben počitka kot to noč v Plovdivu, pa tudi nikdar nisem imel večje smole. Dali so me v majhno sobo v tretjem nadstropju hotela z ne vem že kakšnim imenitnim imenom. Pri vročini dobrih 30°C, kot je še avgusta meseca v Plovdivu običajna, seveda ni kazalo zapirati okna, čeprav se je z vrta bližnje

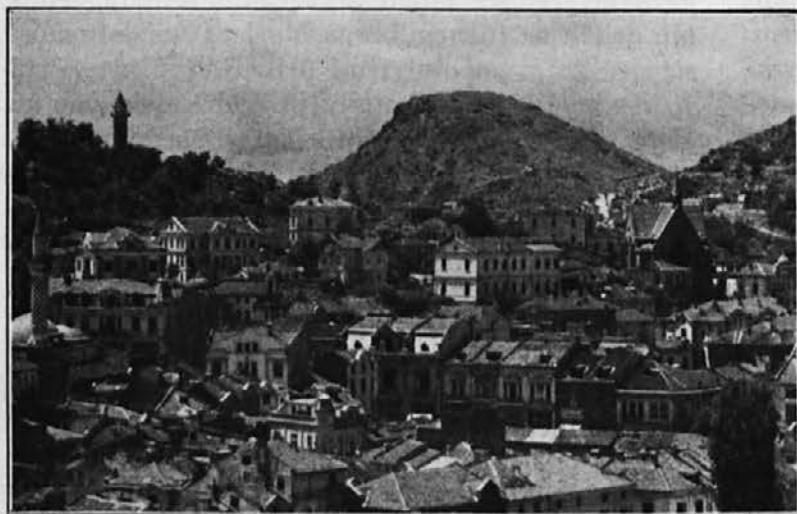
restavracije razlegala prava južnjaška godba s pevskimi nastopi vmes. Tolažil sem se s policijsko uro, toda ta je v Plovdivu menda zelo — zgodnja, vsaj zdelo se mi je, da sem komaj zatisnil oči, ko me je že zbudil jutrnji ropot z ulice. Dan je bil oblačen in čudno soparen, da smo se kar potili, pravo fensko vreme, ki ni dalo spati niti tistim, ki niso bili deležni nočnega koncerta. Topli fén je pihal vedno močneje čez Rodope, ki se dvigajo kakih 10 km južno od mesta, nad njimi pa se je kopičila pošastna stena temnih oblakov.

Naše bivanje v Plovdivu je bilo za takó zanimivo mesto veliko prekratko. Plovdiv spada zaradi svoje stratežične lege ob Marici in skalnih gričev, ki se kot otoki vzdigujejo nad širono ravnino, pa tudi kot važno prometno središče (danes izhaja od tod šest železniških prog in deset cest) med najstarejša mesta na Balkanu. Po izročilu je tu živel stari traški pevec Orfej, trdna zgodovina mesta pa se začne v 4. stoletju pr. Kr. z osvojitvijo po makedonskem kralju Filipu II., očetu Aleksandra Velikega. Po njem je dobilo ime »Philippopolis«, t. j. Filipovo mesto, iz čegar so napravili Turki Filibé, Slovani pa Plovdiv. Ko je makedonska vlada po Aleksandrovi smrti kmalu prenehala, so tu vladali kralji Trakije, dokler ni Trakija leta 46 po Kr. postala rimska provinca. Pod rimskimi cesarji je mesto zelo cvetelo; Rimljani so ga imenovali tudi »Trimontium« po takrat obzidanih treh gričih. Za cesarja Marka Avrela je dobil Plovdiv močno obzidje, od katerega so ostala še stara vrata, tako imenovana »Hisarkapija«. Toda v burnih časih selitve narodov ni bilo nobeno obzidje dovolj močno; že sredi 3. stoletja so Plovdiv zavzeli in opustošili Goti, pri čemer so baje pobili sto tisoč prebivalcev. V 4. sto-

letju so opleni mesto Vizigoti in še bolj temeljito v naslednjem stoletju Huni. V bojih zoper prodirajoče Slovence in Bolgare so bizantinski cesarji naselili tod bojevite Armence in Sirce, med katerimi je bilo dosti krivoverskih Pavlikijanov. Ti so imeli velik vpliv na Slovence in bolgarski bogomili so njihovi učenci. Zanimivo je, da so poslovanjeni potomci Pavlikijanov v 17. stoletju postali katoličani, za kar ima največ zaslug bosanski franjevec Peter iz Tuzle. Posledica tega je bila, da imata danes Plovdiv in okolica največ katoličanov v Bolgariji, ki jim domačini še vedno pravijo »Pavlikeni«. Že ko smo se na pot iz Hisarja vozili mimo vasi Hambarli, Duvanli in Seldžikovo, so nas opozarjali na katoliške cerkve v teh vaseh, v Plovdivu pa je celó sedež katoliške škofije. Škofijska cerkev je posvečena sv. Ljudevitu, v cerkvi je marmorna grobnica kneginje Marije Luize, prve žene bivšega bolgarskega carja Ferdinanda in matere sedanjega carja Borisa. V bližini je več katoliških redovnih šol in velika bolnica, ki jo vodijo zagrebške usmiljenke.

Prvič je prišel Plovdiv v bolgarske roke leta 812, ko ga je zavzel kan Krum. Čez dobrih sto let ga je znova osvojil car Simeon, po razpadu Simeonove države pa je požgal Plovdiv ruski knez Svjatoslav. Bizantinci so mesto obnovili, toda nemški cesar Friderik Barbarossa ga je na križarsko vojsko gredé zopet požgal. Še večkrat je šlo nato iz rok v roke, dokler ga niso Bizantinci leta 1344 odstopili Bolgarom, tem pa so ga vzeli leta 1364 Turki. Pod turško oblastjo je mesto propadalo, šele v 18. stoletju se je začela razvijati trgovina z volno, bombažem in svilo ter privabila v mesto več krščanskih priseljencev, Bolgarov in Grkov. Prav tu so se vršili sredi prejšnjega stoletja najhujši cerkveni spori med Grki in Bolgari. V turški vojski 1876-77 je Plovdiv zopet preživljal hude dneve in tik pred mestom se je vršila zadnja bitka, po kateri so Rusi potisnili turško vojsko v Rodopske gore.

Po osvobojenju je bil Plovdiv nekaj časa prestolnica vse od Rusov zasedene Bolgarije, po berlinskem kongresu pa avtonomne province Vzhodne Rumelije, dokler se ni ta leta 1885 združila s kneževino Bolgarijo. Zadnje preskušnjo je prestal Plovdiv prav pred desetimi leti, ko ga je leta 1928 potres na pol porušil. Vendar se je še dosti hitro dvignil iz razvalin, tako da danes ni skoraj nikjer več videti sledov te nesreče.

Plovdiv.

Glede na njegovo preteklost in lego je razumljivo, da je ohranil Plovdiv še dosti tujih potez. Še danes ima med več kot 100.000 prebivalci precej Turkov in Grkov, pa tudi Španjolv in Ciganov. Na turško dobo spominjata zlasti dve mošeji, masivna štiriogelna Džumaja sredi mesta in lepa Imaret-džamija blizu Marice. Od pravoslavnih cerkvá sta najimenitnejši Sv. Nedelja in Sv. car Boris z lepimi, iz lesa izrezljanimi ikonostasi. Velike prazgodovinske in zgodovinske zbirke ima plovdivski arheološki muzej, ki ga pa tudi nismo utegnili obiskati.

Naš sprehod po Plovdivu je bil kratek, kajti še pred poldnem smo morali odriniti nazaj proti severu pod balkanske gore. Predvsem smo se hoteli razgledati z višine po mestu in okolici. Najprej smo se povzpeli na goli skalnati grič Sahat-tepé, ki ima na vrhu stolp z uro (sahat-kula), in požarno opazovalnico. Nudil se nam je lep razgled na mesto, ki se s svojimi griči stiska med sedmere griče, pa tudi v terasah vzpenja visoko po pobočjih. Izza hiš se je blestel širok srebrn trak Marice, v daljavi na severu smo videli greben Balkana, na zahodu in jugu pa še bližje in višje Rodopske gore. Še zanimivejši je bil razgled s precej višjega Bunardžika (254 m); tako se imenuje hrib po studentu na vrhu, kjer stoji tudi kamniten obelisk v spomin leta 1877 padlim ruskim junakom. Njegov sosed je nizki Marko-tepé, to je Markov grič, kjer je bil po izročilu grob kraljeviča Marka, za njim pa se dviga najvišji od vseh gričev Džembez-tepé (Peklenski grič, 283 m).

Z Bunardžika gredé smo šli mimo velike velesejmske palače, kjer se vrši spomladi plovdivski »panaír« ali velesejem. Videli smo tudi več tobačnih tovarn, kajti Plovdiv je središče bolgarske tobačne industrije in trgovine. V tej stroki je Bolgarija zelo napredovala. Od leta 1911/12 se je s tobakom nasažena površina ravno petkrat povečala in lansko leto so izvozili tobaka za več kot 1600 milijonov levov pri povprečni ceni 72 levov za 1 kg. Največ (43%) tobaka je šlo v Nemčijo, na drugem mestu med kupci so Združene države Severne Amerike, nato pridejo Poljska, Češkoslovaška in bivša Avstrija.

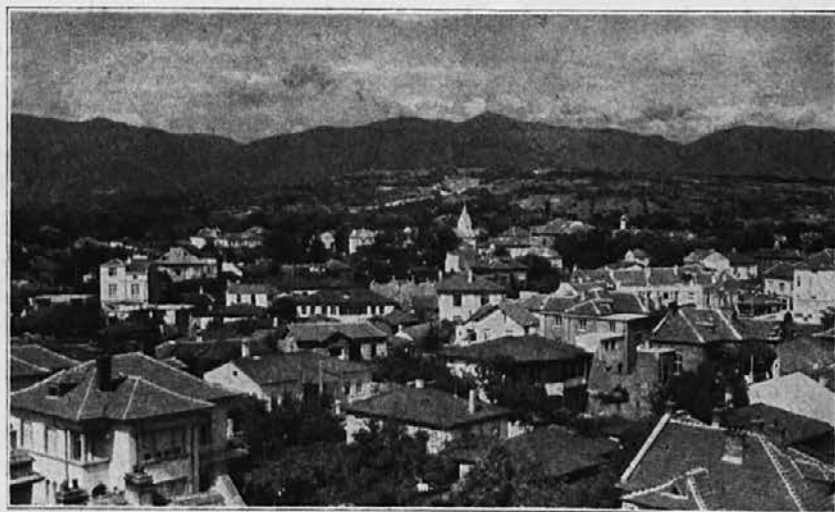
Seveda ima tudi Plovdiv kot vsako bolgarsko mesto svoj veliki park, ki smo si ga za slovo še ogledali. Imenuje se »gradina car Simeon« in je po svoji ureditvi kot tudi po bujnem južnem rastlinstvu nekaj izrednega. Sredi tega

parka leži majhno jezero z restavracijo na bregu, ob potih pa stojé tudi tu kipi zaslužnih Bolgarov. Najrajši bi posedli po klopek in počakali kosila, toda voditelji so nas že priganjali; morali smo zasesti vozove, kajti poldne se je bližalo, kosilo za nas so pa kuhali daleč na severu pod Šipčensko planino v Kazanliku.

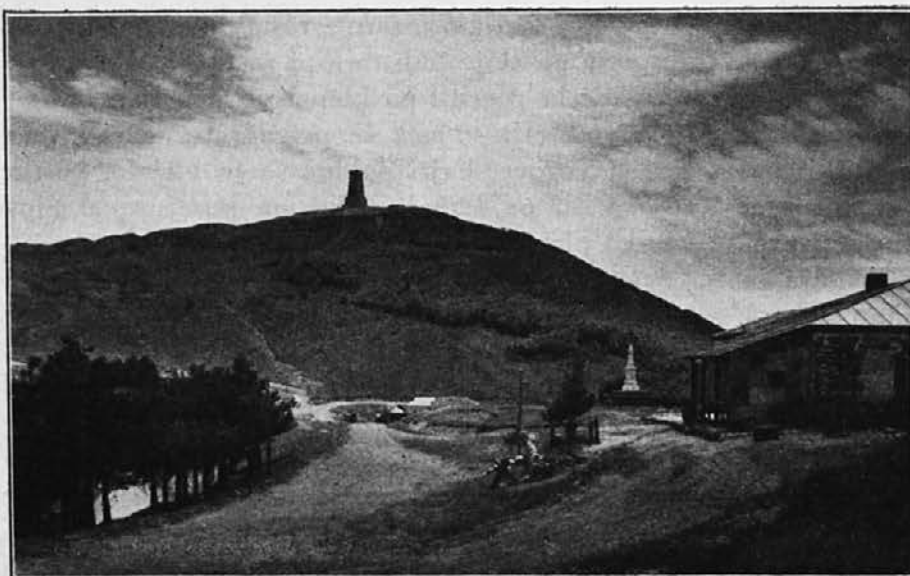
5. Na šipko.

Pot, po kateri smo se vozili iz Plovdiva na sever, nam je bila večinoma znana od prejšnjega dne, zato je bila vožnja po širni ravnini brez drevja precej dolgočasna. Zanimivejša je postala, ko smo prišli v dolino, po kateri teče Strjema skozi Srednjo goro. Od Karlovske banje smo zavili na desno in tako v ridah prešli razvodje med Strjemo in Tundžo, ki pri Kalóferu prihaja naravnost izpod Jumrukčala. Tu ima le malo vode, zlasti poleti, zato sta jo naša vozova kar brez mostu prebredla.

Mestece Kalófer (blizu 4000 prebivalcev) leži 625 m visoko, raztegnjeno na obeh bregovih Tundže. Njegovi prebivalci so bili v turški dobi čuvarji važnega prelaza, čez katerega vodi cesta v Karlovo, in so zato dobili od sultana posebne pravice, zlasti se v njihovem mestu ni smel naseliti noben Turek. Bili so znani obrtniki, ki so s svojimi izdelki, posebno s kordovanskim usnjem tržili daleč naokrog. Kot posebnost navajajo takratni potopisci, da v Kalóferu niso videli nobene mošeje, pač pa lepo cerkev in šolo ter dva samostana. Ko je jela sultanova oblast pešati, Kalofercem njihovi privilegiji niso dosti odlegli in v začetku prejšnjega stoletja so roparski kirdžalije mesto v petih letih dvakrat oplenili in požgali. Za časa rusko-turške vojske poleti 1877 ga je pa

Kazanlik.

Prelaz Šipka; nad njim vrh sv. Nikola s spomenikom.

še tretjič doletela ista usoda. Turki so mesto požgali, nad 400 bolnikov in starčkov, ki niso mogli bežati v gore, pa so pobili ali vrgli v ogenj. Takrat je zgorel tudi starodavni samostan Matere božje, dobro uro severno od mesta, z mnogimi dragocenimi rokopisi. Samostan, ki je bil cela stoletja važno kulturno središče Bolgarov, so potem obnovili in je še danes obiskana božja pot.

Najbolj je znan Kalófer vsakemu Bolgaru zato, ker se je tu rodil leta 1847 pesnik in revolucionar Hristo Botjov. Njegovo življenje je pravi roman. Kot učiteljski sin se je šolal v Odesi, bil potem sam učitelj, postal prostovoljec pri ruskih kozakih, nato je bil gledališki igralec v Romuniji, kjer bi bil skoraj zašel na zločinska pota, da ga ni njegov rojak Karavelov pridobil za svoje revolucionarne načrte. Ko so se leta 1875 začeli upori zoper Turke, je Botjov kot voditelj bolgarskih izseljencev v Romuniji organiziral razna drzna podjetja, obenem pa zlagal svoje bojevite, še danes popularne pesmi. Nazadnje je spomladi leta 1876 s svojimi legionarji vpadel v Bolgarijo, pri čemer si je na zvit način pomagal čez Donavo. Blizu 200 njegovih ljudi se je v različnih romunskih pristaniščih vkrcalo na avstrijski donavski parnik »Radecki«. Bili so preoblečeni v delavce in vrtnarje, v težkih zabojih so pa imeli namesto orodja orožje in strelivo. Ko so bili vsi na ladji, so se blizu Orehova na mah pokazali v uniformah in oboroženi na krovu prisilili kapitana, da jih je pri Kozloduju izkrcal. Na bregu so klečče prisegli na svojo zastavo s križem in korakali proti Vraci, kjer so s pomočjo domačih upornikov mesto zavzeli. Toda kmalu so prišle nadnje večje turške čete in Botjov je že čez tri dni padel v

boju z njimi. Legionarji, kar jih je ostalo pri življenju, so se umaknili v gore, niti trupla svojega voditelja niso mogli rešiti, tako da nihče ne ve za grob tega pesnika in junaka.

Od Kalófera dalje se dolina Tundže naglo razširi. Ta dolina je najprej zaslovela kot »dolina rož«; sicer ima še vedno veliko rožnih nasadov, vendar prevladujejo sedaj tod polja in vinogradi. Njena posebnost so številni gozdiči, sestavljeni iz starih hrastov, orehov in žlahtnih kostanjev, ki so kot otoki raztreseni po dolini. Druga posebnost pa so mnoge gomile (tumuli), ki jih sicer tudi drugod v Bolgariji ne manjka, vendar jih

nikjer ni toliko in tako visokih (10 do 15 m). To so grobišča starih traških in keltskih prebivalcev, v katerih so našli že marsikako dragoceno najdbo.

Kazanlik (15.000 prebivalcev) je bil ustanovljen šele v 18. stoletju in je imel včasih dosti Turkov. Danes se naglo modernizira in razvija v industrijsko mesto. Poleg vojnega arzenala in tovarne aeroplanov ima tobačno tovarno in destilacijo rožnega olja ter veliko tekstilne industrije. Znan je tudi kot središče trgovine z rožnim oljem. V bližini mesta je dalje »državno poizkusno polje za gojitev rož, eteričnih in medicinskih rastlin«, ki smo si ga drugo jutro ogledali. Ustanovljeno je bilo že leta 1907, vendar se je bolje razvilo šele leta 1922, ko je bil izdan zakon o pospeševanju rožne kulture. Današnje lepo poslopje je bilo zgrajeno leta 1926 in obsega poleg kemijskega laboratorija zanimive muzejske zbirke, strokovno knjižnico in vremensko opazovalnico. Za poslopjem se širijo veliki nasadi rož in drugih rastlin, na katerih preizkušajo za različne kraje najbolj primerne vrste, kakor tudi različne načine obdelovanja in obrambe pred škodljivci.

Zgodovinskih spomenikov Kazanlik nima, zato pa je zlasti njegova severna okolica s krvjo napojeno bojišče, kjer sta se pred komaj 60 leti ljuto borila križ in polmesec. Te kraje smo se po kosilu peljali gledat in prišli prav do vrha znanega Šipčenskega prelaza, ki vodi skoraj v višini našega Ljubelja (1330 m) čez balkanski greben v severno Bolgarijo. Pot nas je vodila med rožnimi polji in orehovimi gaji proti kakih 10 km oddaljeni vasi Šipki v vznožju Balkana, ki se tu imenuje Šipčenska planina. Ime že kaže, da smo v domovini rož, kajti bolgarska šipka pomeni isto

kot slovenski šipek, namreč divjo rožo. Ob poti smo videli več gomil; eni pravijo domačini Šišmanova gomila, ker jo je po izročilu dal napraviti zadnji bolgarski car Ivan Šišman, na neki drugi pa se dviga kamniten spomenik ruskim junakom. Tu pri vasi Šéjnovu, nekoliko proti zahodu Šipke, se je namreč turška vojska predala generalu Skobelevu. Na koncu vasi se začenjajo ride, po katerih so bolgarski delavci — vojaki dobro speljali novo cesto na vrh Sv. Nikola, kot se prelaz tudi imenuje.

Hladen veter nas je sprejel v višini, kjer stoji ob cesti skromna gostilna, v bližini pa je polno večjih in manjših spomenikov, ki so jih postavili posameznim ruskim polkom in oficirjem. Spremljevalci so nam kazali zlasti »Orlovo gnezdo«, to je skalnat vrh nad prelazom, kjer je peščica bolgarskih prostovoljcev dolgo zadrževala veliko močnejše turške sile. Najveličastnejši pa je novi spomenik svobode, ki se dviga, viden že daleč iz ravnine, precej visoko nad sedlom. Zgrajen je v obliki 42 m visokega stolpa iz rezanega kamna in je bil šele pred nekaj leti dovršen in slovesno blagoslovljen. V pritličju je spominska kapela, pod njo pa grobnica, kjer so zbrane kosti v okolici najdenih trupel. Nad vhodom stoji velikanski lev, mrko zroč v smeri proti Carigradu; vlit je iz bron uplenjenih turških topov, štirje taki topovi pa so postavljeni na vogalih spomenika. Po ozkih stopnicah smo se povzpeli iz kapele na teraso vrh stolpa, od koder se nam je odprl čudovit razgled. Proti vzhodu in zahodu so šumeli v močnem vetru, ki je grozil, da nam odnese klobuke, balkanski gozdovi, na jugu nam je segel pogled čez nizko Srednjo goro v Trakijsko nižino in se ustavil šele ob grebenu Rodop. Najlepša slika pa se nam je nudila na severni strani. Zelena hribovje se tu polagoma znižuje proti severu, prerezano od mnogih potokov, ki se v daljavi združujejo v Jantro, ob nji pa smo še razločili slikovito ležeče mesto. To je Gabrovo (14.000 prebivalcev), znano kot izhodišče bolgarskega narodnega preporoda in staro središče tekstilne obrti, zato mu pravijo tudi »bolgarski Manchester«.

V duhu smo se pa vsi zazrli tudi v preteklost, o kateri govori tu tako rekoč vsak kamen. Tod čez so prodrli Rusi pod generalom Gurkom v začetku julija 1877 in prišli v Trakijsko nižino do Stare Zagore. Toda kmalu so se morali umakniti pred Turki nazaj čez Balkan, samo šipčenski prelaz so držali s pomočjo bolgarskih prostovoljcev. Najhujši boji so se bили tu 9., 10. in 11. avgusta, nato je bil po večini mir, šele po padcu Plevna konec novembra so Rusi znova napredovali in

prišli tik pred Carigrad, kjer se je sklenil mir v San Stefanu.

Spomnil sem se slovite Vereščaginove slike »Na Šipki je mirno«, na kateri je naslikana ta cesta, ki je tako spokojno ležala pod nami, v zimskem snegu, polno mrtvih trupel, na brzozavnih drogih in žicah pa čepe krokarji, prežeč na mrtvaško gostijo... Zdelo se mi je, da le preradi pozabljam, da je surova turška sila še pred dobrim pol stoletjem vladala večino Srbov in vse Bolgare in da je napredek obeh narodov za to kratko dobo kljub mnogim senčnim stranem res le velikanski. Zdelo se mi je tudi, da ne cenimo dovolj težkih krvnih žrtev, ki jih je žrtvoval ruski narod za osvoboditev balkanskih kristjanov, najsi so pri tem vodili njegove državnike tudi sebični nameni. Tem zaslužnejše so vse te žrtve, če pomislimo, da je druga krščanska velesila, katoliška Avstrija, takrat ko so na Šipki krvaveli Rusi in Bolgari, dajala potuho Turkom in nadaljevala s to politikom do svojega konca.

Iz teh razmišljanj so me zdramili klici tovarišev, ki so se že odpravljali nazaj na sedlo. Obiskali smo še čuvarja spomenika v njegovi samotni hišici, nakupili razglednic in se vpisali v spominsko knjigo, nato pa smo jo ubrali naravnost po bregu k svojim vozovom. Postalo je že hladno in mrak se je bližal. Odpeljali smo se previdno po ridah navzdol, na mah pa smo se znašli pred kmečkim vozom: sredi ceste je ob konjih stopal voznik z bičem v roki, ne meneč se za vse trobljenje in klicanje šoferjevo. Ni kazalo drugega kot ustaviti; nekaj naših spremljevalcev je poskakalo na tla in predstavili so precej energično voznika in voz na rob ceste. Ugotovili so, da je bil mož — pijan, Bolgarom na čast pa moram pristaviti, da je bil ta edini opit človek, ki smo ga v štirinajstih dneh srečali v deželi.

Spominska cerkev in samostan (levo) pod šipko.

Že v popolni temi smo se srečno pripeljali v vas Šipko v vznožju. Izstopili smo, da si ogledamo še najlepši spomenik rusko-turške vojske leta 1877/78. To je prekrasna cerkev v ruskem slogu s petimi pozlačenimi kupolami in visokim zvonikom, ki se dviga med drevjem na terasi nad vasjo, za cerkvijo pa je skrit samostan. Oboje je dal postaviti v spomin padlim ruskim in bolgarskim junakom ruski car Aleksander II. Osvoboditelj in opremil cerkev s prav carsko radodarnostjo. V stebrišču okrog cerkve so na marmornih ploščah vklesana imena padlih, notranjščina cerkve pa se sveti v samih mozaikih in marmorju. Kljub pozni uri so nam menihi izjemoma odprli cerkev in nam pokazali nekatere dragocenosti, kot na primer ikono iz čistega zlata, darilo carja Osvoboditelja.

Trudni, a polni najlepših vtisov smo se vrnili v Kazanlik, kjer so nas pri večerji pozdravili zastopniki oblasti. Z izletom na Šipko smo se za vedno poslovili od svojih avtobusov, drugo jutro smo pa sedli na vlak, ki nas je odpeljal na vzhod proti Črnemu morju.

BELA KAČA

Joža Likovič

Bilo je ob koncu nesrečne vojske. Milo jesensko sonce je vnovič razrahljalo puščobno meglo nad barskimi ledinicami, da so se bele breze sramežljivo zdrznile. Veder veter je ponovil pesem jasnih dni. Vse se je razvedrilo, lehe dišeče ajde, rumena strnišča, koščki trdinske zemlje in dekleta na dninah. Samo grbaste vrbe so zlokobno občemele kraj jaškov; njim je morda veljala druga pesem. To je bilo votlo bobnenje topov in odmev strahotne gonje, ki se je žugajoče utrinjal preko kraških vrtač in ledinic. Tam ob Soči je padala uboga zemlja iz tečajev našega domovja, tam so bili ljudje, prah in oblaki rdeči in mrtvi. Smrt je ždela med bori in obirala brinje, smrt je ljubosumno štela ljubke gostolevke ptičic, smrt je srkala kri in solze. To so bila leta velike vojske, lakote in španske bolezni. O Bog! Vse se je zmedlo, besede, kri in kosti, samo sonce je ostalo eno in zlato.

Tisto jesen osemnajstega leta so pri nas pod hribom Sv. Jožefa nenadoma oživele pozabljene gadovne. Živali so se razlezele in celó pod borovniški most so se potaknili smrkasti modrasi. Nemirna golazen ni prizadevala ljudem posebnih skrbi, dokler se ni raznesla nekega dne vest o beli kači, ki leži za Ljubljano. Ljudje so sprva neverjetno odmajevali z glavami, plašnejši pa so začeli kmalu tarnati o novi nadlogi, ki jo prinaša

bela kača v deželo. Tudi Zamudov Lovre je prinesel vest o zagonetni prikazni; njemu so vsi verjeli, saj je pretaknil ves svet od domačih svislí do romunskih šum in francoskih rudnikov ter ve za vse barske skrivnosti in krimske ledenice. Pastirji na zablatenicah so pravili, da ima kača lice človeka in lepe, žive trepalnice. Debela je ko žrd, dolga pa za tri bevške lehe! Čolnarski hlapci so se zopet verili in pripovedovali po podpeških krčmah, da so resnično naleteli na kačji nestvor, podoben zmaju na cerkveni podobi. Izpod potlačene čela je srepelo dvoje oces, polnih hudobije in pretkanosti. Kača je imela razcepljen jezik; njen hrbet je bil razpeljan v tri luskinaste grebene, v repu pa je bilo strupa za sedem sršenskih gnezd! Čolnarji so zadnji hipec udržali čolne; vse stremenice so se potrgale, tako so pritisnili z vesli, da so še obrnili čolne na kraj in se rešili na trdino. Ves teden se niso pritaknili vesel, komaj so do nedelje poplaskali z ižansko slivovko stud in grozo. Velik strah je šel po vaseh. Vse se je spraševalo, kaj neki kane bela kača, zlokobna kača? Ali je zgolj zakleta kraljična z Žabjega gradu na Ribjeku, ki išče pravičnega pastirčka, da jo reši kletve, ali pa je znanilka usodnega poslednjega dne, ki bo zaključil vojsko? Sedaj se je pokazala na bistriških ledinicah, drugič pri tomišeljskih lužah in še dalje na iškemrodu, kjer se je grela in srepela v jesenski dan. Goričevski kmetje so jo določno sledili na svojih zrnica, vso jutrnjo roso je otepla z bilja; koder je šla in vlekla rep, tam je bilo vse posmojeno in zateptano; težak vzduh je puščala za seboj. In kaj še! Celó proti mestu se je obrnila, tam so jo pa zavrnilo vojaki s streli, da se je bežno potegnila v nepristopno močvirje.

Nekaj tednov pred koncem vojske je potihnil glas o beli kači. Ljudem je nenadoma odleglo; vedi si ga Bog, kdo jih je prepričal, da so si zopet upali na lehe in na Ljubljano. Tudi gadovne pod Krimom so se pomirile. Samo z Žabjega gradu pod Žalostno goro je bilo čuti še nekaj listopadovih večerov presunljiv šelest in jecave glasove, ki pa so se zgubili v hrumenju vojaških krdel, umikajočih se preko Barja. Ljudje so si oddahnili in se zedinili v tem, da je prišla oznanit bela kača konec gorja in vojske...

Bodi to zapisano v spomin na strašno veliko vojsko!

PISANO POLJE

† RAVNATELJ DR. JOŽE DEBEVEC

F. S. Finžgar

Tako čudovito tiha, vsa nežna in spokojna je bila narava, ko smo stali ob tvojem še odprtem grobu na pokopališču. Lepi, zelo lepi so bili premnogi poslovljni govori mož, lepi zbori pevcev. Toda najlepše je bilo tedaj, ko je topli glas žene, učiteljice govoril v imenu tvojih rodnih stezic in gmajnic bégunjskih, ki so žalostne vpraševale: »Kje je naš gospod doktor?«

In prav tako lepo je bilo, ko je zbor deklic gimnazijk, ki si jim bil Ti ravnatelj in oče, v tihi večer zapel nad grobom žalostinko. Ob besedi in pesmi so nam privrele solze v oči in vseh srca so potrdila: »Da, to je bil on, naš Jože, naš doktor, naš monsignor. Da, to je bil: tista pridna božja mravljica, tista dobra duša, ki ni imela zase ne časa za oddih ne denarja, ker je imel vse le za druge.«

Zares je nekaj posebnega, kako se človeku vtisne v spomin prvo snidenje s sočlovekom. Maturant sem bil, ko sem prišel domov na Breznico. Tam so mi povedali, da imajo novega kaplana; takega, kot bi dobili samega sv. Alojzija. Kar drugi dan sem že šel proti župnišču, da ga obiščem.

Ko sem stopil v veliko, hladno, na sever obrnjeno kaplanijo, se mi je zazdelo soba zaradi praznote še večja, kot je bila v resnici. V kotu je stala skromna postelja, blizu nje prav tako revna omara, odprta; v njej pa več knjig kot obleke. Sredi sobe pri majhni mizi, obteženi s knjigami, je sedel kaplan Jože Debevec. Ves droben, z nekam deklinško nežnim obrazom. Planil je kvišku, šel smehljaje se do mene, mi stisnil roko in me posadil na stol. Takoj je opazil v gumbnici slovensko trobojnico, s katero smo tedaj »svobodni« maturanti nalašč izzivali nemške profesorje, ki so nam po ministrski naredbi strogo prepovedovali nositi trobojnice, da, celó ovratnice, ako se je dal sestaviti iz pisanih barv »Slovenec«.

»Ti si pa hud Slovenec,« je pokazal s prstom na trak. Ko sem mu razložil vse dogodivščine slovenskih upornih dijakov, se je tako prisrčno smejal, da se je od navdušenja tolkel po kolenih. Postala sva tisti hip prijatelja. Ko sem se poslovil, sem hudomušno omenil uro budilko, ki je stala med knjigami in prečudno ráskavo tiktakala.

»Ta pa kašlja!«

Spet se je zasmel.

»Seveda, kakor jaz. Skupaj kašljava in skušava napraviti vtis, da je majčkeno življenje vendarle v obeh skupaj.«

O, ti Jože, narobe »Ošaben«! Saj tedaj nisem razumel tvoje skromnosti. Bog ve, kdaj se je že izkašljala tvoja budilka, v tebi pa je bilo in se razcveto tako bogato življenje! Že na Breznici si se lotil prosvetnega dela. Spisal si igrice, naučil otroke in ste igrali. Kdo je tedaj kaj vedel o domovih, odrih in igrah na kmetih?

Tvoj oder je bil tedaj gmajnica za cerkvijo, kulise — borov gozdič in planine v ozadju. Komaj si prišel med narod, že si mu začel deliti in dajati vse, kar si imel — in delal tako do konca življenja.

Ko je Jože Debevec odšel z Breznice, se nekaj let nisva sešla. Srečal sem ga, ko je bil že prefekt v Alojzijevišču, nekje na Poljanah. Vprašal sem ga, kako je bilo na vseučilišču v Gradcu, ko se je pripravil za profesorske izpite iz grščine, latinščine in slovenščine. Spet mi je odgovoril, kot mu je bilo v naravi:

»Kaj izpiti! To ni težka stvar. Hude so le takse! Na svetu gre vse za denar. Tega pa nimam, nikoli ga nič nimam.«

Ko sem bil v Sori, je prihajala tja na počitnice Remčeva družina in doktor Jože z njo. Tedaj je prevajal Danteja.

»Poskusi!« mi je ponudil kos speva. Predelala sva ga in sem se res lotil prevoda. Jože ga je odobril in dal v tisk. »Vidiš, kako bi mi lahko pomagal!«

»Križ božji, nikoli več se ne podam v to nevarnost,« sem se mu uprl, ko sem okusil, kako silno delo je tak prevod. Če nisi sam pesnik po srcu in izrazu, boš ustvaril komaj medle sence Dantejeve lepote.

Debevec je sam občutil, kako breme si je naložil. Toda vztrajal je. Kaj bi vedele senčne klopce za Leščevjem v Sori, kako je štel na prste zloge in jambe, kako stikal za rimami. »Ne morem iz pekla!« je včasih šaljivo potožil. Če je šel v gozd, z njim je šel Dante, če je čepel doma, ob njem Dante; ponoči je razmišljal o njem, še sanjal je o rimah.

Časih bi ga bil rad odtrgal od tega dela, da bi se razvedril in spočil. Zato sem ga nekoč povabil, naj gre z menoj na Hom, da pogledava za srnjakom. In res je šel: jaz s puško, z njim v žepu seveda Dante. Na vrhu mi pravi (tam pri Košutji luži je bilo):

»Le pojdi za zverjadjo, jaz pa pojdem v pekel!«

Za dobre četrti ure počí puška. Jože je pridrhtel po stezi do mene ves preplašen. »Za božjo voljo, kaj pa je?«

»Vidiš ga,« sem mu pokazal srnjaka.

Roko je sklenil in ves žalosten rekel: »Revček!«

Nato sva tovorila plen domov. Vročina silna, pot me je oblival.

»Čaj, ti ponesem jaz.«

Kar rad sem mu dal breme, ki ga je pa ob šibki njegovi naravi krivilo le preveč. Pa se ni uprl.

»Človeku je res usojeno,« je modroval. »Če sem z Dantejem v peklu, je Bog pomagaj, če sem s tabo na lovu, zopet pekel pod to težo.«

Tak je bil Debevec: Vsem vse. V njem je bilo nakopičenega toliko znanja, da si strmél, kamor si potrkal, povsod je bil doma. Govoril je mnogo jezikov, razumel jih še več. V njegovem stanovanju ni bilo prostora za police, zato so bili kupi knjig kar po tleh; a ne za bahaštvo, vse je prebral.

Zgodaj se je lotil pisateljjevanja. Pokojni dr. Fr. Lampe mi je rekel o povestici »Iz ljubezni do mamice«: »Debevec je nadarjen in bo še izvrsten pisatelj, ako se bo res posvetil povesti. Da, da, dobra povest je redka, je res dar božji.« Brez dvoma je Lampetova pobuda in zasluga, da imamo od Debevca »Vzore in boje«, ki ne bodo zastareli. Resnica pa je tudi ta, da je umetnost, katera koli, strašno ljubosumna in hoče imeti človeka vsega zase in samó zase. Debevec je bil

preveč vsestranski in ga je gotovo tudi to motilo, da ni napisal iz sebe še več del in še večjih, ko se je utegnil posvečati leposlovju le mimogrede. Za Mohorjevo je napisal dobre, vzgojne povesti: »Materina daritev«, »Mladi mornar«, »Kako je Grmkov France v Kaliforniji kolofonijo kopal«. (Snov je zajel iz življenja svojega brata, ki jo je potegnil v Ameriko kot dijak, v prepričanju, da se bodo tam zanj kar trgali, pa se je hudo opekel.) Tudi v Mladiki je sodeloval z zanimivimi ocenami raznih »pesnikov« začetnikov. Vsi naročniki so zelo radi prebirali te ocene »Krivogledove«. Seveda so bili tudi navihani med sotrudniki. Nekoč mu je poslal tak fant Jenkovo pesem kot svoje delo. »Krivogled« pesmi ni pohvalil. Na to mu laži-pesnik sporoči, da obsoja Jenka. »Krivogled« je bil žalosten, češ vseh pesmi pač nimam v glavi in me porrednež tako posmukne.

Tak je bil Debevec: Vse za druge, zase nič. Skoparil je z vsako minuto časa, da bi mu ne ušla brezplodna. Nadarjen, priden in delaven, ustrezljiv na levo in desno — da včasih kar zares preveč. Morda je ob tem utrpela res škodo njegova stvariteljska moč, a tembolj se je razživel v mesečni ljubezni, dokler ni resnično v svojem ognju dozorel in izgorel.

SLOVENSKO LEPOSLOVJE V LETIH 1918-1938

France Vodnik

II. Pripovedništvo.

1. a) Ko govorimo o slovenskem povojnem pripovedništvu, ne smemo prezreti Ivana Cankarja, čigar smrt (11. dec. 1918) ni pomenila le zaključek njegovega osebnega literarnega delovanja, ampak nam hkrati predstavlja pomemben mejnik v razvoju našega pripovedništva. Čeprav prelom med preteklostjo in novimi smermi v pripovedništvu tega obdobja na zunaj ni tako viden kakor v liriki, se je vendar naše pripovedništvo v tem času do dna prevrednotilo in začelo iskati novih poti. Vpliv Ivana Cankarja je sicer viden tudi še v povojni dobi, vendarle pa je prav tako očitno, da se slovenski pripovedniki zmerom bolj otrešajo sugestije njegove lirične proze, s katero je ta nedosegljivi umetnik besede ustvaril Slovincem svojstven literarni slog, in da se čedalje bolj približujejo epiki in realizmu. Toda medtem ko je ta realizem v prvih povojnih letih poudarjal notranjo resničnost (Pregelj), se v zadnjih letih ustavlja zlasti ob pojavih zunanega sveta (M. Kranjec). Med tema dvema skrajnostima je seveda vse polno možnosti, kakor bomo videli pri posameznih pisateljih.

Ivanu Cankarju je smrt prežgodaj iztrgala pero iz rok, da bi nam mogel povedati še kaj novega iz dni po »letih strahote«, kakor je imenoval čas svetovne vojske, ko je ustvarjal svoje »Podobe iz sanj«. Pač pa smo dobili po vojski še nekaj dotlej neobjavljenih njegovih spisov, izmed katerih sta pomembna zlasti »Moje življenje« (1920) in »Grešnik Lenart« (1921), ki vsebujeta dragocene avtobiografske dokumente v umetniški obliki in nam tako kljub temu, da oblikovno ne predstavljata novih odkritij, odpirata nov, globok pogled v pisateljevo notranjost. Prav posebno pa je to zasluga

dvajsetih zvezkov zbranih spisov Ivana Cankarja, s katerimi smo se v tej dobi oddolžili spominu svojega največjega pisatelja.*

Razen njega pa nam je ugrabila smrt še celo vrsto bodisi njegovih sodobnikov bodisi starejših pisateljev, izmed katerih so stali nekateri tako rekoč ob zibeli našega pripovedništva. Na splošno je smrt kosila med pripovedniki še huje kakor pa med pesniki.

Neposredno pod Cankarjevim vplivom je delovala Zofka Kvedrova († 1926), čeprav je hkrati hodila tudi po stopinjah naturalističnih pisateljev. Kot pripovednica se je izpisala prav za prav že v predvojni dobi. Po l. 1918 je izdala nekaj dramskih del v hrvaškem jeziku. V slovenščini pa je izšla povest »Vladka in Mitka« (1927), ki kaže posebno veliko smisla in ljubezni do otroške duše. Stilno niha Kvedrova med pripovedno zasnovno in liričnim občutjem. Izrazitejši pripovednik je bil nedvomno Milan Pugelj († 1930), a žal so njegove novele in povesti, izmed katerih so znane zlasti zbirke »Črni panter« (1920), »Naša leta« (1920), »Novele in črtice« (1927) ter »Popotniki« (1927), vse preveč naturalistično brezdušne slike malomeščanskega življenja, iz katerih le tu in tam začutiš zatajeno bolečino in celo upor. To je najbrž posledica dejstva, da Pugelj bolj ceni opis in zunanjo zgodbo kakor dušeslovno razglabljanje. Za obema pa zaostaja kot literarni oblikovalec Ivan Lah († 1938), ki se je prav tako skušal otrešiti vpliva moderne in se približati domačim in tujim realistom. Vendar Lah nikoli ne more zakriti v svojih spisih romantika, zaradi česar najrajši sega po zgodovinskih motivih. To dokazujejo tudi dela, ki jih je izdal po vojski. Med njimi sta najznačilnejša roman »Angelin Hidar« (1922), čigar snov je zajeta iz starokorotanske zgodovine, in povest »Sigmovo maščevanje« (1931), ki nas vodi v dobo turških bojev. Lah je v prvi vrsti fabulist, ki pa zgodbe rad ovija v patetične tančice.

* Moj članek ima predvsem namen, podati informativen pregled slovenskega povojnega leposlovja; zato noče biti niti izčrpen, niti nikar da bi upošteval tudi vse tiste pojave, brez katerih podoba naše povojne književnosti nikakor ne more biti popolna. To so zlasti izdaje naših klasikov, umrlih in živečih, izmed katerih so mnoge opremljene z literarno-zgodovinskimi in kritičnimi uvodi ter opombami. Te in take izdaje niso samo dokaz podjetnosti naših založb, ki so v povojni dobi pokazale veliko ljubezni do slovske knjige, ampak tudi pričča nepretrganega literarnega razvoja in našega sožitja s preteklostjo in njenim izročilom. Zato naj vsaj pod črto nekoliko dopolnim svoj pregled izvirnih povojnih del s tem, da imenujem poglobljene izdaje naših klasikov.

Izmed njih je v tej dobi dobil predvsem France Prešeren svoje Zbrano delo in komentirane izdaje (Glonar-Pirjevec, Žigon, Kidrič); pa tudi drugi starejši pesniki so doživeli nove izdaje, tako V. Vodnik (Lah, Pregelj, Grafenauer), S. Jenko (Glonar, Pregelj), F. Levstik (Golar), S. Gregorčič (Dornik, Pregelj), J. Murn-Aleksandrov (Trdinova) in V. Jerajeva (Boršnikova). Značilne so tudi antologije »Stolet slovenske lirike« (Golar), »Slovenska religiozna lirika« (F. Vodnik) in »Sodobna slovenska lirika« (R. Ložar-A. Vodnik).

Kar monumentalne pa so izdaje naših starejših pripovednikov. Poleg del Ivana Cankarja so izšli v tej dobi zbrani ali izbrani spisi Ivana Tavčarja (Priatelj), Josipa Jurčiča (Grafenauer, Priatelj), F. Erjavca (Slodnjak), F. Levstika (Slodnjak), J. Mencingerja (Tominšek), I. Kaša (Šlebinger), F. Maslja-Podlimbarskega (Šlebinger), F. Detele (Šolar), F. Jakliča (Logar) itd.

Razen teh moramo seveda omeniti tudi izbrane spise živečih avtorjev, posebno Finžgarja, Preglja, Bevka in Šorlija.

B. Kalin: Portret p. dr. Rom. Tominec.

Posebno mesto v našem leposlovju zavzemata Rado Murnik in Fran Milčinski, ki ju moramo šteti med naše najizrazitejše humoriste in ki sta oba umrla istega leta (1932). Toda medtem ko se je Murnik v glavnem izpisal že pred vojsko ter izdal po vojski samo še »Ženina naše Koprnele« (1923), je bil pa Milčinski tudi v tem obdobju prav plodovit, o čemer pričajo zbirke kakor »Süha roba« (1919), »Drobiž« (1921), »Gospod Fridolin Žolna in njegova družina« (1923) ter »Dvanajst kratkočasnih zgodbic« (1923). Za humor Milčinskega je značilno ne le, da se mu rad izprevrže v satiro, ampak neredko čutimo na dnu njegovih veselih zgodb, ki so po obliki pogosto podlistkarskega značaja, neko prikrito otožnost.

V tej dobi so se poslovlili od nas tudi nekateri starejši pripovedniki, izmed katerih je treba na prvem mestu imenovati Ivana Tavčarja († 1925), ki je tik po vojski (1919) izdal morebiti svoje najboljše delo, prvi del zgodovinske trilogije z naslovom »Visoška kronika«. Povest, ki nas s svojo zgodbo spominja na čas tridesetletne vojske in čarovniških procesov, je napisana v slogu, ki posnema jezik starih kronik, in kaže vse vrline avtorja, ki se nam v tem delu predstavlja ne le kot odličan, z obilno domišljijo obdarjen pripovednik, ampak tudi kot mislec z globoko npravno resnobo. Ob njem moramo omeniti njegovega sodobnika in enega prvih pionirjev našega pripovedništva Frana Detela († 1926), ki tudi na starost še ni odložil peresa. O tem nam priča poleg nekaterih krajših spisov tudi povest »Vest in zakon«, ki je izšla že po njegovi smrti (1927). Prav posebno delavnost pa je v teh letih pokazal pisatelj Fran Jaklič († 1937), ki je poleg nekaterih sodobnih kmečkih povesti — n. pr. »Nevesta s Korinja« (1920) — napisal zlasti vrsto zgodovinskih povesti: »Zadnja na grmadi« (1925), »V graščinskem jarmu« (1925), »Peklena svoboda« (1926) in druge. Čeprav je pisatelj preveč odvisen od snovi in rad poudarja tudi vzgojno tendenco, ga moramo ven-

darle šteti med naše dobre ljudske pripovednike. K pokolenju naših starejših pisateljev spada tudi Josip Kostanjevec († 1935), čigar »Krivec« (1921) razodeva prav tako kakor njegova prejšnja dela le spretnega fabulista, ne da bi kakor koli kazal nova pota našemu pripovedništvu. Samo zaradi popolnosti omenjamo v tej skupini še Frana Zbašnika († 1936), čeprav je treba uvrstiti njegove »Žrtve« (1925) med tendenčna dela tiste vrste, ki so znana iz dobe naših političnih bojev. Tudi Peter Bohinjec († 1919) je s povestjo »Pod krivo jelko« (1923) obdelal le zanimiv motiv iz časov rokovnjačev, a delo seveda nima nikakršne umetniške vrednosti. Pač pa je pozornosti vredna povest »Otoški postržek« (1925), ki jo je napisal Anton Vadnjal († 1935).

b) Med še živječimi pripovedniki moramo razlikovati starejši in srednji rod, to je pisatelje, ki so se uveljavili še pred vojsko, a so se po osvobojenju še zmerom oglašali, in tiste, ki so dozoreli šele po prevratu, dasi so poskušali prve stopinje že pred ali med vojsko. Šele za njim bo prišel v poštev mlajši in najmlajši, to je povojni rod.

Poleg Fr. Ks. Meška, ki velja celó za Cankarjevega predhodnika, ker je že pred njim uvedel v naše leposlovje tako imenovano lirično prozo, je od starejših pripovednikov še zmerom viden zlasti F. S. Finžgar. Toda medtem ko je Meško v zadnjih dvajsetih letih predvsem pomnožil število svojih del — saj je v tej dobi napisal poleg »Slik« (1918), »Našega življenja« (1922) in »Listkov« (1924) tudi nekaj mladinskih in dramskih spisov — nas je pa Finžgar potem, ko se je s svojimi vojnimi povestmi uvrstil med naše najboljše realistične pisatelje, presenetil še z »Belim ženinom« (1925), zlasti pa s »Strici« (1928). Ta patriarhalna kmečka povest se sicer izogiba sodobni sociološki analizi naše vasi, vendar je umetniško tako dograjena in prepričevalna, da jo moramo prišteti med najboljša dela slovenskega povojnega pripovedništva.

Posebno skupino pa tvorijo naši naturalisti in njihovi učenci. Izmed njih je najstarejši Fran Govekar, ki je izdal v prvem desetletju našega narodnega osvobojenja poleg zgodovinskega romana »Svitanje« (1919—1920) ter družabne povesti »Olga« (1928), s katerima je znova potrdil Cankarjevo sodbo, da je njegov naturalizem romantično pobarvan, tudi delo dvomljive vrednosti z naslovom »Pater Kajetan«. Umetniško izrazitejše osebnosti so Alojz Kraigher, čeprav je v tem obdobju pisal predvsem drame, dalje Anton Novačan, čigar zbirka novel z naslovom »Samosilnik« (1923) razodeva izrazitega risarja kmečkega okolja in svojskega oblikovalca človeških značajev, in pa Ivon Šorli, ki je razen večerniške povesti »Sorodstvo v prvem členu« (1919), romanov »Pasti in zanke« (1922) ter »Zadnji val« (1924) izdal še več krajših in daljših spisov. Žal, plodovitost tega pisatelja ni v skladu z notranjo vrednostjo njegovih spisov, ki so nekam suhoparni in življenjsko medli. Veliko prepričevalnejši je Vladimir Levstik, čigar »Gadje gnezdo« (1919) bo obdržalo svojo vrednost že zaradi narodnega zanosu, ki je v njem. Prav tako je avtorju uspel ljubezenski roman »Zapiski Tine Gramontove« (1919), napisan v obliki dnevnika. Pripomniti pa je treba, da je ta avtorjev spis primerno čtivo samo za zrele bralce. Umetniško slabši je pač njegov družabni roman s sa-

Boris Kalin: Nagrobnik pri Sv. Križu v Ljubljani.

tirično ostjo »Višnjeva repatica« (1919), ki pa predstavlja enega naših najdaljših tekstov. Pozneje je Levstik napisal še nekaj dobrih novel in povesti. Obžalovati pa moramo njegovo »Pravico kladiiva« (1926), s katero je postavil svoj pripovedni dar v službo politične tendence. Kot pripovednik se je uveljavil tudi pesnik *Cvetko Golar*, ki je v tej dobi objavil nekaj kmečkih povesti, med njimi »Pastirjevo nevesto« (1923). Značilnost Golarjevega pripovedništva je svojska združitev narodopisnih in romantičnih ter realističnih prvin, kar daje njegovim spisom nekam pravljični značaj.

Vsi doslej imenovani pisatelji so bolj ali manj odvisni še od predvojnega duha in tudi, kar zadeva slog, po večini ne kažejo izrazitega prehoda v novo dobo. Ta prelom je viden šele pri nekaterih mlajših pisateljih, izmed katerih so se najvidneje ločili od ostalih zlasti trije: Pregelj, Bevk in J. Kozak. Ti trije pisatelji predstavljajo še danes vodilna imena povojnega slovenskega pripovedništva.

Ivan Pregelj je bil sicer že ob vstopu v nov čas priznan slovenski pisatelj, saj je do konca vojske napisal že celo vrsto spisov, izmed katerih so omembe vredni posebno »Tlačani« in »Zadnji upornik«. Vendar pa je tedaj še komajda kdo slutil, da mu bo v kratkem odločno vodilno mesto med našimi pripovedniki. Toda že leta 1920, ko je izšel njegov »Plebanus Joannes«, je postalo očitno, da pomeni njegov nastop začetek novega načina umetniškega oblikovanja. To se je pokazalo že v vsebini, ki ni bila več toliko obnova nekkih dogodkov, ampak je predvsem skušala izraziti dramo notranjega človeka. Tako je postal imenovani roman najtipičnejša podoba povojne dobe, ki je tudi v umetnosti hotela znova poudariti človeka ne le v razmerju do družbe in okolice, ampak tudi v odnosu do metafizičnih vprašanj. Razen tega je ta roman napisan v zgoščeni obliki in v novem slogu, ki razodeva sorodne poteze s sodobnim ekspresionističnim pesništvom, tako da ga smemo šteti med najlepše sadove povojnega slovenskega pripovedništva. V istem slogu in načinu je napisan tudi roman »Bogovec Jernej«

(1925). Zanimivo je, da je Pregelj dejanje obakrat postavil na zgodovinska tla, čeprav njegove povesti niso zgodovinske v običajnem pomenu besede; saj smo omenili, da ga predvsem zanima drama človekove notranjosti. Prav zaradi tega so ga privlačile nemirne dobe, kakršno predstavlja n. pr. doba reformacije, kmečkih uporov itd. Pripomniti pa moramo, da je pisatelj napisal tudi več del, v katerih je skušal zajeti sodobnost. Semkaj spadajo zlasti »Otroci sonca« (1919), ki jih je pozneje razširil v trilogijo, in »Usehla vrela« (1929). Pa tudi sicer je pokazal Pregelj nenavadno iznajdljivost, o čemer priča zanimivi poskus umetniške biografije z naslovom »Šmonca« (1924), v kateri nam je skušal umetniško osvetliti pesnika Sorškega polja — Simona Jenka. Umetniški višek pa predstavljajo nekatere novele, izmed katerih naj omenim le »Runje« ali pa »Matkove Tine prečudežno romanje«. Posebnost Pregljevega pripovedništva so tudi njegove ljudske povesti (Peter Pavel Glavar, Mejniki, Zgodbe zdravnika Muznika, Magister Anton itd.), s katerimi je ustvaril nov tip naše vzgojne povesti. Kajpada v tem okviru ni mogoče naštetii vsega, kar je napisal, kajti Pregelj spada med naše najplodovitejše pisatelje. Težko da je še kateri tako bogat z literarnimi oblikami najrazličnejših vrst. Pregelj je v tem pogledu poln neizčrpne domišljije in tvornosti. Njegov način pripovedovanja, izbire motivov, gradnje in sloga je čisto svojski in nov, tako da se na prvi pogled loči od drugih pisateljev. Ustvaril nam je nov tip slovenskega romana. Prav tako pa nam je v svojih spisih na svojski način odkril lepoto naše zemlje in pokrajine ter svojstveni značaj slovenskega človeka.

Tudi za Franceta Bevka je značilno prizadevanje, da bi premagal oblikovni subjektivizem in simbolizem, ki sta kot dediščina Cankarjevega vpliva še vidna v njegovih prvih knjigah »Faraon« (1922) in »Rablji« (1925). To so osebno-meditativne izpovedi in ekspresivno-alegorične podobe, katere postavlja pisatelj v imenu človečanstva proti vojski, družabnemu materializmu in moderni civilizaciji, skratka proti zlu v človeštvu. Podoba zla je ostala osnovni motiv njegove proze tudi še pozneje, ko se je obrnil k objektivnemu pripovedništvu, v katerem je našel sebi najprimernejši in tudi najmočnejši umetniški izraz. Kar pa zadeva motive, obsega Bevkovo pripovedno delo sodobno-realistične, zlasti kmetiške, a tudi meščanske povesti ter zgodovinsko-romantične zgodbe. Med prvimi naj navedem novele in povesti »Smrt pred hišo« (1925), ki jo je pozneje prekrstil v »Ljudje pod Osojnikom«, »Krivda« (1929), »V zablodah« (1929), »Muka gospe Vere« (1925), »Julijan Sever« (1926), »Veliki Tomaž« (1952) in podobne spise. K drugi skupini pa spadajo n. pr. »Kresna noč« (1927), trilogija »Znamenje na nebu« (1927-29), »Vihar« (1928), »Človek proti človeku« (1930) in še cela vrsta drugih spisov. Bevk je najplodovitejši slovenski pisatelj ter piše tudi pod raznimi psevdonimi (Slavko Slavec itd.). Mnogo njegovih najboljših spisov je izšlo na Primorskem, v Gorici in Trstu in tako za zdaj večini Slovencev sploh niso dostopni. V njem smo znova dobili pravega in izrazitega pripovednika.

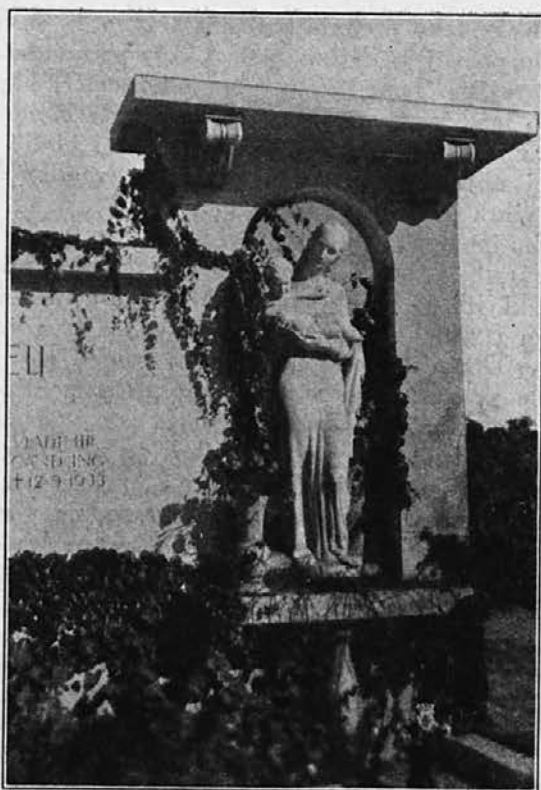
V samoniklega pisatelja se je razvil tudi Juš Kozak, ki pa slovstveno korenini v tradiciji našega naturalizma. Vendarle ga od nekdanjega, bolj ali manj vnanjega in mehaničnega naturalizma loči globlje

etično pojmovanje življenja, a prav tako tudi slog, ki razodeva svojstveno dinamiko. Medtem ko ga v zgodnjih delih, n. pr. v »Markizu Grollu« (1918), zanima zlasti človekova notranjost, vprašanje vesti, se pozneje čedalje bolj bliža čistemu epskemu oblikovanju. Dokaz za to so »Razori« (1918), »Tehtnica« (1922), »Dota« (1923), zlasti pa »Šentpeter« (1924-26), s katerim je Kozak ustvaril svoj najobširnejši tekst in enega naših najboljših povojnih romanov. Zanimiva in sočna je tudi njegova planinska povest »Beli macesen« (1926), ki pa idejno izzveni v nekako panteistično oboževanje narave. Slabši je »Lectov grad« (1929), poskus sodobne kmečke povesti. V zadnjih letih pa nas je Kozak znova presenetil z nekaterimi deli, ki pričajo o njegovi izredni nadarjenosti. Razen novel, kakršne predstavljajo n. pr. »Tuja žena« in »Leteči angel« pa tudi najnovejši cikel »Maske«, moramo omeniti predvsem avtobiografsko izpoved »Celica« (1932). V njej nam je Kozak opisal rod, ki je doraščal tik pred vojsko in čigar predstavnik je tudi sam. Kljub dovršeni umetniški obliki pa nas pogosto odbija avtorjev idejni agnosticizem, ki ga skuša premagati z naturalistično vero v »večni razvoj«. Toda tak odgovor na vprašanje o zadnjem in večnem nas ne zadovolji.

V ta krog spada nadalje **Stanko Majcen**, ki ga je Ivan Cankar zaradi njegovih novel štel za največji talent tedaj doraščajočega rodu. Pozneje je pisal res predvsem drame, vendar je ustvaril tudi avtobiografsko povest »Detinstvo« (1922), ki razodeva zlasti spretnega psihologa. Delo, ki ga je avtor priobčil pod psevdonimom Ivan Brodar, pa je, žal, ostalo fragment. Kot pripovednik se je uveljavil tudi **Aljožij Remec**, čigar »Naši ljudje« (1922) so vsekakor branja vredna knjiga ter pomenijo mimo zbirke »Iz moje domovine« (1922) napredek. Od lirike je prešel k epski prozi **Joža Lovrenčič** in napisal vrsto črtic, novel in romanov. Izmed njih naj navedem zlasti snovno zanimivi roman iz rimske dobe »Publius in Hispala« (1927), »Pereči ogenj« (1928) ter »Anale izumrlega naroda« (1931/32). Pisatelj zasluži razen tega pozornost tudi kot pisec legend v prozi (»Tiho življenje«, 1931). Najizrazitejši pripovednik v tej skupini pa je **Narte Velikonja**. Zbirka z naslovom »Otroci« (1931) nam ga pokaže zlasti kot odličnega pisatelja psiholoških novel in črtic. Manj zadovolje kot celota nekateri njegovi daljši spisi, na primer »Višarska polena« (1928) in »Besede« (1937). Umetniško najdovršenejši med njimi je »Naš pes« (1936), delo avtobiografskega značaja. Svojtven pripovednik je dalje **Janez Jalen**, ki nam je z »Ovčarjem Markom« (1929) ustvaril lepo kmečko idilično povest, ki se odlikuje s krepkim jezikom, prav tako kakor tudi novele tega pisatelja: »Mlaji«, »Mahovnice«, »Previsi« in druge.

Mimo izrazitih literarnih struj je rasel **Ivan Zorec**, avtor »Domačije ob Temenici« (1919), »Pomenkov« (1921) in »Zelenega kadra« (1923). Zadnja leta se je uveljavil zlasti s tetralogijo »Beli menih« (1932-37) in se tako uvrstil med naše najboljše ljudske pripovednike. Posebna vrednota njegovih spisov je klen jezik, ki je značilen tudi za avtobiografski spis »Iz nižav in težav«, katerega nadaljevanje pod naslovom »V nove zarje« pravkar izhaja v Mladiki. Pisatelj samouk je **Ivan Matičič**, ki pa se je po krajših poskusih (»Na mrtvi straži«, 1928; »V robstvu«, 1925;

B. Kalin: Nagrobnik pri Sv. Križu v Ljubljani.

»Moč zemlje«, 1931) lotil daljšega teksta. Njegovi »Živi izviri« (1937) predstavljajo ne le eno najobširnejših slovenskih leposlovnih del, marveč so hkrati tudi zanimiv primer zgodovinskega romana, napisanega v svojskem, deloma arhaičnem jeziku. Obširna zgodovinska romana sta tudi »Semiramis« (1937) **Radivoja Reharrja** in »Serenissima« (1923) **Joža Pahorja**, ki je razen tega romana iz dobe propadajoče beneške republike napisal tudi zanimiv socialni roman »Medvladje« (1923) iz dni prevrata v Trstu. Plodovit pisatelj je **Ivan Albrecht**, vendar pa njegovi spisi predstavljajo le skromno žetev na njivi našega pripovedništva. Od številnih del naj omenimo spise »Malenkosti« (1921), »Ranjena gruda« in »Andrej Ternouc« (1923). Pomembnejši je poskus umetniške biografije **Frana Albrechta** z naslovom »Zadnja pravda« (1934), kjer nam prikazuje življenje **Frana Levstika**.

Pisateljica naturalistične smeri, na katero pa sta močno vplivala tudi Cankar in Meško, je bila sprva **Marija Kmetova**. Njene novele in povesti kakor »Bilke« (1920), »Helena« (1921) in »V metežu« (1925) so polne notranje razdvojenosti, ki niha med pesimizmom in idealizmom. Pozneje se je umirila v veri, o čemer pričajo »Večerna pisma« (1926) in »Sv. Frančišek Asiški« (1926), posebno pa avtobiografska izpoved »Moja pota« (1933).

Posebej moram omeniti dva pripovednika, ki sta pa že bliže povojnemu rodu. To sta **Ciril Jeglič** (J. Plot), čigar »Obrazi« (1924) so napisani v svojskem, lapidarnem slogu, in **Ivan Dornik**, ki je z zbirko »Brez oči« (1930) podal zanimiv in pretresljiv idejni in umetniški dokument rodu, ki je pri nas dokončno prelomil z literarno smerjo dekadence in bil kot tak predhodnik povojne generacije.

2 a) In tako prehajamo k pisateljem, ki so nastopili šele po vojski. Njim je smrt bolj prizanašala kakor starejšim. Izmed pomembnejših imen lahko navedemo med umrlimi prozaisti povojnega rodu samo Andreja Čeboklija († 1923). Tudi on je sicer že prej objavil svojo prvo povestico, vendar ga je vojna vihra iztrgala pisateljskemu delu, tako da se je s pravim imenom, a tudi s pravim bistvom pojavil šele po prevratu. Čebokli ni napisal veliko, toda njegove črtice, ki jih je priobčeval v Almanahu katoliškega dijaštva (1922) — n. pr. »Mrtve roke«, »Otrok gladu« itd. — v Domu in svetu, Mladiki in drugod, so nadvse značilne za nastopajočo generacijo in pomenijo najčistejši izraz našega ekspresionizma.

b) Izmed mlajših pripovednikov je bil dolgo časa najvidnejši Bogomir Magajna, pri katerem pa se je duhovna vsebina novega časa razodela v mnogo manj sodobni obliki. Zbirki »Primorske novele« (1930) in »Bratje in sestre« (1932) kažeta razen realističnih potez zlasti pisateljevo ljubezen do pravljčnosti, v katero zaodeva tudi osebna notranja izkustva. V istem idealistično-alegoričnem slogu je napisana njegova prva daljša povest »Gornje mesto« (1931), podoba dijaškega življenja v Zagrebu in zanimiva pisateljeva osebna izpoved. Manj nas zadovoljijo »Graničarji« (1934), povest iz vojaškega življenja na naši zahodni meji. Pozneje je avtor napisal še celo vrsto novel, v katerih se je tu in tam močno približal realizmu. Bolj pesniška narava je Ludvik Mrzel (Frigid), čigar zbirka miniaturnih črtic z naslovom »Luči ob cesti« (1932) je bližja lirični prozi kakor pravi epiki. V nasprotju z njo predstavlja avtorjeva druga knjiga »Bog v Trbovljah« (1937) ne le napredek, kar zadeva vsebino in obliko, ampak tudi izrazitejši epski prijem. Seveda pisatelj, ki je predvsem glasnik čistejše človečnosti, tudi v teh »pravljicah« — ki pa so razen zadnje pisane predvsem za odrasle — ni toliko fabulist kolikor simbolični oblikovalec življenjskega smisla. Po obliki in občutju mu je blizu Slavko Grum, avtor nekaterih intimnih črtic, ki pa je kmalu utihnil. Tudi Cene Kranjc je bolj naklonjen liričnim nastrojenjem kakor fabuli. Njegove drobne črtice kažejo velik smisel za naravo in njene lepote.

Že iz tega vidimo, da je prvi rod povojnih prozaistov od pravega pripovedništva bolj oddaljen kakor predhodna generacija. Vzrok za to moramo iskati predvsem v duhovni stiski, ki je pisatelje v tej dobi silila v razmišljanje in izpoved. To dokazujejo tudi številni avtobiografski romani v tej dobi, izmed katerih smo nekatere že imenovali. Semkaj spada na primer »Človek mrtvaških lobanj« (1929), ki ga je napisal Bratko Kreft. Razen tega romana, ki je sicer umetniško in etično neprepričljiv, a je zanimiva in pretresljiva »kronika raztrganih duš« tega pokolenja, je pisatelj napisal tudi več novel in nekaj naturalistične reportaže, kamor spadajo n. pr. »potopisni fragmenti« z naslovom »Med potniki in mornarji« (1936). Roman generacije predstavlja tudi »Novo mesto« (1932) Mirana Jarca, ki ni le zanimiva podoba mladosti, ampak tudi prepričevalen opis provincialnega mesta. Roman pa nam odkriva hkrati marsikatero značilno potezo tako imenovanega »mladinskega gibanja«. Ako primerjamo Jarčev roman s Kreftovim in Magajnovim, ki sta tudi

podobna dokumenta, moramo vendarle »Novemu mestu« dati prvenstvo tako v umetniško-stilnem pogledu kakor tudi glede na pomembnost duhovnih vprašanj ter svetovno-nazorskega iskanja. K tej skupini spada nadalje Rudolf Kresal, čigar »Vejica španskega bezga« je napisana v zanosnem slogu. Tudi njegov roman »Študent Štefan« (1938) je zajet iz življenja sodobnega mladega rodu, vendar pa se je osebna izpoved tu vsaj na zunaj umaknila objektivnemu pripovedništvu. V prvem povojnem času, v času nastajanja in urejanja jugoslovanske države, osvobodilnih bojev na Štajerskem ter plebiscita na Koroškem se godi dejanje romana »Izgubljena zemlja« (1934), ki ga je napisal Maks o š n u d e r l. Delo je zanimivo kljub temu, da je osrednja zgodba premalo jasna. Pisatelj, ki je po letih nekoliko starejši od prej imenovanih avtorjev, je razen tega izdal zbirko novel z naslovom »Človek iz samote« (1929), ki pa tako v vsebinskem kakor oblikovnem pogledu močno spominja na Ivana Cankarja. Obširno delo je roman »Nasedli brod« (1932), s katerim se je uvrstil med pripovednike pesnik Tone Seliškar. Roman pomeni sicer precejšen odklon od vsega, kar je vznemirjalo človeka v tem času, vendar kaže spretnega fabulista. Dobro je v romanu naslikano časovno ozadje, ki sega iz predvojne dobe v čas tik po prevratu, medtem ko je osrednja zgodba — podoba razpadajočega zakona — podana bolj medlo. Po tehniki pa tudi po miselnosti spominja spis na nekdanji naturalizem, ki je najrajši opisoval nižine življenja. Tudi »Nasedli brod« je napisan s popolnoma areligioznega vidika. Razen tega dela je napisal Seliškar še več novel in povesti, izmed katerih naj omenim »Roke Andreja Podlipnika« (1937) in »Hišo brez oken« (1938). Po letih spada semkaj tudi Vladimir Bartol, ki pa ga mikajo predvsem nenavadni, eksotični motivi. O tem pričajo tako razmišljajoče novele v zbirki »Al Araf« (1935) kakor zgodovinski roman »Alamut« (1938).

Posebno skupino tvorijo pisatelji socialne tendence. Tu je treba omeniti predvsem Angela Cerkvenika, čigar povesti »Daj nam danes naš vsakdanji kruh« (1929), »Orači« (1932), »Poslednji dnevi človeka« (1931) so tipični primeri »socialistične« literature. Prav tako je skromno leposlovno delo »Februarska noč« (1934) Toneta Čufarja. V vrsto socialno-utilitarističnih del moramo prišteti tudi povest »Ljudje s ceste« (1931), s katero se je uvedel v naše slovstvo Jože Kranjc. Boljša je novela »Pot ob prepadu« (1932), ki razodeva resnejše umetniško prizadevanje. Lep, čeprav morebiti nekoliko zanemarjen pripovedni dar je pokazal Jan Plestenjak, ki je razen ljudskih povesti »Lovrač« (1936) in »Bajtarji« (1937) izdal zbirko krepko pisanih novel in črtic z naslovom »Potrebuježi« (1938).

Žal mora — poleg mladinskih pisateljev — odpasti dolga vrsta imen, med katerimi bi našli nekatere manj znane, a kolikor toliko nadarjene pisatelje (Slavko Savinšek, Janko Kač itd.). Pač pa ne smemo prezreti dveh ženskih avtoric. Izmed njih je Mara Husova v tem obdobju izdala »Njene službe« (1933), povest služkinje, in »Živo plamenico« (1938), zajeto prav tako iz ženskega sveta. Ilka Vaštetova pa je razen po svojih povestih »Umirajoče duše« (1929) in »Vražje dekle« (1933) znana po »Romanu o Prešernu« (1936),

s katerim je pomnožila število naših umetniških biografij. O Prešernu je napisal roman v dveh zvezkih z naslovom »Neiztrohnjeno srce« (1958) tudi Anton Slodnjak. Medtem ko se Vaštetova zaustavlja bolj pri zunanostih in opisu takratne družabne Ljubljane, pa se skuša Slodnjakov roman bolj približati pesnikovemu notranjemu liku.

Treba nam je spregovoriti še o najmlajših pripovednikih. To so pisatelji, ki so nastopili šele v zadnjem desetletju in ki kažejo predvsem izrazito nagibenje k čistemu pripovedništvu. Tudi po slogu se nagibljejo močneje v realizem kakor njihovi predhodniki. Med temi je najizrazitejši Miško Kranjec, ki je prej kakor v osmih letih prehodil pot od »Težakov« (1952) do »Kapitanovih« (1958), to je od svoje prve pa do desete knjige. Z njim smo dobili Slovenci pripovednika, ki je uvedel v naše slovstvo ne le novo slovensko pokrajino, Slovensko krajino, kjer se po večini dogajajo vse njegove zgodbe, ampak tudi kar najodločneje pretrgal vezi s tradicijo naše moderne. Res niso vsa njegova dela na isti višini in ponekod zlasti pogrešamo etičnih osnov; toda delo, ki ga je ta mladi pripovednik opravil že doslej, zasluži našo pozornost in priznanje. Obenem z njim se je pojavil Mirko Javornik, ki pa zaostaja za njim po plodovitosti. Razen socialnega romana »Črni breg« (1953) in zanimivih psiholoških novel v zbirki »Srečanja z neznanimi« (1954) je napisal svojski potopis z naslovom »Pomlad v Palestini« (1955), nakar je kot pisatelj skoraj popolnoma utihnil. Kakor Miško Kranjec se tudi on po slogu približuje realizmu. Naravnost v naturalizmu pa je zašel Anton Ingolič, ki je z »Lukarji« (1956) ustvaril fabulativno pa tudi značajsko krepko delo. Kljub odbijajočim in umetniško ne zmerom potrebnim naturalističnim poudarkom je njegov roman lep uspeh slovenskega povojnega pripovedništva. Za to podoba naše štajerske vasi zaostajajo pisateljeva »Mlada leta« (1958). Tudi Ivan Potrč se je s povestjo »Sin« (1957) dostojno uvedel v našo književnost. Prezreti ne smemo Jožka Jurača, pisatelja iz delavskih vrst, čigar povest »Kraj umira« (1956) zasluži našo pozornost. Prav posebno obetajoč začetek pa je pokazal Milan Kajč, ki se je nenadoma pojavil z zbirko prekmurskih motivov »Odmevi ob Muri« (1955). Vendarle pa povest »Tilka« (1957) še ni pokazala pravega napredka. Prezgodaj pa je utihnil Filip Kalan, čigar »Pustolovci« (1955) pomenijo nadpovprečen pričetek v našem povojnem pripovedništvu. Tudi pri teh avtorjih se opaža, da se po večini nagibajo k tako imenovani »novi stvarnosti«.

Poleg teh je treba omeniti nekatere mlajše avtorje, ki še niso izdali nobene zbirke, a so s svojimi novelami že opozorili nase. Največ je obetal Ciril Kosmač, ki pa se nekam poredkoma oglašja. Izrazit pripovedni dar razodevata tudi Ferdinand Godina, ki ga zadnje čase srečujemo v »Sodobnosti« in v mariborskih »Obzorjih«, ter Jože Udovič, ki ga poznamo iz Doma in sveta in Dejanja. Po letih starejši je Prežihov Voranc, čigar novele v Sodobnosti so zadnja leta budile — kljub nasprotni idejni usmerjenosti — naše občudovanje in priznanje, tako da z največjo napetostjo pričakujemo njegov roman iz dobe koroškega plebiscita z naslovom »Požganica«, ki izide še letos.

(V drugo naprej.)

NOVE KNJIGE

Gustav Šilih: **Beli dvor**. Mladinski roman. Založila Tiskovna založba v Mariboru 1958. Strani 395. — Za mladino, doraščajočo v otroštvu, dečaštvu in v pubertetni dobi, to je za dečke in deklice približno od štirinajstega do osemnajstega leta, nimamo Slovenci kaj dosti primernih leposlovnih knjig. Za otroke do desetega leta je mladinskega slovstva razmeroma zelo veliko, za poznejša leta pa domala nič. Šilihov mladinski roman je namenjen prav dečkom teh let. V središču romana stoji postava dečka, fanta in končno moža Gradnikovega Lovreka. Po očetovi krivdi zgubijo Gradnikovi domačijo Beli dvor. Ker se oče po tem polomu zgubi v svet, prevzame njegov doraščajoči sin vse delo in si prizadeva, pridobiti lepi dom nazaj. S poštenim delom in vztrajnostjo pridobiva Lovrek denar in ugled, kar mu pripomore do tega, da lahko končno odkupi očetov dom. Vsa Lovrekova življenjska zgodba je popisana v romanu. Vidimo ga v šoli in v prepirih z nemčurskimi součenci — roman se godi na Štajerskem pred svetovno vojsko — živimo z njim pregnanstvo na Gradišču in težavno pastirjevanje na Stropniški peči, spremljamo njegovo prizadevanje in njegove uspehe v umnem vrtnarstvu in sadjarstvu. doživljamo njegovo prvo fantovsko ljubezen in rast v moža. Celó v Pariz odide študirat visoko vrtnarsko šolo. Končno mu še ena, skoraj nepremagljiva ovira grozi podreti vse njegovo dotodanje delo: velika vojaska. Tedaj ga kot Slovence najprej odvedejo v ječo, potem pa odpošljejo v zakope, kjer niha med življenjem in smrtjo. Konec vojske prinese svobodo Lovreku in njegovi domovini. Izpolni se mu tudi njegov mladostni sen in up: sedaj odkupi Beli dvor in tako se Gradnikovi vrnejo na svojo nekdanjo domačijo. Delo je res pravi roman. Razgrinja pred nami vso življenjsko zgodbo mladega človeka in ob njem pokaže še ljudi, ki križajo fantovo pot. Obenem je podan tudi časovni okvir. Knjiga je pisana živahno, naravnost napeto, s pravih pisateljskim ognjem. Roman je izrazito vzgojen — le verska misel je zelo zamegljena — vendar je tendenca povedana prav obzirno in tako ljubeznivo, da bo nevsiljivo imela svoj uspeh. Le dvoje mi pri knjigi ne ugaja: slabe ilustracije, ki kažejo zelo nerodnega risarja, in jezik, ki je poln srbohrvatskih izrazov in besed. Zlasti jezika nikakor ne morem oprostiti pisatelju. Roman naj zaradi napetega pripovedovanja, živahnih zgodb in plemenite vzgojnosti toplo sprejmejo tisti, katerim je namenjen.

Ivan Zorman: **Iz Novega Sveta**. Pesmi. Cleveland, Ohio 1958. Natisnila »Ameriška Domovina«. — Pred osem in tridesetimi leti je Zorman odšel v Ameriko. In zdaj je izdal že peto pesniško zbirko. Literarno ga štejem v dobo realizma pred moderno, toda zaradi svoje smiselne in oblikovne preprostosti in velike srčne toplote je vsak dan bolj moderen. Pri mnogih pesmih presenečen postojš in uživaš bodisi pesnikovo modrost bodisi uglajeno, na splošno zelo ubrano obliko. To zbirko je uredil v štiri cikle: prvi poje največ osebno liriko, drugi obsega največ pomladna razpoloženja v naravi (med njimi ima eno v spomin pok. dr. Ivanu Lahu in eno, prelepo, dr. Josipu Debevču, to ponatiskujemo na drugem mestu), tretji je

erotika zrelega moža s psihološko razdelitvijo, četrti ciklus pa je socialna in narodnostna lirika. Za zgled Zormanove sedanje pesmi naj bo značilno uvodno geslo v to zbirko, ki najbolje označuje pesnika samega:

Moja pesem je svobodna,
prosta modne struje, izma,
topla, naša hoče biti,
noče hladnega cinizma.
V veri, upanju, ljubezni
k vzorom gleda vedno mlada;
stare, nove domovine
bratov se spominja rada.

Tudi lepe religiozne pesmi najdeš pri njem. Med najmočnejše pesmi s socialnimi motivi spada pač pesem Okna 1930—1934:

Med tovarnami. Molk. Otrpnil
je mogočnih strojev težki utrip.
Gledam. Skoro ni ga okna
brez razbitih šip.
Čudno. Stanovanja in svetišča
take nimajo podobe —
in razbitih oken. Bratje,
nekaj je narobe!

Zorman, pridnega pesnika in narodnega delavca ameriške Slovenije smo ob novi zbirki zelo veseli! Naš je in lep! J.P.

Ivan Solonjevič: **Bijeg iz komunističkog raja.** »Rusija u konclogoru« II. dio. Jeronimska knjiga 545. Prevedel Đuro Paša. Izdala Knjižnica dobrih romana, 20. kolo, knjiga 78. Urednik dr. J. Andrić. Zagreb 1938. Natisnila Tiskara Narodne prosvjete. Strani 336. — Zaradi aktualnosti naj opozorimo na to pretresljivo knjigo o stradežu, nasilju in krutosti boljševiške Rusije. O prvem delu smo poročali že lani. Solonjevič je šele leta 1934 ubežal iz Rusije na Finsko. Zatekel se je v Bolgarijo in tam napisal avtobiografično izpoved o Rusiji. Komunisti so mu zato postavili v stanovanje peklenški stroj, ki je ubil njegovo ženo in njegovega prijatelja ter hudo ranil njegovega sina; sam je bil tedaj slučajno zdoma, zato se je rešil. Njegovo delo popisuje ruske koncentracijske taborne s podobno genialnostjo kakor Dostojevski »mrtve domove« carske Sibirijske. Vsa Rusija, pravi, je danes koncentracijski tabor. Knjigo sklene z opisom čustev na svobodnih cestah Helsingfors: »Kako je vse to neverjetno, da hodimo zdaj po svobodni zemlji, kjer ni ne GPU ne jetniških taborov, ne krvave Stalinove sence in ne sramotnega siljenja, da slaviš genialnost norca in človekoljubje krvnika.«

K DELOM BORISA KALINA

Ko smo pred dobrimi osmimi leti prvič predstavili mladega kiparja Borisa Kalina naši javnosti, je le malokdo poznal njegovo ime, še manj njegova dela. Saj je bil takrat ta kipar star komaj pet in dvajset let in je šele pravkar zapustil zagrebško akademijo. Vendar je že s svojimi prvimi deli pokazal tolikšno sposobnost in tolikšen talent, da smo upravičeno mogli pričakovati od njega večjih, še bolj dovršenih del.

Čas je pokazal, da se nismo motili. Kdor bi pregledal žetev teh osmih let, mora priznati, da je Boris Kalin ves ta čas trdo in neprestano delal, da je res ves ta čas uporabil za spolnjenje in učenje. Zato ni čudno, da je tudi uspeh tako prodoren.

Meseca septembra je priredil lastno razstavo in s svojimi deli napolnil ves Jakopičev paviljon v Ljubljani. Bila so to najrazličnejša dela, tudi nenavadno velikega obsega, iz kamna, brona, lesa in mavca. Pri tem je treba povedati, da so bila to po večini novejša dela in da je iz prejšnjih let pokazal samo posamezne drobce, da z njimi nekako ponazori svoj veliki napredek. Ni mala stvar, pokazati zbirko enega samega kiparja, ki naj bo taka, da mora gledalca nestrokovnjaka tudi resnično zanimati. O tej razstavi je mogoče to trditi — dosegla je presenetljivo enotno in splošno priznanje.

Kje je razlog, da je delo Borisa Kalina našlo tako nedeljeno zanimanje in tudi hvalo? Mislim, da v poštenosti in iskrenosti, ki jo tako očitno izžarevajo njegove skulpture. Pri njem ni nič narejenega, nič prisiljenega, nič modi in maniri na ljubo dodanega ali izpuščenega. V svojih delih je kipar ves sam. In ker je njegova narava uravnovešena, je le prirodno, da tudi plodovi njegovih rok kažejo znake tega jasnega, večno nespremenljive lepote željnega umetniškega značaja, ki mu je bila resničnost vselej najvišji zakon. Ker se pa temu poštenemu stremljenju pridružuje velika tehnična sposobnost in za naše okolje kar nenavadno popolno obvladanje oblikovanja, je njegovim delom uspeh zagotovljen.

Borisa Kalina v zadnjih letih skoraj nikoli nismo videli na umetnostnih prireditvah, v javnosti se njegovo ime skoraj ni pojavljalo, poznali smo ga samo po nekaterih javnih spomenikih in po nagrobnikih, ki jih je v tolikšnem številu ustvaril na ljubljanskem pokopališču. Lahko rečemo, da je z njim tesno zvezana umetnostna preroditev kiparstva na našem pokopališču. Dolgo vrsto njegovih del je Mladika v minulih letnikih že objavila, dvoje novejših nagrobnikov prinašamo danes. Mnogi so mu oponašali to skoraj rokodelsko udejstvovanje, dejstva so pa pokazala, da je bila ta tehnična priprava nujno potrebna, da si je umetnik pridobil tisto svobodno obvladanje oblikovanja, ki je prvi pogoj umetniku, če hoče svojim zasnovam dati vidno podobo. Prav tod je tajnost njegovega uspeha: v tem trdem, čisto obrtniško poštenem in vestnem delu se je izobrazil nastajajoči umetnik v svobodnega ustvarjalca, ki mu tvorivo in vprašanje oblike nista bili več zapreki svobodnega izraza. Da pri takem vztrajnem in neprestanem učenju in spoznavanju sebe ni bilo časa za hlastanje za cenenim videzom in modnimi gesli, je razumljivo.

Danes objavljamo samo nekatera izmed mnogostevilnih del, ki so bila na razstavi. Eno najmočnejših in tudi največjih po obliki je »Splavar«, ta krepko postavljena podoba pogumnega veslača, kakor jih poznamo z naših rek, z Drave, Savinje in Save. Kip je bil postavljen na prostem pred paviljonom in kaže splavarja, močnega mladeniča, pravo podobo prirodne, neugnane sile in odločnosti, kako se upira v veslo. — Zanimivo delo je leseni relief »Mati z otrokom«, ki kaže ljubko skupino v lepo strnjeni obliki, dobro vstavljeno v okvir. — Boris Kalin je tudi prav uspešen portretist. Naši portreti to dokazujejo. Treba je le pogledati obe portretni glavi, moško in žensko, kako krepko je označen značaj in kako velikopotezno je obdelana glava na obeh. Poudarek je na zbranosti izraza, kiparsko pa je predmet obdelan tako, da ni nikjer mrtvih, neizrazitih ploskev. Tudi izraziti portret p. dr. Romana Tominca kaže veliko kiparjevo sposobnost za podajanje žive, neprisljane portretne podobnosti. — Oba naša nagrobnika kažeta veliko znanje, pa tudi okus in obvladanje kiparskih in stavbinskih sestavin.

Pred osmimi leti je na vprašanje, s kakšnimi načrti za bodočnost se ukvarja, Boris Kalin odgovoril, da bo skušal najti globljih in neposrednih stikov z večno resnico življenja, da se bo trudil še izbistriti oko, tako da bo brez predsodkov, čisto preprosto zrlo na svet, da se bo še bolj poglobil v delo in skušal svobodno zagospodariti nad tvorivom in nato najti pot do čiste umetnosti. S svojo zadnjo razstavo je podal obračun o delu v teh letih: obračun kaže, da je kipar Boris Kalin svojo obljubo izpolnil, da je držal besedo.

K. Dobida.

NAŠE SLIKE

Ernest Kreidolf: **Bolničarka.** Čisto preprosta in vsakomur razumljiva je ta slika. Nočna lučka blede razsvetljuje sobo, kjer spi bolni otrok. Ob postelji sedi s knjigo v rokah bolničarka, ki je prebedela noč ob mladem bolniku. Vdano ji zro trudne, a vendar tako mirne oči nekam predse, kakor da premišljuje, kar je pravkar brala. Vdanost in duševni mir izraža njen obraz. Prav nad bolniško posteljo visi na goli steni veliko razpelo. Skozi okno se že vidijo v prvi zori še nejasni obrisi mestnih streh, nebo se pričinja že medlo svetlikati, zadnje zvezde ugašajo. Podoba res lepo podaja pokojnost noči v bolniški sobi in rahlo prebujenje sveta: ali bo prihajajoči dan prinesel izboljšanje in ozdravljenje malemu bolniku? — Naša slika je delo švicarskega slikarja in je bila izvršena leta 1893, visi pa v Umetnostnem muzeju v Bernu, glavnem mestu Švice, kjer je še več Kreidolfovih del.

DOM IN DRUŽINA

PO POČITNICAH

Joža Likovič

Z jesenskimi oblaki smo se vrnili s počitnic domov, osveženi, zadovoljni in zdravi. Morje je obležalo daleč za deveto goro; tam so ostale jadrnice, s katerimi smo se prepeljavali po prijaznih zalivih in vdihavali krepčilni morski zrak; tam so osameli gaji oljk in črnih borov, pod katerimi smo prisluškovali cvrčkanju skržatov. Ko se je vlak spustil z dolenskih gričev na Barje, smo zopet zagledali Ljubljano, čudovito osvetljeno in prikupno. Marija ji je hitela mahljati v pozdrav, dvignila se je k oknu in vzklikala:

»Mamica! Pri morju sem rada nabirala školjke in kamenčke, še rajši pa imam pesek na našem vrtu, da lahko delam potičke in kolačke!«

Vsi smo se nehote razveselili domačih krajev. Pred nami se je razgrnila zelena, zasanjana barska ravan; zamišljena jesen je sedela pod zvestim Krimom in z mehkim čopičem slikala sredi stvarstva zlate, krvavordeče in veličastne prizore poslavljanja in nežnega odmiranja. Čudovito! Včeraj še sredi viškov belih sončnih plamenov in toplih, božajočih morskih valov, danes na pragu hladu in pomirjenja, ki zveni iz rdečih gozdov in bledorumenih brezovih gajev ter objema tudi nas.

Doma smo našli še sledove razburjenja, ki je prevzelo družino pri mrzličnem urejevanju stvari in kovčegov pred odhodom na počitnice. Ostanki zavrženega papirja, razmetani prospekti, Marijine igračke, daljnogled, ki smo ga pozabili, in košček posebne sreče, ko smo ob slovesu vzklikali sredi prtljage:

»Sedaj pa pojdemo zares na morje!«

Pri zopetnem svidenju so nas znanci obsuli s presenetljivimi vprašanji in domisleki: Kako smo živeli pri morju, ali je bila Marija zdrava, kdaj je deževalo in podobno... Pripovedovati smo jim morali o vsem, kar nas je osrečevalo in povzročilo v nas nepozabno spremembo, da smo ogoreli in dobili novih duševnih sil.

Mene je zanimalo življenje otrok pri morju. Med njimi sem postal tudi jaz majhen in vesel. Marija si je takoj pridobila nekaj prijateljev, s katerimi se je družila pri obali. Tam so prepevale in plesale. Zlasti zvečer so rade rajale, morje jim je pripevalo. Na sipini kraj kopališča pa je bilo najlepše! Tam se je počutila Marija kakor mala paglavka. Neprestano je tekala sem in tja, zajemala vodo, grebla pesek, nabirala školjke, v katere so se skrili mali raki, brskala po morskem dnu in opravljala tisoč poslov, ki so bili združeni z njo z velikim ugodjem. Kolikokrat je zamahnila z roko, pocepotala, stekla po sipini do ograje in nazaj, za hip prisluhnila igri valov, pa zopet urno splezala s pomola k morju. Nekoč sem jo skrivaj opazoval in poskusil ponoviti za njo vse neštne kretnje in gibe. Po krajšem času sem se že utrudil in se zleknil v senco z mislijo, kaj otrok vse zmore. Poskusil sem malce zadremati! Toda Marija me je že zapazila. Začela je znašati mivko in kamenje ter me poskusila zadeliti; šegavo je zaplesala okoli mene, dvignila kanglico in me polila z vodo, naivno sprašujoč:

»Očka, kaj pa je to dopust?«

»Dopust?« sem začuden ponovil in skušal malo odgnati z roko.

»Ali res ne veš, hi, hi, hi,« se je smejal otrok in vihtel prazno kanglico po zraku.

»To je čas, ko me pustiš v miru in se sama igraš, Marija! Očka se mora odpočiti.«

»Ne, ne! Dopust je igra, da jaz tebe polivam, ti se pa jeziš...«

Tako je bilo pri morju. Sedaj smo zopet doma, dobro nam je po počitnicah.

ZAČNIMO ŽE NOVEMBRA

Štefanija Humek

Ne vem, kdo se bolj veseli lepih božičnih praznikov, ali otroci, ki komaj čakajo jaslic, drevesca in daril, ali matere, ki jim nudijo ti dnevi priložnost, da razvesele vse po vrsti, male in velike, svojce in druge. Presrečne so, če morejo nuditi svojim dragim kaj boljšega ali celó kaj posebnega ter po možnosti vsakega posebej vzradostiti vsaj s skromnim darilcem.

Da si to božično veselje zagotovimo, moramo začeti s pripravami tako zgodaj, da imamo vse narejeno o pravem času, ne da bi proti koncu hitele. Gospodinje morajo dokončati vsa dela in priprave za božič poleg rednih gospodinjskih opravil, zato ni nikoli prekmalu, da začnó. Pomislimo samo, koliko lepih, koristnih in cenjenih daril napravimo lahko sami doma, ako začnemo delati pravočasno. Če še nismo začeli, se dá v dveh mesecih napraviti še marsikaj. Gospodini pa, ki se loti dela šele decembra, rado zmanjka časa, da ne more uresničiti svojih načrtov, kar ji pokvari veselje in povzroči nepričakovane stroške prav v času, ko denar najbolj potrebuje.

Da pri pripravah za božič nič ne pozabimo, nam najbolj pomaga točen načrt, ki si ga sestavimo in spisemo v zvezek, da ga ne moremo izgubiti. Nedeljsko ali drugo popoldne v začetku tega meseca je najprikladnejši čas, da si sestavimo tak načrt, ki nas zagotovi, da nikogar ne pozabimo in nič ne zamudimo. Saj se hočemo na ta ali oni način spomniti tudi sorodnikov in znancev v daljni tujini ter nekaterih revežev, ki si sami ne morejo priskrbeti nobenega pribojčka za praznike.

Pred božičem moramo računati z izrednimi opravili vseh vrst, kakor s pospravljanjem stanovanja, s peko peciva in potic, z izdelovanjem daril in raznim nakupovanjem. Zato je nujno potrebno, da si vse to razporedimo in opravimo brez hitenja in pehanja, ki se tako rado pojavi v gospodinjstvu za praznike. Ves načrt naj ima tri dele: prvi del naj obsega seznam oseb, ki jim nameravamo poslati božična in novoletna voščila, drugi del razvrstitev posameznih opravil snazjenja, tretji pa božični jedilnik ter pecivo in potice, s katerimi mislimo postreči. Obenem napravimo lahko že precej natančen proračun; tako vemo, koliko nas bo veljalo in bolje prilagodimo izdatke sredstvom, ki jih imamo na razpolago.

V prvem delu zapišemo poleg imena tudi vrsto darila, ako ga bomo dale. Če mora voščilo zelo daleč,

zapišemo tudi datum, kdaj ga moramo odposlati, da bo pravočasno na cilju. Kar se tiče daril, ne začnemo nikoli prezgodaj premišljati, s čim bi koga najbolj razveselili. Ako imamo namen, podariti kako ročno delo, je skrajni čas, da se ga lotimo. Pa tudi z nakupovanjem skrbna gospodinja ne odlaša do zadnjega. Že sedaj pogledjmo, kadar hodimo po mestu, v izložbe, kaj bi prišlo za tega ali onega v poštev. V ta namen vzemimo s seboj tudi nekaj denarja, ki si ga ta mesec laže utrgamo kakor decembra, ko je stroškov brez konca in kraja, posebno še za Miklavža. Sedaj v trgovinah tudi ni navala, zato kupujemo lahko v miru in laže izbiramo kakor pa zadnje dni pred božičem. Božične razglednice nakupimo že zgodaj pred prazniki ter spisimo božična in novoletna voščila pravočasno kateri koli večer, ko imamo dovolj miru in časa.

Koledarčke, ki jih priložimo darilu, papirnate prtiče, svilen papir za zavijanje daril, srebrno ali zlato nit, kartončke za imena obdarovancev imejmo vedno že orej pripravljene. Še en nasvet glede zavijanja daril: darila, ki jih zavijamo sami in lično zavežemo, učinkujejo veliko bolj, kakor če jih nudimo zavite v papir, v katerega so nam jih zavili v trgovini.

V drugem delu načrta si sestavimo red, po katerem bomo temeljito pospravili stanovanje. Navada, da temeljito pospravimo o božiču, ima predvsem namen, da tudi pozimi natančno prebrskamo vse kotičke v stanovanju in ne pustimo nikjer nobene nesnage. Drugič pa so prazniki res lepši, če je tudi naše stanovanje in vse v njem praznično in čisto ter imamo zavest, da nismo prav nič izpustili, ampak skušali dati svoji okolici čim bolj praznično lice. S tem pa ni rečeno, da moramo vse to precejšnje delo onaraviti v dneh tik pred prazniki, ko je na vrsti dosti drugega, kar ne moremo preložiti na drugi čas. S pospravljanjem začnimo zgodaj decembra in pri tem upoštevajmo tole: pravi namen temeljitega pospravljanja je, da v živo zadnem vse od kraja, posebno pa tisto, kar ne pride na vrsto vsak dan ali vsak teden, to so predali in police v omarah in drugod, stene, stropi, gospodarski prostori in drugo. Čim bolj posamezno ali čim bolj zaporedno opravimo posamezna dela, tem manj neprijetno občutimo pospravljanje in tem manj spravimo prostor iz običajnega reda. Posamezna dela določimo za posamezne dni vsega meseca, ne samo zadnjega tedna pred prazniki, kot smo delali po navadi. En dan ali več dni odložimo samo za notranjščine omar, police in predalov, ki jih čisto izpraznimo in očistimo, nerabno pa vrzimo proč, s čimer dobimo tudi več prostora. Nato naj pridejo na vrsto stropi in stene v vseh sobah, potem okna, vrata, pohištvo in tla. Vztrajajmo pri enem delu, dokler ni opravljeno v vseh prostorih. Gospodarske prostore lahko pospravimo že jeseni, preden pride vanje zimska zaloga živil. Ob tej priliki pregledamo v shrambi tudi vse sadne in zelenjadne shranke. Na ta način pride sčasoma vse na vrsto, vse stanovanje in vsa opravila, ne da bi to neprijetno in utrudljivo delo preveč občutili.

Ko smo določili in uredili voščila in obdarovanje ter pospravljanje, se lotimo tretjega dela, to je božičnega jedilnika. Saj moremo naročiti posamezna živila šele potem, ko smo se odločili, s čim bomo po-

stregli in koliko oseb bo jedlo, koliko jih bo posebej pri kosilu ali večerji. Točen jedilnik za praznike nam mnogo pomaga, ker lahko pravočasno naročimo perutnino in drugo meso ter nas pozneje prav nič ne skrbi, ali bomo zaželeno dobili. Pravočasno si priskrbimo tudi presno maslo, zelenjad, sadje in špecerijo, da takrat, ko je največ dela, ne hodimo iskat. S tem si gospodinja prihrani mnogo skrbi, potov, nejevolje pa tudi denarja, ker marsikaj ceneje kupi kakor tik pred prazniki. Dobro je, če napravimo jedilnik tudi za tiste dni, ko pospravljamo stanovanje in ko pečemo za praznike. Čim preprosteje takrat kuhamo, tem več časa nam ostane za druga dela. Obenem z jedilnikom izberemo tudi vrste potic in peciva ter določimo množino potrebnih sestavin. To ni važno samo zato, da česa ne pozabimo, ampak tudi zaradi proračuna, ki ga ne smemo prekoračiti.

Pecivo, ki čaka in je celó boljše, ako je staro, napravimo kmalu, na primer medeno pecivo. Ako nameravamo povabiti koga na božični obed, ne smemo s povabilom odlašati, sicer se kaj lahko zgodi, da mora vabljenec odkloniti, ker je že drugam obljubil.

Vsa živila, ki jih bomo potrebovali o božiču, že v zapisniku delimo v dva dela: v taka, ki čakajo, in taka, ki jih naročimo prav nazadnje. Živila, ki se ne kvarijo, nakupimo čimprej in jih lepo uredimo v pospravljeno shrambo. Drugo priskrbimo, to je samo naročimo, a prinesemo domov šele na koncu in tudi primerno shranimo. Ne smemo pozabiti, da o praznikih ne moremo nič kupiti in da mora biti že vse doma. Zelo prav pride takrat škatla konserv za vsak primer, posebno, če shrambe ne moremo kdo ve kako bogato založiti.

Tako bo vse slednjič opravljeno dovolj zgodaj in gospodinja bo z vso družino v miru in zadovoljnosti pričakovala lepe praznike, ki ji bodo nudili več veselja kakor po navadi, ko je bila vsa prehlajena, zdelana in izčrpana prav najlepše dni v letu.

NOČNA JOPICA

Eliza Skalický

Nočna jopica je za vsako damo ne samo potrebno, temveč tudi lepo oblačilo. Pozimi se proti večeru soba ohladi, zato moramo biti toplo oblečene, zlasti če hočemo v postelji še kaj brati. Iz tega namena si je moda izmislila prelepe nočne jopice. Kvačkamo jih v nežnih barvah, v taki, ki vsaki najboljše pristoji. Še bolj pa tako jopico potrebujemo v morebitni bolezni.

Vzorec na naši sliki ima kroj »raglan«. Jopica nima ovratnika, ker je odveč. Okoli ram in vratu je pas, ki je lep okvir za obraz.

Jopica na naši sliki je delana z rožnato volno, preprežena z verižicami v svetlomodri barvi. Kvačkana je s tanko volno (z dvojno nitjo) s kvačko štev. 5. Vzorec je preprost, delan iz samih šibičnih petelj, ki jih vbadamo vselej v zadnji člen. Ves učinek pri vzorcu te jopice so verižice, ki jih vpeljemo navpično v luknjice, ki so v ta namen nakvačkane po vsaki dvanajsti šibični petlji. (Barvni učinek teh pokončnih verižic se na sliki seveda ne vidi.)

Za prednji del nasujemo 83 verižnih petelj. V prvi vrsti delamo 81 samih šibičnih petelj, v drugi

najprej 6 šibičnih, nato 1 verižno petljo, 1 šibično, zopet 1 verižno in nato 12 šibičnih petelj. (Vbadamo vselej v zadnji člen.) Tam, kjer delamo verižne petlje, 1 šibično prejšnje vrste izpustimo. Potem delamo zopet 1 verižno, 1 šibično in 1 verižno, nato spet 12 šibičnih. Tako delamo do konca vrste. Imamo pri vsem prednjem delu 5 presledkov po 12 šibičnih petelj in na stranskem robu 6 šibičnih. Vse vrste delamo enako. Do pod pazduhe napravimo 28 vrst. Tu snemamo na tisti strani, kjer imamo na koncu 6 šibičnih petelj, devetkrat pri vsaki vrsti po 2 petlji. Nato delamo še 5 vrste do konca. Ves del ima 40 vrst.

Za zadnji del nasujemo 107 verižnih petelj. Za prvo vrsto naredimo 105 samih šibičnih petelj. V drugi vrsti začnemo vzorec. Na obeh robovih delamo 6 šibičnih petelj, vmes pa 6 presledkov po 12 šibičnih petelj. Do pod pazduhe delamo prav toliko vrst kakor za prednji del. Snemamo tu manj: na vsaki strani petkrat po eno šibično petljo. Nadaljujemo tako dolgo, da ima zadnji del toliko vrst kot prednji.

Za rokav nasujemo 92 verižnih petelj. Za krajem imamo 6 šibičnih. Za rokav nakvačkamo enakomerno 28 vrst do snemanja. Snemamo pa tu prav tako kot pri prednjem delu, in sicer na obeh straneh. Rokav ima spodaj v zapestju isti vzorec kakor pri vratu.

Verižice za okras kvačkamo približno tako dolge, kakor je dolg del in še polovico zraven. Kako jih vpeljemo, je narisano na krojni poli te številke. Spodaj in zgoraj verižico na zadnji strani lepo zašijemo. Ko imamo vse dele nakvačkane, jih sešijemo, nato delamo okrogolino okoli ram. To delamo iz samih šibičnih in gostih petelj: eno vrsto šibičnih, naslednjo vrsto gostih petelj. Šibične petlje kvačkamo z rožnato volno, goste pa s svetlomodro volno. Že pri prvi vrsti izpustimo verižni petlji, ki smo jih delali pri vseh delih za vpeljavo verižic, torej vbadamo samo v šibične petlje, tako da se delo že pri prvi vrsti krči. Pri naslednjih vrstah vsako šesto šibično petljo izpustimo. Ves pas okoli vratu ima 8 vrst šibičnih in 8 vrst gostih petelj. Za zadnjo vrsto naredimo 2 šibični in 2 verižni petlji, v to vrsto vpeljemo trak.

V zapestju pri rokavu kvačkamo prav tako kakor pri vratu, 1 vrsto šibičnih v rožnati barvi, 1 vrsto gostih v svetlomodri barvi. Pri šibičnih petljah vsako osmo izpustimo, da se ne krči tako hitro kot pri vratu.

KUHARICA

Juha iz svinjske glave.

Zavri 2 l vode, jo osoli in položi vanjo $\frac{1}{2}$ kg osnažene svinjske glave, prideni majhen korenček, list zelene, korenino peteršilja, listič rožmarina, nekaj zrn popra, lovorjev list, velik kos čebule, košček limonove lupine in strok česna ter kuhaj počasi dve do tri ure. Ko je meso kuhano, ga odberi od kosti in zreži na majhne kosce. Razmotaj v lončku $\frac{1}{8}$ l vode, dve žlici moke in nekoliko kisa. To vlivaj med vednim mešanjem v juho in pusti, da vre še četrť ure. Nato juho precedi in stresi vanjo zrezano meso in jo, ko prevre, vlij na opečene rezine črnega kruha.

Krompirjevi hlebčki.

Mešaj 2 dkg surovega masla, eno jajce, žlico kisle smetane, nekaj zrn soli, tri debele, kuhane in pretlačene krompirje, dve žlici kuhanega in drobno zrezanega svinjskega ali govejega mesa in dve žlici moke. Vse prav dobro zmešaj, stresi na desko, napravi majhne hlebčke, vsakega potresi po obeh straneh z moko in speci v masti.

Krompirjeva solata z gorčico.

Vmešaj žlico gorčice in nekaj žlic olja, prilij kisa po okusu, osoli in polij po kuhanem in na listke zrezanem krompirju.

Zapečena zelenjava.

Prevri veliko pest endivije. Razgrej v kozici žlico olja in, ko se nekoliko segreje, prideni prevreto, ožeto in sesekljano endivijo, veliko pest zrezane špinache in pest zrezanega ohrovt. Vse pokrij in počasi duši; ko se zelenjad zmešča, prideni majhno kuhano cvetačo, nekaj žlic na poševne kose zrezanega kuhanega fižola in žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja; osoli, dobro premešaj in stresi v kozico, ki si v njej razgrela dve žlici olja in v njem zarumenila žlico drobno zrezane čebule. Po vrhu polij nekaj žlic paradižnikovega soka in postavi v pečico, da se nekoliko zapeče.

Kuhano goveje meso v kumnovi omaki.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg govejega mesa kakor navadno v juhi. Pol ure prej, preden postaviš meso na mizo, ga vzemi iz juhe, povaljaj v moki in položi v razgreto mast ali razgreto olje, prideni ščep kumne in po obeh straneh nekoliko opeci. Nato prilij zajemalko juhe in, ko nekaj minut vre, prideni še žlico kisle smetane. Razreži meso in ga postavi na mizo z omako, krompirjevim piréjem ali praženim rižem.

Solata iz endivije in špinache.

Osnaži endivijo in špinacho ter jo zreži na rezance, stresi v skledo, osoli in polij z razmotano kisló smetano in nekoliko limonovega soka. Vse dobro premešaj in solata je pripravljena.

Pečena raca, nadevana.

Osnaženo in uležano raco podrgni s soljo od znotraj in zunaj. Nato nadevaj trebuh s kuhanim in olupljenim kostanjem, zašij, pomaži z mastjo ali maslom in speci. Med pečenjem jo večkrat polij.

Stara raca, pečena.

Raco podrgni s soljo in limono od zunaj in znotraj, vtakni vanjo polovico limone, jo položi v lonec ali visoko kozo, prilij nekaj žlic vode in prideni žlico

masti, pokrij in pristavi na ognjišče, da se počasi duši in peče. Na mizo jo postavi s solato ali z zeljem.

Gnjatna klobasa z jajcem.

Mešaj 12 dkg surovega masla in primešaj 10 dkg sesekljane kuhane gnjati, eno v trdo kuhano in sesekljano jajce in žličico drobno zrezanega drobnjaka, napravi klobaso, jo zavij v pergamentni papir in postavi na hladno.

Solata za zimo.

Zreži na rezance 1 kg zelenih paradižnikov, prav tako 1 kg očiščenih zelenih paprik, $\frac{1}{2}$ kg čebule, $\frac{1}{2}$ kg majhnih korenčkov in $\frac{1}{2}$ kg majhnih, obrisanih kumaric. Vse dobro osoli, pokrij in postavi za 24 ur na hladno; medtem enkrat prepolji. Nato očmi in stresi v kozarec, nalij do vrha dobrega kisa in nekaj žlic olja. Zaveži in shrani. Kadar postaviš na mizo, prilij še nekoliko olja.

Mezga iz grozdja in jabolk.

Stresi v lonec 1 kg grozdnih jagod brez pecljev in $\frac{1}{2}$ kg neolupljenih jabolk, pokrij in postavi na ognjišče, da se zmešča. Nato pretlači sok, deni v kozo za 1 kg soka $\frac{3}{4}$ kg sladkorja in $\frac{3}{8}$ l vode in kuhaj sladkor toliko časa, da je kakor gosta kaša. Nato prideni sok in kuhaj hitro še pol ure. Še vroče stresi v tople kozarce in vlij na ohlajeno mezgo žlico alkohola. Zaveži in shrani.

Cenena torta.

Mešaj 8 dkg surovega masla, 10 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato primešaj nekoliko drobno zrezane limonove lupine, 10 dkg moke, $\frac{1}{4}$ l mrzlega mleka ali mlečne kave, sneg dveh beljakov, še 15 dkg moke, 5 dkg drobno zrezanih orehov ter cel in presejan pecilni prašek. Vse narahlo premešaj in stresi v dobro pomazan, z moko potresen tortni model in peci v srednje vroči pečici pol ure. Drugi dan prereži, namaži v sredi in tudi po vrhu z mezgo in potresi s sladkorjem.

Sirov nadev.

Mešaj 3 dkg surovega masla in 1 rumenjaka. Primešaj $\frac{1}{4}$ kg domačega sira, žličico drobno zrezane limonove lupine, ščep cimeta, majhno pest krušnih drobtin, žlico sladkorja, sneg enega beljaka in žlico rozin.

Goriška torta.

Napravi si testo iz $\frac{1}{2}$ kg moke in $\frac{1}{4}$ l mleka, dodaj soli, eno do dve žlici sladkorja, 8 dkg surovega masla, dva rumenjaka in 1 do 2 dkg drožja, raztopljenega v štirih žlicah toplega mleka. Ko testo vzide, ga stresi na desko in razreži na pet delov ter jih tanko zvaljaj. Položi eno tako krpo v velik tortni model, jo namaži z raztopljenim surovim maslom in potresi z drobno zrezanimi figami, ki si jih prej namakala nekaj ur v mrzli vodi. Na to položi drugo krpo, jo namaži z mezgo in potresi z drobno zrezanimi pomarančnimi lupinami. Na to tretjo krpo, ki jo na drugo nekoliko potlači, namaži s surovim maslom in potresi z debelo zrezanimi lešniki ali orehi. Četrto zopet nekoliko potlači, pomaži z mezgo in potresi s pomarančnimi lupinami. Vrhu te peto krpo, ki jo tudi nekoliko potlači in nekajkrat prebodi z nožem. Postavi na toplo, da vzhaja. Nato pomaži testo z raztopljenim surovim maslom in ga peci v srednje vroči pečici.

M. R.

ZABAVA IN ŠALA

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

Šaljapin in Gorki.

Šaljapin se je s petnajstimi leti ponudil nekemu gledališču v Tiflisu. Ni bil sprejet, ker je prav takrat spreminjal glas. Pozneje je rad pripovedoval o tem:

»Niso me sprejeli, ampak vrgli so me na cesto. Ves obupan in solzen sem videl, kako so nekega drugega sprejeli, čeprav ni imel posebnega glasu. Petnajst let pozneje, ko sem spoznal v Nižjem Novgorodu Maksima Gorkega, sem mu pripovedoval tudi to zgodbo. Pa mi je ves nesrečen zaupal, da je on tisti, ki so ga takrat sprejeli, pa ga tudi že v kratkem spet odpustili.«

Šaljapinova zvezda je bila zmeraj svetlejša, čeprav je morala prebroditi marsikak neprijeten oblak.

*

Vseučiliški profesor Angelo Messedaglia je bil velik učenjak in zlata duša. Nekoč je imel pred seboj kandidata, ki ni niti ust odprl. Da bi mu pomagal, je Messedaglia sam začel govoriti o predmetu in se je zanj tako navdušil, da je skoraj pol ure brez prestanka govoril, dokler mu kašelj ni vzel besede. Kandidat se je tedaj le ojunčil ter rekel:

»Počivajte malo, gospod profesor, saj se mi ne mudi!«

Kandidat je za to junaštvo seveda padel, kakor je bil dolg in širok.

*

Neapeljski slikar Pietro Lely, ki je živel čislan in daleč naokoli znan v času Karla I., je sklenil z nekim bogatim londonskim trgovcem pogodbo za portret. Ko je bila slika narejena, je hotel trgovec znižati ceno. Ker je bil grde postave in še gršega obraza, je upal, da bo slikar popustil, ker grde slike ne bo mogel prodati komu drugemu.

»Motite se,« je odvrnil Lely, sliko bom lahko še enkrat draže prodal!«

»Kako to?« je trgovec začudeno vprašal. »Saj je portret samo meni podoben!«

»Toda jaz mu bom doslikal rep in slika bo sijajno predstavljala — opico!«

Trgovec se je vgriznil v ustnice, plačal določeno ceno in brž odnesel sliko.

*

Žena: »Koliko je bila ura sinoči, ko si prišel domov?«

Mož: »Bilo je okoli pol enajstih.«

Žena: »Hm! Pa se ti je mogoče ura ustavila.«

Mož: »Ne, ne! Bilo je pol enajstih, saj mi je mlekaričica povedala.«

Ona: »Zakaj pa greš pred hišo stat, kadar jaz pojem? Mar me ne maraš poslušati?«

On: »Ne to! Pač pa ne maram, da bi sosedje mislili, da te pretepan, zato grem ven, da me vidijo.«

Deček: »Moj gospodar mi je naročil, da se ne smem vrniti brez denarja, sicer me spodi.«

Dolžnik: »Fant, smiliš se mi, ker boš težko dobil drugo službo.«

»Vi, natakari, te cvetlice so vendar umetne, ali ne?«

»Da. V vegetarični gostilni ni mogoče drugače. Ako postavimo sveže rože na mizo, nam jih gostje pojedó.«

»No, Tone, kaj si si že ogledal nevestino balo?«

»Eh, veš, Tine, samo vrata mi je šele pokazala!«

»Odkrito povej, Mirko, kaj sem mogoče dala preveč soli v juho?«

»Kje neki, draga! Le nekoliko juhe je premalo za toliko soli, drugega nič!«

Star mož je tako rad pil, da ga je zdravnik resno svaril: »Ali pustite pijačo, ali boste pa oslepli.«

A mož mu je odvrnil: »Star sem že in kar je lepega na svetu, sem tako že videl.«

Plavalni klub je dobil novega sluga. Nek član kluba ga je dolgo časa gledal ter mu končno rekel: »Tako znani se mi zdite, kje sem vas vendar že videl?«

»Ne vem, gospod.«

»Kje pa ste bili prej, mogoče vas od tam poznam?«

»Bil sem paznik v kaznilnici.«

Velikomestna mlada nevesta je zaželela, da bi imela doma kravo in domače mleko. Z možem sta šla na kmete, da bi kupila kravo. Ko je bila kupčija že skoraj sklenjena, vpraša nevesta kmeta, koliko mleka daje krava na dan, nakar ji ta pové, da osem do deset litrov. Nevesta nato ženinu: »Ljubi moj Edvard, saj toliko mleka midva ne moreva porabiti, kupiva rajši telička.«

Mati: »Ali ti nisem velela, da dobro pazi, kdaj bo mleko prekipelo!«

Sinek: »Saj sem: točno pol osmih je bilo.«

Arhar: »Čudno mora biti človeku pri srcu, kadar prvič sam vodi avtomobil.«

Cirman: »Da, toda še bolj čudno mu je, ko mu policaj prvič dostavi pozivnico zaradi nepredvidne vožnje.«

»No, Tonček, kdaj boš šel pa spet v šolo?«

»Sploh ne grem več, ker se je gospodični zmešalo. Da. Oni teden nam je pravila, da je ena in štiri pet, zdaj pa trdi, da je dve in tri pet.«

Gost brivcu, ki ga je močno vrezal: »Prosim, dajte mi kozarec vode.«

»Ali vam je morda slabo?«

»Ne, le poskusil bom, če usta še vodo držé.«

Žmitek (razkačen): »Ta človek je največji norec na svetu.«

Žena (pomirljivo): »Šimen, Šimen, na sebe pozabljaš.«

»Čemu se smeješ?«

»Pravkar prihajam od zobozdravnika.«

»Se je zato treba smejati?«

»Seveda, ker ga ni bilo doma.«

UGANKE IN MREŽE – KDO JIH RAZVEŽE

Slovo.

(France, Mošnje. — 7 pik.)

Vremenska napoved za november.

(M. Mihelič, Sodevci. — 5 pik.)

$(\frac{3}{8} + \frac{1}{4} + \frac{1}{2} + \frac{1}{8}) + (\frac{1}{4} + \frac{3}{8} + \frac{1}{2} + \frac{1}{8}) +$
 $+ \frac{5}{8} + \frac{5}{8} + \frac{2}{8} + \frac{1}{4} + \frac{3}{8}) + (\frac{4}{8} + \frac{3}{4} +$
 $+ \frac{1}{1} + \frac{4}{8}) + (\frac{1}{4}) + (\frac{4}{8} + \frac{1}{1} + \frac{3}{4} + \frac{1}{8} +$
 $+ \frac{5}{8} + \frac{5}{8} + \frac{2}{8}) + (\frac{1}{8} + \frac{1}{4} + \frac{2}{4} + \frac{1}{2} +$
 $+ \frac{3}{8}) + (\frac{1}{1} + \frac{1}{1} + \frac{1}{4}) = ?$

Leposlovna črkovnica.

(Sfinks, Ljubljana. — 12 pik.)

a	f	g	i	n	r	ž
e	i	m	o	r	v	z
a	a	c	e	h	j	l
a	a	č	n	n	o	v
a	c	e	m	n	o	s
a	c	e	e	j	r	v
e	e	g	j	l	p	r
e	g	i	j	o	r	r
d	e	i	i	p	r	v
a	a	f	i	k	ř	š
e	e	e	i	k	l	z
e	m	n	o	r	t	y
a	e	m	r	s	s	u
e	n	o	r	s	t	y

Skrit pogovor.

(F. K., Ljubljana. — 18 pik.)

EDI MAUSEN

BITNJE, 5

Važni dnevi.

(Zmago, Ljubljana. — 11 pik.)

1913: 5. II., 5. IV., 2. V., 5. VIII., 4. X., 8. XII.
 1914: 1. I., 4. VII., 6. IX.
 1915: 2. X., 4. VI.
 1916: 4. I., 1. III., 3. IV., 5. V., 2. II., 1. VII.,
 2. XI.
 1917: 2. VIII.
 1918: 5. VIII., 1. X., 1. IX., 5. IX., 2. XI.,
 1. XII., 4. VIII.

Luč je ugasnila.

(S. O., Sele. — 15 pik.)

Grobovi.

(Prokijon, Ljubljana. — 15 pik.)

† Petrič Anton	† Rutar Vera
† Javor Franc	† Ahlin Janez
† Babnik Angela	† Smolej Ludvik
† Prešeren Jožef	† Vidic Danica
† Bitenc Ivana	† Šink Pavel
† Kulovec Ana	† Jenko Primož
† Česen Metod	† Ješe Milan

Številnica.

(Feliks Senica, Sv. Danijel. — 10 pik.)

1,000,000 : 1; 1,000,000 : 5; 12 : 5; 99 : 1;
 1000 : 4; 400 : 6; 25 : 12; 1,000,000 : 5; 1 : 1;
 1 : 2; 88 : 1; 4 : 4; 8 : 1; 100 : 1; 100 : 2.

Brzjav.

(Tratar Ivan, Javorje. — 20 pik.)

ptšjg hipš mcern
 ptšjg hipš pcev

Odlomek iz zakonika.

(Janko Moder, Dol. — 21 pik.)

§ 8, ε:

Izvamemo i člene: .....

Konjiček.

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 22 pik.)

z	s	e	a	o	i	h	b	o	č
b	i	l	v	d	r	v	n	u	m
j	a	i	l	t	r	i	g	e	d
l	i	v	i	č	i	s	č	o	r
v	b	r	l	s	č	r	č	t	r
b	b	m	a	t	g	n	p	k	t
o	s	i	o	i	r	u	e	s	e
i	i	j	a	b	i	s	i	a	o
e	g	z	l	e	t	r	k	v	n

Kraji.

(Pirnat, Ljubljana. — 6 pik.)

Jesenice
 Loka
 Čatež
 Jelovica

Črkovnica.

(Jakob Šešerko, Sv. Jurij ob Ščavn. — 9 pik.)

a a n n e e b j o
 l n b e u s g e z
 n i r a v r e u n

Brzjavka.

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 8 pik.)

vica - ijea - cveb - praj - evpk - rato
 nkvr - oprv - ečkz

Posetnica.

(Tek, Ljubljana. — 25 pik.)

PEPE O. I. NOČ

nast. drž. ž.

LOM

Rešitev ugank v oktobrski številki.

Tiskovna pogrška? Božja pot Slovencev brez je = Brezje, božja pot Slovencev.

Vremenska za oktober. Znamuj posamezne črke s števili 1 do 21 (3a = a + a + a itd.) in jemlji črke po vrsti, kot kaže drugi del uganke, pa dobiš: Če se o sadju sanja, bo sneg.

Vezenina. V vsaki vodoravni vrsti je abeceda. Vzemi tisto črko, ki jo pove počrnjeni kvadrat, pa dobiš: Pridne roke so boljše ko zlato.

Posetnica. Mestni arhivar.

Primera. Beri nazaj!

»Priatelj« senci tvoji je enak,
ki zvesto za teboj se vije,
dokler ti sreče sonce sijje;

a ko se pripodi oblak,
ko sonce ti zagrne mrak,
se tudi »senca« tvoja skrrije!

Simon Gregorčič.

Srcu. Začni v sredi pri D, vzemi črke navzkriž: Dokler si lačno, dokler si žejno, vase veruj!

Konjiček.

Če se nesreča ti naseli v hiši,
ko zapoveš ji: hodi ven, ne sliši.

Odbiralnica. Bolje drži ga, nego lovi ga.

Gledališki list. Janez Jalen: Dom, Bratje, Srenja, Grobovi, Lesena peč.

Srečke. K črkam serije dodaj še črke, ki jih povedó številke, in sicer

pomeni prva številka vrsto, zadnja črko, druga vrsto, četrta črko na pet delov razdeljene abecede. — Pet reparjev, petica.

Črkovna številnica. Številke za črko povedo, na katero mesto jo postavi. — Ni gršega na svetu, kot če kaj daš, potem pa očitaš. Levstik.

Črkovna podobnica. Velikonja Narte.

Zgodovinski podatki. Namesto števil v letnicah vstaviš odgovarjajoče črke iz abecede, da dobiš: Zgodovina slovenskega naroda.

Črkovnica. Ne stol možu, mož stolu da sijaj.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Ljubljana, Poljanska cesta 28. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

IVAN ZORMAN † DR. JOSIPU DEBEVCU.

Sveti Primož nad Kamnikom.

Po beli cesti greva v mladi dan.
Škrjancev klic budi vasi iz spanja,
pod božjim varstvom zlati klas poganja,
blešči se v soncu rosní cvet poljan.

Svetal in tih, z zelenjem ves obdan
z višave sveti Primož v jutro sanja,
Nad njim se Vélika planina sklanja,
mogočna varuje mu hram krasan. —

In v hramu naju blažen hlad objame,
tišina sveta dušo vso prevzame.
K oltarju ti, jaz k orglam se približam,

z drhtečo roko tipke jim prekrizam.
Zapela sva, pristréno sva molila
in narod svoj Bogú priporočila.

Ivana Zorca spis V nove zarje je zaradi pisateljve bolezní v tej številki moral odpasti. V decembrski številki se bo zaključil.

MISLI

PREDNOSTI MODERNE CIVILIZACIJE

Redni profesor na slovenskem vseučilišču mi je nasul tehle in takihle zanimivosti: »Kaj imam od civilizacije dvajsetega stoletja? Ali to, da lahko vsak dan zijam v zrak na aeroplan in da lahko berem o drznih poletih in rekordih? Ne zmorem pa toliko, da bi se dal prepeljati do Sušaka in bom moral umreti, ne da bi plaval po zraku nad zemljani. Kaj to, saj še pošte ne morem odpošiljati po zraku v oddaljene zemlje!

Ali od avtomobila? Pozimi me poškopri, poleti me opráši. Hudo je danes za pešca v naših krajih! Danes vlada tisti, ki se vozi, pešec je suženj. Kaj ti pomaga, da poleti greš ves snažen s Save od kopanja, ko pa prideš do doma zopet ves prašen in umazan. V Nemčiji pa imajo baje ljudskošolski učitelji svoje avtomobile, da o Ameriki sploh ne govorimo...

Pa radio? Sam ga ne zmorem, pač pa ga imajo v stanovanju pod menoj in nad menoj in njim gre zahvala, da vse slišim — da, še preveč slišim.

Da, saj to je tudi ena izmed prednosti naše civilizacije: moderna gradbena tehnika. Ali veste, da se mi kot znanstvenemu delavcu toži po onih debelih srednjeveških zidovih v starih poslopijih, kjer si se mogel resnično vsega predati sicer povsem nemodernemu delu, študiju. V novih poslopijih, posebno v vilah, pa je tako: če kdo v prvem nadstropju kihne, ga slišim pri zaprtem oknu v tretje nadstropje. Kadar kdo v podzemlju drva cepi, grmi vsa hiša. Sedaj razumete, zakaj sam radia niti ne potrebujem in zakaj so mi vsi živci odpovedali. Kam naj zbežim s svojim delom, ki zahteva miru in samote? Zelo bi si želel imeti zabavo v obliki radia, toda le takrat, kadar se meni hoče; sedaj pa vidim, da je individualni človek propadel, da smo že v kolektivu... Nič ni čudnega po vsem tem, da so učenjaki danes redki kakor bele vrane.

To so torej tista naša moderna stanovanja, v kakršnih pač more in mora stanovati tudi vseučiliški profesor, ki spada prav tako v rajo 90% povprečnih ljudi, ki nimajo nič od civilizacije dvajsetega stoletja.

Sem proletarec, ki živim iz rok v usta. Vseučiliški profesor, ki nima nobenih stranskih dohodkov — kamor spadajo (pomislite!) tudi inštrukcije — komaj skromno živi s svojo družino. Pa znanstveno delo? Knjige? Študij v inozemstvu? Mogoče pa je vse to za svet že nepotrebno...

Kakšna kruta obsodba sedanjih razmer, sem si mislil, ko sem se poslovil od g. profesorja. Ali bo našim otrokom kaj boljše?

ŠE O MODERNIH STANOVANJIH.

Kako redki so smiselno razvrščeni prostori v novih hišah! Neverjetno se zdi, kako malo okusa in smisla imajo za to tisti, ki gradé nova poslopja, in tudi tisti, ki si jih dajo graditi. Obhodiš lahko cele ulice vil, pa ne boš za-

dovoljen z razvrstitvijo notranjih prostorov. Ljudje nimajo najosnovnejših pojmov o tem, kje morajo biti pritlikline, kje spalnice in ostali prostori. Ljudje so zgubili smisel za strani sveta, njihov pogled meri samo na zunanost in na okolico. Čudim se, da celó gradbeniki in zidarji dovolijo takšne nemogoče napake. Srednji, »temni« vek se je zadovoljeval z mračnimi, zatohlimi prostori, današnji čas, čas sonca in prostosti, pa ne trpi utesnjevanja in nesmislov. V preteklosti so polagali glavno pažnjo na zunanost poslopij, danes ne more biti to vodilno merilo. Zakaj bi človek ne stanoval udobno, ko pa je moderna gradbena tehnika toliko napredovala!

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK IZ OKTOBRSE ŠTEVILKE

Baša Lenčka (120), Gros Ančka (120), Aleš France (115), Mihelčič Franc (120), Trebše Alojzij (105), Lukovšek Ivanka (157), Kocmur Pavla (157), Klobovs Anton (157), Demšar Viktor (157), Jeraša Janez (120), Cesar Anton (126), Sodja Franc (126), Modrinjak France (145), Jeglič Stanko (165), Kalan Luka (165), Zajec Lojze (165), Lipoglavšek Slava (144), Rakovec Josip (144), Mlakar Jožef (126), Bulovec Ivo (120), Kiferle Danica (117), Habe Marija (117), Debevec Krista (106), Nartnik Marija (117), Mihelčič Marko (154), Petrič Anton (105), Kastelic Vinko (121), Fenc Boris (127), Ržišnik Franc (127), Bratulič Viktor (127), Lovšin Vinko (105), Duhovnik Alojzij (127), Polda Tone (127), Kozjek Franc (127), Kunstelj France (127).

Regali Ivanka (92), Videnšek Ana (67).

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Zajec Lojze, strojni stavec, Ljubljana, Sv. Petra c. 14. Za drugo nagrado: Fenc Boris, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4; Nartnik Marija, učiteljica, Rožni dol, Semič. Za tretjo nagrado: Kunstelj Franc, stud. theol., Ljubljana, Semeniška 4; Kalan Luka, Ljubljana, Vidovdanska cesta 2; Regali Ivanka, Kamnik, Sutna 72.

Tekmovanje zastavljavcev: France, Mošnje (15), Pirnat, Ljubljana (5), France, Središče (5), Danica, Brusnice (4), Tratar Ivan, Javorje (4), Janko Moder, Dol (4), J-ša, Rožna dolina (4), Hostar, Ljubljana (2), Tek, Ljubljana (1), Nartnik Marija, Rožni dol (1), Stanko Kapš, Ljubljana (1), Sfinks, Ljubljana (1).

RAZPIS NAGRAD ZA NOVEMBER

Za prvo nagrado: album za slike v vrednosti 100 din. Za drugo nagrado: dve knjižni nagradi iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 50 din. Za tretjo nagrado: tri knjižne nagrade iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 20 din.

Po prvo nagrado naj izžrebani pride v podružnico Mohorjeve knjigarne v Ljubljani.

POMENKI

Bič, Ljubljana: Škoda, da nisi kaj več poslal. Drugič kaj boljšega pošlji, saj veš, da so posetnice že do skrajnosti obrabljene.

Belokranjica: Poskusil bom priobčiti, vendar se bojim, da zaradi slabe risbe stvar ne bo uporabna. Prihodnjč mi s tušem nariši, da ne bom imel sitnosti. Oprosti mi, da nisem mogel ustreči tvoji prošnji.

Mit, št. Rupert: Pozabil si, da je pri uganki tudi končni rek važen — mogoče ta najbolj — in ne samo sestava uganke in njena duhovitost. Zaradi te pomanjkljivosti bo — žal — samo ena uporabna. Pa drugič več sreče!

Pirnat, Ljubljana: Če se boš zavedal, da me s svojo pošiljko vselej razveseliš, mislim, da ne boš preveč skop. Saj iznajdljivosti in smisla ti ne manjka. Zato mi le kmalu spet privošči vesel pozdrav!

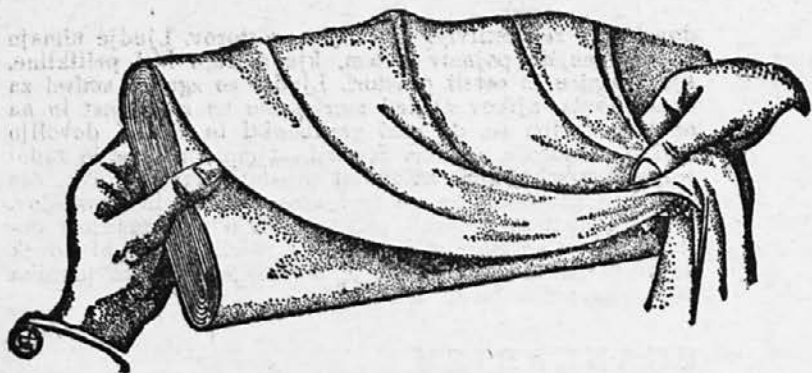
J-ša, Rožna dolina: Poslano bom najbrž porabil. Glede pik ti pa res ne morem nič natančnega povedati, ker sem tvoje septembrske rešitve že zdavnaj vrgel v koš.

Vsem: Spet je leto naokrog! Upam, da je prineslo vam in meni dosti prijetnih uric ob ugankarskem kotičku. Ker vem, da tudi naše nagrade po svoje pripomorejo k pozitivni reševanja, vas zdaj ob koncu prosim, da mi za prihodnje leto nasvetujete, kako bi vam najbolj mogel v tem pogledu ustreči. Svojim novembrskim rešitvam priložite svoje predloge, ki jih bom po svojih močeh upošteval. Lepo pozdravljeni!

Uvoz angleškega
in češkega sukna

A. & E. Skabernè

Ljubljana

„Kako silno mnogo porabite na mesec mila — in perilo je kar nekam sivkasto!“ „Gospa, dajte mi dovoljenje, da smem kupovati dobro milo — terpentinovo milo Zlatorog, pa bodo izdatki manjši in perilo bo lepše. To milo je vsaki umazaniji kos, varuje perilo in ga napravi mehko voljnega in snežno čistega.““

TERPENTINOVNO MILO
Zlatorog

NAJVEČJI SLOVENSKI
DENARNI ZAVOD

**MESTNA
HRANILNICA
LJUBLJANSKA**

Lastne rezerve nad din 26,000.000

Vse vloge izplačljive brez
omejitve ♦ Dovoljuje posojila
proti vknjižbi

Za vse obveze hranilnice jamči
MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
pomožna blagajna

• v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah
in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristopne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE
CELJE ♦ LJUBLJANA ♦ MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina
z vsem premoženjem in vso davčno močjo!